

Economisch-geografische analyse van de runderteelt in België

Marijke NEVEN

promotor :
Prof. dr. Patrick DE GROOTE

Woord vooraf

Mijn opleiding in de Toegepaste Economische Wetenschappen wordt afgesloten met een eindverhandeling. Deze eindverhandeling was niet tot stand gekomen zonder de hulp van een aantal mensen. Daarom wil ik de kans grijpen om deze mensen te bedanken voor hun hulp.

Eerst en vooral wil ik mijn promotor prof. Dr. P. De Grootte bedanken voor zijn inzet, advies en opbouwende kritieken. Dankzij zijn deskundige begeleiding heb ik dit eindwerk kunnen realiseren.

Vervolgens dank ik de familie Roggen-Schotsmans voor de informatie en raadgevingen die ze mij bezorgden. Ook bedank ik alle bevoorrechte getuigen. Zij vormden immers een bron van informatie.

Tenslotte gaat er ook een woordje van dank naar mijn ouders. Ik wil hen vooral danken voor de jarenlange steun die ik van hen heb gekregen tijdens mijn opleiding.

Inhoudsopgave

Woord vooraf

Lijst van gebruikte afkortingen

Lijst van gebruikte figuren

Lijst van gebruikte tabellen

Samenvatting

1	Onderzoeksopzet	- 1 -
1.1	Doelstellingen	- 1 -
1.2	Keuze en verantwoording van de onderzoekstrategieën	- 3 -
2	Situering van de rundveesector in België	- 5 -
2.1	Evolutie van de rundveebedrijven	- 5 -
2.2	Productiegebieden en evolutie van de rundveestapel	- 7 -
2.2.1	Vlaanderen	- 7 -
2.2.2	Wallonië	- 10 -
2.3	Rundveerasen	- 13 -
2.3.1	Belgische rassen	- 13 -
2.3.2	Buitenlandse rassen	- 15 -
2.3.3	Het aandeel van de rundveerasen in de Belgische rundveestapel	- 16 -
2.4	Foktechnieken in België	- 17 -
2.4.1	Kunstmatige inseminatie	- 17 -
2.4.2	Embryotransplantatie	- 18 -
2.4.3	Natuurlijke bevruchting	- 19 -
2.4.4	Welke foktechniek geniet de voorkeur?	- 20 -
2.5	Conclusie en kritische bemerkingen	- 21 -
3	Landbouw en overheid	- 22 -
3.1	Inleiding	- 22 -
3.2	Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU	- 22 -
3.2.1	Het oorspronkelijk Gemeenschappelijk Landbouwbeleid	- 22 -
3.2.2	Nood aan hervormingen	- 23 -
3.2.3	Belang van de landbouw in de EU-begroting	- 28 -
3.3	Uitvoering van het EU-landbouwbeleid	- 29 -
3.3.1	Melkquota	- 29 -
3.3.2	Steun voor rundveehouders	- 31 -
3.4	Het Vlaamse landbouwbeleid	- 34 -
3.4.1	Kwaliteit	- 35 -

3.4.2	Het Vlaamse mestbeleid	- 40 -
3.4.3	Biologische landbouw	- 44 -
3.5	Conclusie en kritische bemerkingen	- 46 -
4	Handel en consumptie binnen de melksector	- 47 -
4.1	Binnenlandse handel	- 47 -
4.1.1	Melkproductie	- 47 -
4.1.2	Zuivelproductie	- 49 -
4.1.3	Melkprijs	- 52 -
4.1.4	Omzet en investeringen	- 54 -
4.2	Internationale handel	- 54 -
4.2.1	Import melk- en zuivelproducten	- 55 -
4.2.2	Export melk- en zuivelproducten	- 56 -
4.2.3	Handelsbalans van melk- en zuivelproducten	- 57 -
4.3	Consumptie	- 58 -
4.4	Conclusie en kritische bemerkingen	- 59 -
5	Handel en consumptie binnen de vleessector	- 60 -
5.1	Binnenlandse handel	- 60 -
5.1.1	Vleesproductie	- 60 -
5.1.2	Vleesprijzen	- 61 -
5.2	Buitenlandse handel	- 63 -
5.2.1	Import van vlees	- 63 -
5.2.2	Export van vlees	- 64 -
5.2.3	Handelsbalans van rund- en kalfsvleesproducten	- 66 -
5.3	Consumptie	- 67 -
5.3.1	Consumptie in België	- 67 -
5.3.2	Profiel van de vleesverbruikers	- 68 -
5.4	Conclusie en kritische bemerkingen	- 69 -
6	Het Belgische Witblauwe ras onder de loep	- 71 -
6.1	Historie en evolutie van het Witblauwe ras	- 71 -
6.2	Kenmerken van het Belgische Witblauwe rund	- 73 -
6.2.1	Formaat	- 73 -
6.2.2	Vacht	- 74 -
6.2.3	Slachtrendement	- 75 -
6.2.4	Vruchtbaarheid	- 75 -
6.3	Het Belgisch Witblauwe ras in het buitenland	- 76 -
6.3.1	Frankrijk	- 76 -
6.3.2	Groot-Brittannië	- 77 -
6.3.3	Italië	- 77 -
6.3.4	Nederland	- 77 -
6.3.5	Ierland	- 78 -
6.3.6	Overige landen	- 78 -
6.4	Kostprijsberekening van het Witblauwe ras	- 78 -

6.4.1	Kostprijs van een dracht	- 78 -
6.4.2	Kostprijs van geboorte	- 82 -
6.4.3	Zuigen versus drinken	- 82 -
6.4.4	Periode vanaf 4 maanden tot en met 15 maanden	- 84 -
6.4.5	Periode van het vetmesten	- 85 -
6.4.6	Overige werkingskosten	- 87 -
6.4.7	Overzicht van de kosten	- 88 -
6.4.8	Kritische bemerkingen	- 89 -
6.5	SWOT-analyse van het Belgische Witblauwe ras	- 89 -
6.5.1	Interne analyse van het Belgische Witblauwe ras	- 90 -
6.5.2	Externe analyse van het Belgische Witblauwe ras	- 92 -
6.5.3	Conclusie en kritische bemerkingen	- 93 -
7	Besluit	- 95 -

Lijst van geraadpleegde werken

Bijlagen

Lijst van gebruikte afkortingen

BCV	Belgisch Controlesysteem voor Vleeskalveren
BCZ	Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie
BLAD	Bovine leukocyte adhesion deficiency
BMO	Belgian Meat Office
BSE	Bovine spongiforme encephalopathie
cm	centimeter
DVE	Darm Verteerbaar Eiwit
EOGFL	Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de landbouw
ET	Embryotransplantatie
EU	Europese Unie
FAVV	Federaal Agentschap voor de veiligheid van de Voedselketen
FSH	Follikelstimulerend hormoon
g	gram
Gaia	Global Action in the Interest of Animals
GGO	Genetisch gemodificeerd organisme
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
GMP	Good Manufacturing Practice
GVE	Grootvee-eenheden
ha	hectare
IKM	Integrale Kwaliteitszorg Melk
kg	kilogram
KI	Kunstmatige inseminatie
l	liter
m	meter
MKZ	Mond- en klauwzeer
MTR	Mid Term Review
NIS	Nationaal Instituut voor de Statistiek

OEB	Onbestendig Eiwit Balans
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
VEVI	Voedereenheid voor Vleesvee Intensief
VILT	Vlaams Informatiecentrum over Land- en Tuinbouw
VLAM	Vlaams promotiecentrum voor agro- en visserijmarketing
VRV	Vlaamse rundveevereniging

Lijst van figuren

- 2.1 Evolutie van het aantal rundveebedrijven in België (1980-2005)
- 5.1 Evolutie van de vleesproductie in België (1995-2004)
- 5.2 Evolutie van het bruto-verbruik van rund- en kalfsvlees in België per inwoner (x 1 kg karkasgewicht)
- 5.3 Evolutie van de gezinsaankopen van vers vlees in België (% volume)
- 5.4 Evolutie van de gezinsaankopen van vers vlees in België per leeftijdscategorie (%volume)

Lijst van tabellen

- 2.1 Aandeel van de verschillende rundveerassen in de Belgische rundveestapel (2001-2005)
- 3.1 Evolutie van het relatief aandeel van de landbouwwitgaven in de totale Europese begroting (2003-2006)
- 3.2 Algemene bemestingsnormen in Vlaanderen
- 3.3 Overzicht van de mestuitrijbepalingen
- 3.4 Evolutie van het biologisch landbouwareaal in België (1991-2004)
- 4.1 Evolutie van het aantal koeien en melkveehouders in België per gewest (1984-2005)
- 4.2 Evolutie van de melkproductie in België (1984-2004)
- 4.3 Evolutie van de zuivelproductie in België (1990-2004)
- 4.4 Evolutie van de melkprijs in België (1982-2004)
- 4.5 Evolutie van de omzet en investeringen binnen de zuivelindustrie
- 4.6 Evolutie van de Belgische invoer van melk- en zuivelproducten (x 1.000 ton)
- 4.7 Evolutie van de Belgische invoer van melk- en zuivelproducten (x 1 miljoen euro)
- 4.8 Evolutie van de Belgische uitvoer van melk- en zuivelproducten (x 1.000 ton)
- 4.9 Evolutie van de Belgische uitvoer van melk- en zuivelproducten (x 1 miljoen euro)
- 4.10 Evolutie van de Belgische handelsbalans van melk- en zuivelproducten (x 1 miljoen euro)
- 4.11 Evolutie van de Belgische uitvoer van melk- en zuivelproducten naar EU en Derde Landen (x 1 miljoen euro)
- 4.12 Evolutie van de verdeling van de Belgische uitvoer van melk- en zuivelproducten tussen de EU en Derde Landen (% van de waarde)
- 4.13 Gezins aankopen van melk- en zuivelproducten
- 5.1 Evolutie van de Belgische import van rund- en kalfsvlees (x ton)
- 5.2 Evolutie van de Belgische import van rund- en kalfsvlees (x 1.000 euro)
- 5.3 Evolutie van de Belgische export van rund- en kalfsvlees (x ton)
- 5.4 Evolutie van de Belgische export van rund- en kalfsvlees (x 1.000 euro)

- 5.5 Evolutie van de Belgische export van rund- en kalfsvlees naar EU en Derde Landen (x ton)
- 5.6 Evolutie van het Belgisch handelssaldo voor rund- en kalfsvlees (x ton)
- 5.7 Evolutie van het Belgisch handelssaldo voor rund- en kalfsvlees (1.000 euro)
- 6.1 Gewicht en gestalten op diverse leeftijden van fokstieren van het Belgische Witblauwe ras
- 6.2 Gewicht en gestalten op diverse leeftijden van vaarzen en koeien van het Belgische Witblauwe ras
- 6.3 Erfelijkheid wat betreft kleur bij het Belgische Witblauwe ras
- 6.4 Samenstelling van de gebruikte voedermiddelen tijdens de vetmestperiode
- 6.5 Overzicht gewicht van de stieren tijdens de vetmestperiode
- 6.6 Totale voederopname per dier en per dag gedurende de vetmestperiode

Samenvatting

Neven Marijke

Toegepaste Economische Wetenschappen/Marketing

Economisch-geografische analyse van de runderteelt in België

Promotor: Prof. Dr. P. De Groot

Het doel van deze eindverhandeling is de runderteelt in België door te lichten via een bespreking van economische en geografische aspecten. Voor dit onderzoek maken we gebruik van een literatuurstudie en bevraging van bevoorrechte getuigen.

In het eerste deel van deze thesis geven we een *situering van de rundveesector in België*. Voor de bespreking van de evolutie van het aantal rundveebedrijven in België, hebben we ons gebaseerd op gegevens van het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS). Uit deze gegevens blijkt dat het aantal rundveebedrijven in België een dalende trend vertonen. Deze trend gaat zich de komende jaren ook verder zetten.

Wanneer we de gebieden bestuderen waar men aan rundveeteelt doet, zijn de provincies West-Vlaanderen en Luxemburg koploper. Dit hangt natuurlijk samen met de minder vruchtbare bodems in deze provincies.

Tenslotte bespreken we ook nog de verschillende soorten rundveerassen en de verschillende foktechnieken waarvan men in België gebruik maakt. Dit eerste hoofdstuk is dus van eerder landbouwtechnische aard. Toch lijkt het ons noodzakelijk dit op te nemen in de eindverhandeling om zo het algemene kader van de rundveeteelt te verduidelijken.

Doordat de overheid een belangrijke rol speelt binnen de landbouw, besteden we ook ruime aandacht aan het *Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)* van de Europese Unie (EU). Uit de literatuur blijkt dat dit GLB zich steeds heeft aangepast aan de veranderende behoeften van de maatschappij. Bij de oprichting van het GLB in 1957 wou men vooral komen tot zelfvoorziening. Vandaag ligt de nadruk van het beleid op o.a. milieubescherming en

dierenwelzijn. Dit GLB, met zijn productiebeperkingen en prijsondersteuning, heeft een grote invloed gehad op de runderteelt.

Alle lidstaten van de EU, en dus ook België, moeten het GLB implementeren. We zullen dus ook in dit hoofdstuk aandacht besteden aan de invulling van het GLB door Vlaanderen. Tenslotte werpen we ook nog een blik op het eigen beleid dat door de Vlaamse regering wordt gevoerd. Om relevant te blijven, hebben we in dit hoofdstuk enkel de items opgenomen die betrekking hebben op de rundveeteelt.

In een volgende omvangrijke deel bespreken we de *handel en de consumptie binnen de rundveesector*. Om een duidelijker beeld te creëren hebben we de sector onderverdeeld in de vleessector en de melksector. We steunen hier vooral op gegevens van de Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie (BCZ) en het Vlaams promotiecentrum voor agro- en visserijmarketing (VLAM).

Wanneer we de productiegegevens bekijken, zien we niet dezelfde trend voor melkproducten en rundvleesproducten. De melkproductie is de afgelopen jaren constant gebleven, terwijl de rundvleesproductie een dalende trend kent. Dit komt doordat het GLB de melksector productiebeperkingen, in de vorm van quota, heeft opgelegd. Wanneer een melkveehouder zijn activiteiten stopzet, zal het vrijgekomen quota onmiddellijk ingenomen worden door een collega die zijn bedrijf wil uitbreiden of opstarten. Deze productiebeperkingen gelden niet voor de rundvleessector. Hierdoor volgt deze sector de dalende trend van de rundveebedrijven.

Vervolgens bespreken we in dit deel ook de internationale handel van de vlees- en melksector. Ook hier zien we weer verschillen voor de twee sectoren. De vleessector heeft een positief saldo op de handelsbalans. Dit geldt niet voor de melksector. Het negatieve uitvoersaldo van deze sector wordt vooral veroorzaakt door kaas, melk, room en wei.

Dit deel wordt afgesloten met een bespreking van de consumptie van vlees- en melkproducten. Uit deze bespreking blijkt dat de consumptie van zowel rundvlees als melkproducten ongeveer stabiel is gebleven.

De eindverhandeling wordt afgesloten met een hoofdstuk over het *Belgisch Witblauwe ras*. Dit Belgische ras is hét vleesras bij uitstek en kan dan ook niet ontbreken binnen deze thesis. Dit ras, dat afstamt van de Engelse Shorthorn runderen, bezit enkele bijzondere kenmerken. Zo heeft het Belgisch Witblauwe ras een zeer hoog slachtrendement. Hierdoor is dit ras ook zeer gegeerd in het buitenland om in te kruisen met de lokale rassen.

Ook het economische aspect van de eindverhandeling wordt hier verder uitgewerkt door de kostprijsberekening van het Belgische Witblauwe ras. Om deze kostprijsberekening zo relevant mogelijk te houden, zijn we uitgegaan van het meest voorkomende scenario, een commercieel landbouwbedrijf. Dit betekent dat men de vrouwelijke runderen zal inzetten in het kweekprogramma, terwijl de mannelijke runderen worden vetgemest ter consumptie. We hebben dus de kosten berekend die gepaard gaan met de bevruchting tot aan de verkoop van de vetgemeste stier. Uit deze berekening blijkt dat vooral de gebruikte fokmethode een doorslaggevende rol speelt. Zo lopen de kosten op wanneer men gebruik maakt van embryotransplantatie.

Tenslotte hebben we het Belgische Witblauwe ras zowel intern als extern doorgelicht. Op basis hiervan konden we ons een beeld vormen over de toekomst van dit vleesras. Na het afwegen van zowel kansen en bedreigingen als sterkten en zwakten, denken we dat het Belgische Witblauwe ras een mooie toekomst tegemoet gaat. De menselijke factor gaat hierbij echter wel een doorslaggevende rol spelen.

1 Onderzoeksopzet

In dit inleidende hoofdstuk geven we eerst in het kort de doelstellingen van ons onderzoek weer. Om het methodologische aspect niet te vergeten, zullen we vervolgens ook de gebruikte onderzoeksstrategieën verantwoorden.

1.1 Doelstellingen

De titel van de eindverhandeling, *Economisch-geografische analyse van de runderteelt in België*, geeft al heel wat van onze doelstellingen weer. We proberen de runderteelt in België door te lichten via een bespreking van economische en geografische aspecten. Zo zullen we o.a. de rol van de overheid binnen de runderteelt, de handel,... bespreken. Met ons onderzoek hopen we een beter economisch inzicht te verschaffen in de runderteelt in België.

Binnen dit onderzoek komt er een klein landbouwtechnisch gedeelte aan bod. Het betreft hier de verschillende rundveerassen en de verschillende fokmethoden. Deze aspecten worden behandeld om een algemeen kader te schetsen.

We beperken ons onderzoek tot de Belgische rundveesector. We willen hierbij opmerken dat Wallonië, door een gebrek aan informatie, soms in beperkte mate aan bod komt. Het internationale aspect van deze sector komt aan bod bij de bespreking van de import- en exportgegevens en bij de behandeling van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de Europese Unie.

Binnen dit onderzoek komt er een klein landbouwtechnisch gedeelte aan bod. Het betreft hier de verschillende rundveerassen en de verschillende fokmethoden. Deze aspecten worden behandeld om een algemeen kader te schetsen.

Tenslotte zullen we onze analyse afsluiten met een focus op één specifiek ras, het Belgische Witblauwe ras. We hebben voor dit ras gekozen omdat het wereldwijde faam geniet omwille van zijn vleeskwiteit en zijn hoge slachtrendement. We zullen enkele economische aspecten, internationale handel en kostprijzen, toepassen op dit ras. We eindigen ons onderzoek met een SWOT-analyse van dit ras.

Nu zullen we voor de volgende hoofdstukken de vragen bespreken die we behandeld hebben binnen ons onderzoek.

Hoofdstuk 2: Situering van de rundveesector in België

Hoe evolueren het aantal rundveebedrijven en het aantal runderen in België?

Welke gebieden hebben de grootste concentratie aan runderen?

Welke rundveerassen zijn er terug te vinden in België?

Welke zijn de foktechnieken waar men in België van gebruik maakt?

Hoofdstuk 3: Landbouw en overheid

Hoe is het landbouwbeleid de laatste jaren geëvolueerd? Welke gevolgen had dit voor de rundveesector?

Op welke wijze wordt de rundveesector gesteund door de overheid?

Hoe wordt het landbouwbeleid op regionaal niveau ingevuld?

Hoofdstuk 4: Handel en consumptie binnen de melksector

Welke evoluties merken we op in de Belgische melkproductie?

Hoe evolueert de melkprijs?

Hoeveel van de melk- en zuivelproducten wordt er geëxporteerd? Welke zijn de voornaamste afnemers van deze producten?

Welke evoluties merken we op in de handelsbalans voor melk- en zuivelproducten?

Welke evoluties merken we op bij het verbruik van melk- en zuivelproducten in België?

Hoofdstuk 5: Handel en consumptie binnen de vleessector?

Welke evoluties merken we op in de Belgische vleesproductie?

Hoe evolueert de vleesprijs?

Hoeveel van het rund- en kalfsvlees wordt er geëxporteerd? Welke zijn de voornaamste afnemers van dit vlees?

Welke evoluties merken we op in de handelsbalans voor rundvlees?

Welke evoluties merken we op bij het verbruik van rund- en kalfsvlees in België?

Hoofdstuk 6: Het Belgisch Witblauwe ras

Hoe is dit ras doorheen de jaren geëvolueerd?

Welke zijn de kenmerken van dit ras?

Hoe vergaat het dit ras in het buitenland?

Welke zijn de kosten die gepaard gaan met het fokken van dit ras?

Welke factoren dragen bij tot het succes van dit ras?

Welke elementen kunnen dit ras bedreigen?

Heeft dit ras nog een toekomst?

1.2 Keuze en verantwoording van de onderzoekstrategieën

Een onderzoeksstrategie definieert de wijze waarop het onderzoek zal verlopen. Doordat we een ruim gamma van aspecten over de rundveesector behandelen, hebben we gekozen voor een literatuurstudie. Door een literatuurstudie kan men zich met de verschillende aspecten van de rundveeteelt vertrouwd maken. Verder kan men ook op zeer korte tijd veel informatie verzamelen.

Tijdens ons onderzoek hebben we vooral gebruik gemaakt van gegevens verkregen bij het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS), de Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie (BCZ), het Belgian Meat Office (BMO) en het Vlaams promotiecentrum voor agro- en visserijmarketing (VLAM).

Doordat het aanbod van boeken niet groot is, hebben we ook vaak gebruik gemaakt van vakbladen zoals "Boer & Tuinder", "Landbouwleven", "Veeteelt" en "Veeteeltvlees". Ook in diverse cursussen van de opleidingen "graduaat landbouw" en "bio-ingenieurswetenschappen" vonden we veel informatie terug. Verder hebben we ook nog gebruik gemaakt van eindwerken van oud-studenten.

Tenslotte hebben we ook nog heel wat waardevolle informatie verkregen via het internet. We maakten ondermeer gebruik van de websites van de Boerenbond, de Vlaamse overheid, het NIS, de VRV, het VILT en VLAM.

Om een beter zicht te krijgen op de literatuur hebben we ook nog bevoorrechte getuigen ondervraagd. Om de lijst van bevoorrechte getuigen op te stellen, hebben we gebruik gemaakt van verschillende methoden. Door onze vertrouwdheid met de rundveesector, hebben we eerst contact opgenomen met de personen met een ruime kennis over een bepaald aspect van de rundveeteelt. Hierbij denken we o.a. aan het interview met dhr. J. Roggen, genetisch verantwoordelijke van het Belgisch Witblauwe ras.

Onze tweede methode bestond eruit om elke al bevroegde getuige te vragen naar contacten voor andere specifieke gedeeltes. Zo raadde dhr. J. de Keyser, sales en marketing manager bij VRV, ons aan om contact op te nemen met dhr. P. Vercauteren, teamleider KI bij VRV. Op die manier kregen we een beter inzicht in de voor- en nadelen van de verschillende fokmethoden.

Om de overige getuigen te contacteren, maakten we gebruik van het internet. Zo kwamen we via de website van het stamboek van het Belgisch Witblauwe ras (www.hbbbb.be) in contact met dhr. P. Mallieu, algemeen secretaris van het stamboek van het Belgisch Witblauwe ras. Hierdoor hebben we een beter inzicht verworven over het Belgische Witblauwe ras.

In bijlage 1 vindt men een lijst terug met de geïnterviewde personen. We geven hier ook telkens de functie van elke geïnterviewde weer.

Gegevensverzameling tot 1 mei 2006.

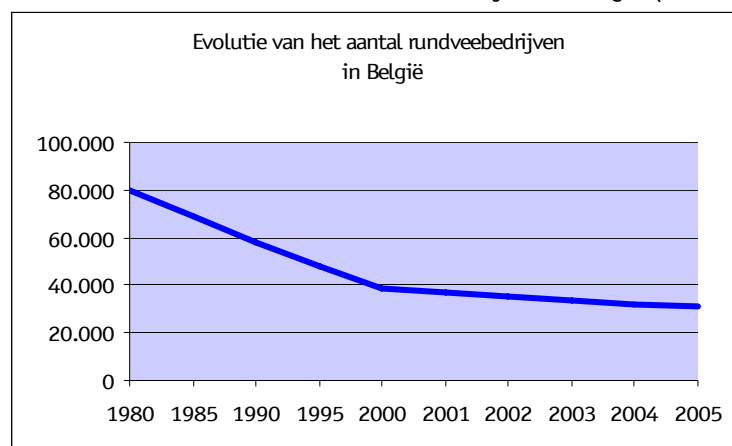
2 Situering van de rundveesector in België

In dit deel bespreken we de evolutie van het aantal rundveebedrijven. Verder gaan we de gebieden waar men runderen fokt van naderbij bekijken. Vervolgens wordt er een overzicht gegeven van de verschillende soorten rundveerassen en hun aandeel in de rundveestapel. Ten slotte volgt er ook nog een bespreking van de gebruikte foktechnieken en hun voor- en nadelen. Dit onderdeel beperkt zicht tot het Belgisch grondgebied.

2.1 Evolutie van de rundveebedrijven¹

Hoewel er nog maar zeer weinig mensen actief zijn in de landbouw, heeft deze sector toch nog heel wat te bieden. Zo zijn er vele jobs verbonden met de landbouw. In 2005 waren er 95.009 mensen tewerkgesteld op de landbouwbedrijven². Wanneer we ook rekening houden met de jobs (veeartsen, veevoederbedrijven,...) die verbonden zijn met de landbouw, blijkt hieruit dat de landbouw toch nog een rol speelt binnen de Belgische economie. Bovendien beslaat het landbouwareaal ongeveer de helft van de oppervlakte van België, waardoor de impact van de landbouw op het Belgische landschap aanzienlijk is.

Figuur 2.1: Evolutie van het aantal rundveebedrijven in België (1980-2005)

Bron: landbouwtellingen 2001 tot 2005

¹ Gebaseerd op gegevens van het Vlaams Instituut voor Land- en tuinbouw en de landbouwtellingen 2001-2005

² Nationaal Instituut voor de Statistiek, Landbouwtelling, 2005

Uit figuur 2.1 blijkt duidelijk dat het aantal rundveebedrijven blijft dalen. Over een periode van vijftientig jaar (1980-2005) is het aantal landbouwbedrijven in België met maar liefst meer dan de helft gedaald.

Volgens landbouweconoom, Luc Busschaert, blijft deze tendens zich voortzetten. Hij voorspelt dat in 2015 slechts 14.000 tot 18.000 landbouwbedrijven overblijven³. Vermits ongeveer 60% van de landbouwbedrijven aan rundveeteelt doen, zullen er tegen 2015 nog slechts 8.400 tot 10.800 rundveebedrijven in België aanwezig zijn.

Een aantal factoren ligt aan de basis van deze achteruitgang. De laatste jaren heeft de landbouwsector een aantal klappen (dioxine, BSE,...) moeten verwerken. Deze crisissen zijn niet zonder gevolg gebleven waardoor verscheidene landbouwers beslisten hun activiteit stop te zetten.

Wanneer we het leeftijdsprofiel (bijlage 2) van de landbouwer bekijken, zien we dat de meerderheid 50 jaar en ouder is. Doordat veel bedrijven geen opvolging meer hebben, gaan deze bedrijven dan ook verdwijnen. In 2005 wisten 43,66% van bedrijfsleiders met zekerheid dat ze niet opgevolgd zouden worden. Het gebrek aan opvolging is volgens ons het gevolg van het steeds onaantrekkelijker worden van de landbouwsector. Men moet hard werken voor een relatief laag inkomen. Bovendien gaat zo een opvolging gepaard met een zeer hoge overnameprijs.

Ten slotte gaan ook nog een aantal bedrijven verdwijnen door de mestproblematiek. Het mestoverschot zal de komende jaren moeten verminderen. Dit betekent dan ook dat de veestapel zal moeten afnemen, waardoor een aantal minder rendabele bedrijven zullen verdwijnen.

³ Het Nieuwsblad, Tegen 2015 helft minder landbouwbedrijven, 04/12/2005

2.2 Productiegebieden en evolutie van de rundveestapel⁴

Niettegenstaande België maar een klein land is, vertonen de productieomstandigheden sterke streekgebonden verschillen. Deze verschillen zijn te verklaren door zowel de fysieke omgeving als de bedrijfsoppervlakte. Hierdoor heeft de Belgische landbouw een sterk gediversifieerd karakter⁵. Een overzicht van de verschillende landbouwstreken vindt men terug in bijlage 3. Tenslotte vindt men in bijlage 4 ook een overzicht van het aantal runderen per ha cultuuroppervlakte in België.

2.2.1 Vlaanderen⁶

Momenteel bedraagt België zo een 1.393.788 hectare cultuurgrond. Hiervan ligt 759.772 ha of 54,5% in Wallonië. Als we zien dat ongeveer 66% van de landbouwbedrijven in Vlaanderen gelegen zijn, impliceert dit dan ook dat de Waalse bedrijven een grotere oppervlakte beslaan.

- *West-Vlaanderen*

De meest westelijk gelegen provincie van België heeft een oppervlakte van 314.434 ha. Hiervan wordt er 68% bewerkt door land- en tuinbouwers. Dit betekent dat de provincie West-Vlaanderen de voornaamste Vlaamse landbouwprovincie is met ongeveer 34% van de cultuurgrond in Vlaanderen.

In de kustprovincie kan men vijf landbouwstreken onderscheiden: de Duinen, de Polders, de Zandstreek, de Zandleemstreek en de Leemstreek. De rundveeteelt situeert zich hier vooral in de Polders (vleesvee) en de Zandstreek (melkvee). Dit komt vooral doordat de minder vruchtbare zandbodems gebruikt worden voor weideland.

⁴ Gebaseerd op gegevens van het Vlaams Instituut voor Land- en Tuinbouw en de landbouwtellingen 2001-2005

⁵ <http://www.diplomatie.be/nl/belgium/belgiumdetail.asp?textID=1594>

⁶ <http://www.vilt.be/imago/landbouweducatie/>

Ook West-Vlaanderen volgt de dalende tendens van het aantal rundveebedrijven. Over een periode van 5 jaar (2001-2005) was er een daling zichtbaar van 14,72% (bijlage 5). De vermindering van het aantal rundveebedrijven had ook een daling van de rundveestapel tot gevolg. In 2005 waren er nog 432.088 runderen aanwezig in West-Vlaanderen. Dit is een daling met 11,80% in vergelijking met 2001 (bijlage 6).

- *Oost-Vlaanderen*

De tweede belangrijkste Vlaamse landbouwprovincie is Oost-Vlaanderen. De land- en tuinbouw bewerken hier 52% van de totale oppervlakte van de provincie. De landbouwstreken die men hier kan onderscheiden zijn: de Polders, de Zandstreek, de Zandleemstreek en de Leemstreek.

In Oost-Vlaanderen speelt de vochtigheidsgraad van de bodem een belangrijke rol bij de keuze van een landbouwspecialisatie. Zo gaat men de rundveeteelt hoofdzakelijk terugvinden op plaatsen met een vochtige of natte bodem. Dit is zowel de Zandstreek, de Zandleemstreek en de Leemstreek. De poldergronden zijn zeer vruchtbaar en dus geschikt voor bijna alle akkerbouwteelten. Dit betekent dat men hier slechts in beperkte mate, in combinatie met akkerbouw, aan rundveeteelt doet.

Ook in deze provincie was er een daling van zowel het aantal rundveebedrijven als het aantal runderen. Over een periode van 5 jaar (2001-2005) daalde de rundveebedrijven met 15,36% (bijlage 5) en het aantal runderen met 12,91% (bijlage 6).

- *Antwerpen*

De provincie Antwerpen reserveert 31% van haar totale oppervlakte voor de land- en tuinbouw. In deze provincie zijn er drie landbouwstreken te vinden: de Polders, de Zandstreek en de Kempen.

De Kempen, met zijn arme zandgronden, beslaan het grootste deel van Antwerpen. Dit betekent dat men hier hoofdzakelijk aan rundveeteelt doet. Zo kan men er maar liefst 70% van de Belgische vleeskalveren terugvinden. Verder is er nog een relatief sterke concentratie van vleesvee in de Antwerpse Polders.

Ook in de provincie Antwerpen zet de algemene daling van rundveebedrijven en runderen zich verder. Het aantal rundveebedrijven nam af met 14,08% (bijlage 5). De rundveestapel verminderde ten opzichte van 2001 met 8,56% (bijlage 6).

- *Vlaams-Brabant*

Deze provincie voorziet een landbouwareaal van 88.148 ha. Dit is 42% van de totale oppervlakte van Vlaams-Brabant. De volgende landbouwstreken zijn kenmerkend voor deze provincie: de Kempen, de Zandleemstreek en de Leemstreek.

In Vlaams-Brabant is vooral de akkerbouw belangrijk. Men gaat hier in mindere mate een runderteelt doen, en dit meestal in combinatie met akkerbouw. Men vindt deze bedrijven terug in het westen en het noordoosten van de provincie.

Ondanks het mindere belang van de rundveeteelt, daalt ook hier het aantal rundveebedrijven met 21,72% (bijlage 5). Het aantal runderen daalde met 13,42% (bijlage 6).

- *Limburg*

Het landbouwareaal beslaat 35% van de totale oppervlakte van de provincie Limburg. De Kempen, de Zandleemstreek en de Leemstreek zijn de landbouwstreken die men in deze provincie terugvindt.

In het noorden van de Limburgse Kempen is men vooral gespecialiseerd in melkveehouderij. Dit ziet men vooral in de verdeling van het melkquotum. Een Limburgs melkveebedrijf bezit gemiddeld 230.000 liter melkquotum, wat 70.000 liter meer is dan het gemiddeld Belgisch melkveebedrijf. Ook in Midden-Limburg doet men aan rundveehouderij, zij het in mindere mate. Het uiterste zuiden van Limburg houdt zich hoofdzakelijk bezig met akkerbouw en fruitteelt.

Ook in deze provincie vergaat het de rundveeteelt niet anders dan elders in België. Over een periode van vijf jaar (2001-2005) nam het aantal rundveebedrijven af met 16,87% (bijlage 5). In diezelfde tijdspanne nam de rundveestapel af met 12,64% (bijlage 6).

2.2.2 Wallonië⁷

Wanneer we een blik werpen op Wallonië werpen, zien we dat de landbouwproductie niet zo een grote variëteit vertoont dan in Vlaanderen. De gemiddelde bedrijfsoppervlakte is er groter waardoor men de vruchtbare bodem van de Leemstreek gaat aanwenden voor de akkerbouw (o.a. tarwe en suikerbieten). Wanneer men meer naar het zuidoosten trekt, worden de omstandigheden minder gunstig voor de landbouw. Dit komt door de hoogte, de stenige bodem en het scherpe reliëf. In deze streek, gaat men zich meer toeleggen op de rundveeteelt⁸.

- *Waals-Brabant*

Deze provincie voorziet een landbouwareaal van 64.035 ha. Dit is 57% van de totale oppervlakte van Waals-Brabant. De volgende landbouwstreken zijn kenmerkend voor deze provincie: de Zandleemstreek en de Leemstreek.

⁷ <http://www.wallonie.be/fr/themes/home/statistiques.shtml>

⁸ <http://www.diplomatie.be/nl/belgium/belgiumdetail.asp?textID=1594>

Door de vruchtbare bodem gaat men zich in deze provincie vooral specialiseren in akkerbouw. Er wordt in beperkte mate aan runderteelt gedaan, meestal in combinatie met akkerbouw.

Ook hier volgt men de dalende trend. Het aantal rundveebedrijven verminderde met 17,48% (bijlage 5). Het aantal runderen daalde met 14,45% (bijlage 6).

- *Henegouwen*

De provincie Henegouwen heeft een oppervlakte van 378.600 ha. Hiervan wordt er 58% bewerkt door land- en tuinbouwers. In deze provincie kan men zeven landbouwstreken onderscheiden: de Zandleemstreek, de Leemstreek, de Henegouwse Kempen, de Condroz, de Weidestreek, de Famenne en de Ardennen.

De rundveeteelt situeert zich hier vooral in het meest zuidelijke punt van de provincie. Dit komt vooral doordat de minder vruchtbare en stenige bodems gebruikt worden voor weideland.

Ook Henegouwen volgt de dalende tendens van het aantal rundveebedrijven. Over een periode van 5 jaar (2001-2005) was er een daling zichtbaar van 15,02% (bijlage 5). De vermindering van het aantal rundveebedrijven had ook een daling van de rundveestapel tot gevolg. In 2005 waren er nog 396.390 runderen aanwezig in West-Vlaanderen. Dit is een daling met 11,52% in vergelijking met 2001 (bijlage 6).

- *Luik*

Het landbouwareaal beslaat 41% van de totale oppervlakte van de provincie Luik. De Leemstreek, de Condroz, de Weidestreek en de Hoge Ardennen zijn de landbouwstreken die men in deze provincie terugvindt.

In het noorden van de provincie (Leemstreek) is men vooral gespecialiseerd in akkerbouw. In het zuiden en oosten van de provincie gaat men zich toeleggen op de runderteelt. Men vindt hier zowel melk- als vleesvee terug.

Ook in deze provincie vergaat het de rundveeteelt niet anders dan elders in België. Over een periode van vijf jaar (2001-2005) nam het aantal rundveebedrijven af met 18,01% (bijlage 5). In diezelfde tijdspanne nam de rundveestapel af met 11,38% (bijlage 6).

- *Luxemburg*

De provincie Luxemburg reserveert 33% van haar totale oppervlakte voor de land- en tuinbouw. In deze provincie zijn er vier landbouwstreken te vinden: de Famenne, de Weidestreek, de Ardennen en de Jurastreek.

De Ardennen, met zijn stenige bodem, beslaan het grootste deel van Luxemburg. Dit betekent dat men hier hoofdzakelijk aan rundveeteelt doet. Men vindt hier hoofdzakelijk vleesvee terug. Enkel in zuidoosten en het noorden wordt er melkvee gehouden.

Ook in de provincie Luxemburg zet de algemene daling van rundveebedrijven en runderen zich verder. Het aantal rundveebedrijven nam af met 15,19% (bijlage 5). De rundveestapel verminderde ten opzichte van 2001 met 9,79% (bijlage 6).

- *Namen*

De land- en tuinbouw bewerken in Namen 45% van de totale oppervlakte van de provincie. De landbouwstreken die men hier kan onderscheiden zijn: de Leemstreek, de Condroz, de Weidstreek, de Famenne en de Ardennen.

Het zwaartepunt van de runderteelt vindt men in het zuiden van de provincie. Hier wordt er ten oosten van de Maas hoofdzakelijk vleesvee gehouden. Ten westen van de Maas vindt men vooral melkvee terug.

Ook in deze provincie was er een daling van zowel het aantal rundveebedrijven als het aantal runderen. Over een periode van 5 jaar (2001-2005) daalde de rundveebedrijven met 15,97% (bijlage 5) en het aantal runderen met 9,51% (bijlage 6).

2.3 Rundveerassen⁹

De Belgische veehouders maken gebruik van verschillende rassen. Elk ras heeft zijn eigen doel: vleesproductie, melkproductie of beiden. De landbouwers maken niet enkel gebruik van Belgische rassen maar ook van rassen die hun oorsprong in het buitenland vinden.

2.3.1 Belgische rassen

- *Belgische Witblauw ras*

Dit vleesras komt vooral voor in Midden- en Hoog België en wordt gekenmerkt door een hoog slachtrendement en zijn kwaliteitsvol vlees. Verder staat dit ras ook bekend om zijn moeilijke geboorten, waardoor men dikwijls een keizersnede moet uitvoeren. De volledige geschiedenis en evolutie van dit ras komt verder aan bod in hoofdstuk 6 (zie 6.1).

⁹ Decuypere, E., Grondslagen van de veeteelt, KUL, s.d., p 2-5

- *Het Roodbont ras*

Dit ras treft men vooral aan in de provincies Antwerpen, Limburg, Vlaams-Brabant en Waals-Brabant. Het Roodbont ras is van het gemengde type maar met de nadruk op de melkproductie.

- *Het Zwartbond ras van België*

Dit Belgische ras stamt af van een Nederlands ras dat omstreeks 1860 werd ingevoerd. Het Zwartbond ras van België is van het melktype en wordt vooral ingezet in het noorden van de provincies Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen.

- *Het Rood ras van West-Vlaanderen*

Dit ras is waarschijnlijk ontstaan uit onderlinge kruisingen tussen de Britse rode Shorthorn, Rood Kasselvee en Normandisch vee. Hieruit heeft men een zuiver rood ras geselecteerd. Zoals de naam van het ras al laat vermoeden, wordt dit ras vooral in West-Vlaanderen ingezet. Net zoals het Roodbont ras is het Rood ras van West-Vlaanderen een ras van het gemengde type, alleen ligt hier de nadruk op de vleesproductie.

- *Wit-rood ras van Oost-Vlaanderen*

Dit ras treft men vooral aan in Oost-Vlaanderen. Het is een dubbeldoelras met de nadruk op de melkproductie.

2.3.2 Buitenlandse rassen

- *Charolais*

Dit Franse ras is van het vleestype. Net zoals het Belgisch Witblauwe ras, heeft dit ras een hoog slachtrendement. Verder wordt dit ras ook gekenmerkt door een snelle groei, wat zeer gunstig is voor de kalfvleesproductie.

- *Limousin*

Dit vleesras vindt zijn oorsprong in het midden van Frankrijk rond Limoges. Deze runderen kunnen zonder problemen slechte weersomstandigheden verdragen en dus ook het ganse jaar buiten gehouden worden. Ook dit ras heeft een relatief hoog slachtrendement en is geschikt voor gebruikskruisingen.

- *Blonde d' Aquitaine*

De Blonde d' Aquitaine is een Frans vleesras. Net zoals de Charolais is dit ras zeer geschikt voor de kalfsvleesproductie.

- *Holstein-Friesian*

Dit ras vindt zijn oorsprong in Nederland en Denemarken. Oorspronkelijk was het een dubbeldoelras. Nu zijn het dé melkkoeien bij uitstek en gaat men ze inkruisen in lokale rassen om de melkproductie van deze rassen te verbeteren.

2.3.3 Het aandeel van de rundveerassen in de Belgische rundveestapel¹⁰

Omdat hierover geen exacte cijfers bestaan, zullen we proberen een beeld te scheppen op basis van cijfers over de koeien. Doordat deze koeien de vaarzen en stieren hebben voortgebracht, kunnen we zo een idee vormen over het aandeel van de verschillende rundveerassen in de Belgische rundveestapel.

Tabel 2.1: Aandeel van de verschillende rundveerassen in de Belgische rundveestapel (2001-2005)

	Belgisch Witblauw ras	Zwartbond	Roodbont	Wit-rood van Oost-Vlaanderen	Rood ras van West-Vlaanderen	Blonde d' Aquitaine	Charolais	Limousin
2001	603.906	306.674	150.663	35.927	9.578	8.597	7.776	11.247
2002	567.714	310.840	148.888	31.664	8.833	8.833	7.496	12.477
2003	540.575	311.823	144.972	25.775	7.374	8.922	6.196	13.359
2004	538.503	312.829	141.606	23.060	6.273	8.889	6.357	13.949
2005	542.283	309.650	132.698	19.793	6.143	10.198	5.721	14.849

Bron: Landbouwtellingen 2001 tot 2005

In tabel 2.1 ziet men een overzicht van het aandeel van de verschillende rundveerassen in de Belgische rundveestapel. De algemene trend voor bijna alle rassen is dalend. Dit is ook logisch aangezien men ieder jaar steeds minder runderen gaat houden.

Toch zijn er ook twee rassen die een stijgende trend kennen. Het betreft hier een vleesras (Charolais) en een melkras (Zwartbond). Dit betekent volgens ons dat sommige rundveehouders zijn overgeschakeld op deze rassen. Zo denken we dat sommige mensen de Charolais verkiezen omdat dit ras minder arbeidsintensief is dan bijvoorbeeld het Belgisch Witblauwe ras. De Charolais kent immers makkelijke geboorten en kan zonder problemen een jaar buiten gehouden worden.

De overschakeling op het Zwartbond ras hangt volgens ons samen met de invoering van het melkquotum en het mestbeleid. Om zo productief mogelijk te zijn, moet men met zo weinig

¹⁰ Gebaseerd op cijfers van de landbouwtellingen 2001-2005

mogelijk koeien zijn melkquotum volmelken. Hierdoor gaat men afstappen van het dubbeldoelras en kiezen voor een typisch melkras.

2.4 Foktechnieken in België¹¹

2.4.1 Kunstmatige inseminatie

Kunstmatige inseminatie (KI) vond vooral zijn ingang vanaf 1970. Dit door de uitbreiding van de rundveestapel en de specialisering in vlees- of melkvee. Bij KI worden de zaadcellen, door de landbouwer of veearts, ingebracht in de baarmoeder door een technische ingreep.

Hiervoor dient men eerst sperma af te tappen bij een fokstier. Hierna gaat men het sperma verdunnen met eigeel en glycerine, waarna het wordt ingevroren in een soort rietje. Deze invriezing gebeurt met behulp van stikstof bij een temperatuur van -196°C . Door deze manier van bewaring, is het sperma makkelijk transporteerbaar. Dit betekent dat het sperma van de beste fokstieren binnen het bereik van iedere landbouwer ligt. Doordat een stier op grote schaal verspreid wordt, moet hij ook aan een groot aantal eisen voldoen. Bijgevolg doorloopt de fokstier een grondige medische keuring voordat hij wordt opgenomen door een KI-centra.

Voordelen:

- de kans op overdracht van seksueel overdraagbare ziekten vermindert;
- het sperma van een goede fokstier wordt verdund waardoor men meer vrouwelijke runderen kan bevruchten;
- doordat het sperma makkelijk transporteerbaar is, zijn er geen geografische belemmeringen;

¹¹ Noelmans, G., Rundvee, PHL, s.d., p 107-118

- men kan het sperma invriezen waardoor het na overlijden van de fokstier nog beschikbaar is;
- door gebruik te maken van het sperma van verschillende stieren kan men door de verschillende bloedlijnen inteelt vermijden of beperken.

Nadelen:

- Het verengen van de genetische basis van een ras. Zo vermindert de diversiteit, en ontstaan er genetische ziekten. Een voorbeeld is bovine leukocyte adhesion deficiency (BLAD) dat veroorzaakt werd door een genmutatie bij een succesvolle fokstier.
- Wanneer men gebruik maakt van KI moet men ook voortdurend zijn veestapel nauwlettend in het oog houden. Het vaststellen van bronst is immers van essentieel belang om op het juiste ogenblik te kunnen insemineren. Dit kan zeer tijdrovend zijn.
- De kosten van sperma en veearts kunnen hoog oplopen wanneer men bijvoorbeeld niet zelf kan insemineren.

2.4.2 Embryotransplantatie

Door de toepassing van kunstmatige inseminatie werd het mogelijk om van één fokstier duizenden nakomelingen te verkrijgen. Om nu ook van de beste vrouwelijke runderen zo veel mogelijk afstammelingen te bekomen, maakt men gebruik van embryotransplantatie (ET).

Hierbij wordt de donorkoe in het midden van haar cyclus gesuperovuleerd door de toediening van follikelstimulerend hormoon (FSH). Hierna gaat men de donorkoe tweemaal insemineren met een tussenperiode van twaalf uur. Zeven dagen na de inseminatie gaat men de embryo's uit de baarmoeder spoelen.

Hierna heeft men twee mogelijkheden: ofwel plant men de embryo's onmiddellijk in bij de receptor, ofwel vriest men de embryo's in. Wanneer men ervoor kiest om de embryo's onmiddellijk in te planten, betekent dit dat de receptor in hetzelfde stadium van de cyclus als de donorkoe moet zijn. Men moet deze cyclus dus synchroniseren. Dit doet men door de toediening van prostaglandines of door het plaatsen van oorimplantaten. Ongeveer 55% van de receptoren wordt drachtig na het inplanten van verse embryo's.

Wanneer men het invriezen van de embryo's verkiest, kan men deze inplanten volgens het gewenste seizoen van afkalven. Verder bestaat er ook de mogelijkheid om deze embryo's te verhandelen. Ongeveer 50% van de receptoren wordt drachtig na het inplanten van diepvriesembryo's. Dit is een lager percentage dan bij het inplanten van verse embryo's. Ondanks dit lagere percentage en de hogere kosten (zie 5.4.1), wordt ongeveer 50% van de embryo's ingeplant na een natuurlijke bronst van de receptor.

Voordeel:

- Door embryotransplantatie kan een koe op zeer korte tijd veel afstammelingen geven.

Nadelen:

- de hoge kostprijs in combinatie met het slagingspercentage wat rond de 50% ligt;
- het proces van embryotransplantatie kan zeer tijdrovend zijn.

2.4.3 Natuurlijke bevruchting

Zoals de term doet vermoeden, gebeurt de voortplanting hier op natuurlijke wijze. Doordat men de laatste jaren steeds meer gebruik maakt van kunstmatige inseminatie, wordt de methode van natuurlijke bevruchting steeds minder gebruikt.

Voordeel:

- het neemt geen extra tijd in beslag van de veehouder

Nadeel:

- kans op het overdragen van geslachtsziekten;
- de kosten kunnen hoog oplopen wanneer de dekstier onvruchtbaar is of wanneer zijn afstammelingen afwijkingen vertonen.

2.4.4 Welke foktechniek geniet de voorkeur?

De keuze van de juiste foktechniek hangt af van verschillende factoren en is verschillend voor ieder bedrijf. Eerst en vooral moet men als bedrijfsleider rekening houden met de voor- en nadelen die gepaard gaan met iedere foktechniek (zie 2.4.3).

Zo zal men wanneer men niet over de nodige tijd beschikt om zijn rundveestapel constant op te volgen, niet opteren voor kunstmatige inseminatie. Men zal in dit geval eerder kiezen voor een natuurlijke bevruchting aangezien dit een weinig tijdrovende foktechniek is.

Verder moet men ook kijken naar de doelstellingen die de landbouwer zich stelt. Wanneer men bijvoorbeeld prijzen wil wegkapen op veeprijskampen, zal men zijn rundveestapel willen verbeteren. Dit betekent dat men eerder zal kiezen voor embryotransplantatie en kunstmatige inseminatie.

Ten slotte zal men ook nog rekening houden met de prijs die gepaard gaat met iedere foktechniek. In hoofdstuk 6 gaan we hierop dieper in (zie 6.4).

2.5 Conclusie en kritische bemerkingen

De landbouw blijft ook in 2005 erop achteruitgaan. De daling van het aantal runderen hangt samen met de daling van het aantal rundveebedrijven. Een aantal factoren ligt aan de basis van deze achteruitgang. De belangrijkste factor is volgens ons de combinatie van de hoge leeftijd van de gemiddelde bedrijfsleider en het gebrek aan opvolging. Het gebrek aan opvolging is volgens ons voor een stuk te wijten aan de hoge kosten die met de overname van een bedrijf gepaard gaan. De kosten schieten namelijk de hoogte in door de prijzen van o.a. melkquotum, zoogkoeienquotum en nutriëntengehalte.

Om de sector opnieuw aantrekkelijk te maken voor jongeren, zou de overheid hier iets aan moeten doen. Ze zouden bijvoorbeeld de verdeling van de quota kunnen regelen. De oprichting van het quotumfonds (zie 3.4.1) is een goede stap in de richting, maar deze maatregel is niet voldoende. Ze heeft alleen maar betrekking op het melkquotum en op de vrije markt worden er nog steeds zeer hoge prijzen betaald. In 2005 betaalde men ongeveer 2€/l voor het melkquotum. Wanneer men dit koppelt aan de bruto-opbrengsten uit melk (0,29€/l), dan heeft men, na een ruwe aftrek van andere kosten, pas na ongeveer tien jaar zijn investering terugverdient! De overheid zou daarom de verdeling van alle quota moeten regelen. De quota opkopen tegen vaste prijs en opnieuw verdelen tegen deze prijs, zou volgens ons al een oplossing zijn.

3 Landbouw en overheid¹²

3.1 Inleiding

Sinds de oprichting van de Europese Unie (EU) in 1957 werkt men aan een Gemeenschappelijk Landbouwbeleid voor alle lidstaten. In dit hoofdstuk bekijken we eerst welke hervormingen dit Gemeenschappelijk Landbouwbeleid door de jaren heen heeft gekend. Vervolgens behandelen we de invulling die Vlaanderen geeft aan het GLB en tenslotte bespreken we ook welk beleid de Vlaamse regering voert. We zullen ons hier beperken tot de richtlijnen die betrekking hebben op de rundveehouderij.

3.2 Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU¹³

3.2.1 Het oorspronkelijk Gemeenschappelijk Landbouwbeleid¹⁴

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) vindt zijn oorsprong in het Verdrag van Rome (1957). Dit verdrag ging enkele doelstellingen voor het landbouwbeleid vastleggen. Deze doelstellingen zijn:

- verhoging van de productiviteit van de landbouw;
- de landbouwbevolking een redelijke levensstandaard verzekeren door de verhoging van het inkomen van de landbouwers;
- de markten stabiliseren;
- de voedselvoorziening garanderen tegen redelijke prijzen voor de verbruikers.

¹² Gebaseerd op de volgende bron:

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Landbouwbeleidsrapport 2003, p 49-125

¹³ Cypers, S., *De Europese Unie en haar landbouwbeleid*, 2001, p 6-59

¹⁴ De Groote, P., *Geo-economie*, 2004, p 186-193

Daarbij heeft men ervoor gekozen om de interne landbouwmarkt te liberaliseren. Men ging het eigen landbouwbeleid van de lidstaten vervangen door gemeenschappelijke marktordeningen. De belangrijkste instrumenten van dit Gemeenschappelijk Landbouwbeleid om de doelstellingen te bereiken zijn het markt- en prijsbeleid, het structuur- en het handelsbeleid.

De gemeenschappelijke marktordeningen hebben tot successen geleid in de jaren zeventig. Deze successen vertaalden zich in een sterke toename van de landbouwproductiviteit en een regelmatige stijging van de inkomens van de landbouwers. Hierdoor kon men de voedseltekorten van de jaren vijftig wegwerken en vervolgens tot zelfvoorziening komen. Desondanks had het oorspronkelijke beleid enkele negatieve punten. Al snel werd duidelijk dat het beleid niet was voorbereid op een positie waarbij de EU netto-exporteur was voor een aantal producten. Het gevolg waren de beroemde melkplas en de boter-, graan- en rundvleesberg. Eveneens ontstonden er spanningen met handelspartners. Deze derde landen hadden namelijk dezelfde problemen en overschotten als de Europese Unie. Hierdoor werd een wijziging van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid noodzakelijk.

3.2.2 Nood aan hervormingen¹⁵

- *Hervormingen in de jaren tachtig*

De problemen die de overschotten veroorzaakten hadden een eerste hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid tot gevolg. Zo ging men in bepaalde sectoren een aantal beperkende kwantitatieve maatregelen opleggen zoals het melkquotastelsel en budgettaire stabilisatoren voor het merendeel van de producties.

Verder ging men ook meer aandacht besteden aan de relatie tussen landbouw en samenleving. Dit had een aantal nieuwe doelstellingen tot gevolg waaronder de

¹⁵ http://epp-ed.europarl.eu.int/Activities/PoliticalThemes/agriculture_nl.asp

bescherming van het milieu. Dit laatste had een aanpassing van het landbouwstructuurbeleid tot gevolg.

Deze hervormingen waren echter niet voldoende om het probleem van de overschotten het hoofd te bieden. De conflicten met de handelspartners hielden eveneens aan. Nieuwe hervormingen drongen zich op. Bijgevolg werd het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid in 1992 fundamenteel gewijzigd.

- *Mac Sharry hervorming (1992)*

Door de toenemende externe internationale druk werd het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid grondig gewijzigd in 1992. Deze hervorming hield een verlaging van de institutionele prijzen in. Deze verlaging werd gecompenseerd door directe inkomenssteun. Voor het eerst werd er gesproken over hectare- en dierpremies. Hierdoor werd het evenwicht op de markten hersteld en kon de landbouwer blijven genieten van een stabiel inkomen.

Verder ging men ook nog enkele maatregelen doorvoeren waarmee men het aanbod van landbouwproducten ging beperken. Zo ging men tijdelijk of definitief landbouwgrond uit productie nemen. Bovendien ging men de milieuvriendelijke productiemethoden aanmoedigen en ondersteunen. Deze eerste wijziging in 1992 was het begin van een hele reeks van hervormingen.

- *Agenda 2000 (1999)*

Door de evolutie en het steeds welvarender worden van Europa, kregen we te maken met een anders denkende burger. Men kreeg meer oog voor het milieu, voedselveiligheid, voedselkwaliteit en dierenwelzijn. Door deze interne maatschappelijke bekommernissen zijn er opnieuw een aantal hervormingen doorgevoerd.

Men ging het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid aanpassen aan deze nieuwe wensen. De oorspronkelijke doelstellingen werden opnieuw geformuleerd en uitgebreid. Deze nieuwe doelstellingen zijn:

- het vergroten van de marktgerichtheid en het concurrentievermogen van de Europese landbouw;
- het verbeteren van de veiligheid en kwaliteit van levensmiddelen;
- zorgen voor een stabilisatie van de inkomens in de landbouw;
- integratie van bescherming van milieu en natuur in het landbouwbeleid;
- ontwikkeling van de levensvatbaarheid van de plattelandsgebieden;
- een vereenvoudiging van het beleid en versterking van de decentralisatie.

Agenda 2000 leidde eveneens tot een extra verlaging van de interventieprijs van granen en rundvlees. Het inkomensverlies dat gepaard ging met deze verlaging werd niet volledig gecompenseerd. Verder voorzag men een daling van de melkprijs gekoppeld aan directe inkomenssteun vanaf 2005.

Tenslotte lanceerde men ook een steunprogramma voor plattelandsontwikkeling. Dit steunprogramma vormt de tweede peiler van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Elke lidstaat werd verplicht om enkel agro-milieumaatregelen op te nemen in zijn beleid.

Om deze nieuwe maatregelen te evalueren voorzag Agenda 2000 de Mid Term Review (MTR). Deze tussenbalans werd in juli 2002 gepresenteerd. Tijdens deze tussentijdse evaluatie werd het duidelijk dat de maatregelen hun effect niet hadden gemist. Men bereikte een beter evenwicht tussen vraag en aanbod op de landbouwmarkten in de Europese Unie. De overschotten van melk, graan, boter en rundvlees behoorden definitief tot het verleden. Bovendien was men er in geslaagd om de exportsubsidies sterk terug te brengen.

Dit betekende echter niet dat men alle doelstellingen had bereikt. De nieuwe eisen van de maatschappij werden niet volledig ingelost. Dit werd nog extra in de verf gezet door de crisissen van de afgelopen jaren. De bezorgdheid bij de consument, over de wijze waarop

het voedsel wordt geproduceerd en de wijze waarop de landbouw wordt ondersteunt, nam toe. Dit gaf aanleiding tot bijkomende hervormingen.

- *De Fischler hervorming (2003)*

a) Ontkoppeling¹⁶

De kern van deze hervorming is het begrip 'ontkoppeling'. Dit betekent dat de inkomenstoeslagen die de landbouwers ontvangen, worden losgekoppeld van de productie en in de vorm van één enkele bedrijfstoelage wordt gestort. Op deze manier gaat men de landbouwers stimuleren om hun productie af te stemmen op de marktsignalen en niet op de criteria die bepalend zijn voor het ontvangen van premies.

De premies die de landbouwers als directe steun ontvangen, worden vervangen door één toeslag, de bedrijfstoelage. De lidstaten krijgen echter wel de mogelijkheid om een aantal betalingen aan de productie gekoppeld te houden.

b) *Cross compliance* en bedrijfsadviesstelsel

Om de bedrijfstoelage te ontvangen, moet de landbouwer wel voldoen aan bepaalde voorwaarden. Zo moet de landbouwer een aantal voorschriften respecteren inzake voedselveiligheid, milieu, gezondheid en dierenwelzijn. Verder moet men ook de landbouwgrond in goede landbouw- en milieumomstandigheden houden. Bij niet naleving van deze voorschriften kan een deel of de hele rechtstreekse steun ingehouden worden.

Om de landbouwers te helpen bovenstaande richtlijnen na te leven, moeten de lidstaten een structuur voor bedrijfsadviesing over grond- en bedrijfsbeheer uitbouwen. In een eerste fase blijft de deelname van de landbouwers aan bedrijfsadviesing vrij, toch moeten de lidstaten de voorkeur geven aan de landbouwers die meer dan 15.000 euro steun ontvangen.

¹⁶ <http://landbouw.dotnet15.hostbasket.com/mtr/ontkoppeling.html>

c) Modulatie¹⁷

Men heeft beslist om de rechtstreekse betalingen aan de grotere Europese landbouwbedrijven af te bouwen vanaf 2005. Door deze verschuiving binnen het landbouwbudget komen er meer financiële middelen vrij voor de tweede pijler van het gemeenschappelijke landbouwbeleid, de plattelandontwikkeling. De vrijgekomen middelen worden verdeeld over de lidstaten op basis van drie criteria: landbouwareaal, werkgelegenheid in de landbouw en bruto binnenlands product per inwoner.

Deze vrijgekomen middelen worden in de vorm van een extra steunbedrag uitgekeerd aan de landbouwers die meewerken aan de plattelandontwikkeling. Hierdoor hoopt men de landbouwers te stimuleren om deel te nemen aan kwaliteitssystemen en beheerssystemen van het milieu.

d) Financiële discipline¹⁸

Doordat er op 10 mei 2004 tien nieuwe lidstaten zijn toegetreden tot de Europese Unie, was er ook nood aan een systeem van financiële discipline. Dit betekent dat men de rechtstreekse steun vermindert wanneer de landbouwwitgaven het globale EU-plafond dreigt te overschrijden.

e) Facultatieve en regionale invulling

Deze hervorming heeft er ook voor gezorgd dat de lidstaten van de Europese Unie kunnen kiezen uit een aantal opties voor gehele of gedeeltelijke ontkoppeling. Een lidstaat of regio kan kiezen uit de volgende mogelijkheden:

- volledige invoering van de bedrijfstoelageregeling (volledige ontkoppeling in de akkerbouw alsook in rundvee;

¹⁷ <http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/nieuws/05/1125.html>

¹⁸ <http://landbouw.dotnet15.hostbasket.com/mtr/bedrijfstoelag.html#wat3>

- tot 25% van de areaalbetalingen gekoppeld houden; dit houdt in dat bijvoorbeeld een graanproducent nog graan moet produceren om bovenop de 75% van de premie die is opgenomen in zijn bedrijfstoelage, ook de resterende 25% te ontvangen;
- tot 50% van de schapen en geitenpremies gekoppeld houden;
- tot 100% behoud van de huidige slachtpremie voor kalveren
- tot 100% behoud van de zoogkoeienpremie én tot 40% van de slachtpremie voor runderen (die geen kalveren zijn);
- tot 100% van de slachtpremie voor runderen (die geen kalveren zijn);
- tot 75% van de speciale premie voor mannelijke runderen gekoppeld houden.

Ook Vlaanderen heeft moeten kiezen uit deze mogelijkheden om deze nieuwe richtlijnen in te vullen. De Vlaamse regering heeft gekozen voor een volledige ontkoppeling van de premies voor akkerbouw. Deze bedrijfstoelage wordt berekend op het gemiddelde van de jaren 2000 tot 2002. Vanaf 2005 zullen de landbouwers een toeslag ontvangen, onafhankelijk van wat en of ze produceren. De zoogkoeienpremie en de slachtpremie voor kalveren blijven gekoppeld. In tegenstelling tot de slachtpremies voor runderen en de stierenpremies die volledig worden ontkoppeld.

3.2.3 Belang van de landbouw in de EU-begroting

De landbouwsector heeft altijd al een flinke hap uit de Europese begroting genomen. Toch zien we de laatste jaren een daling van het aandeel van de landbouwwitgaven in de totale Europese begroting. Zo bedroeg het aandeel van de landbouwwitgaven in 1998 nog 63,3%. Nu is dit aandeel aanzienlijk minder. In 2006 ging 45,54% van de totale Europese begroting naar de landbouw. Dit komt door de hervormingen die het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid de laatste jaren heeft ondergaan. In tabel 3.1 ziet men het aandeel van de landbouwwitgaven in de totale Europese begroting voor de laatste vier jaar.

Tabel 3.1: Evolutie van het relatief aandeel van de landbouwwitgaven in de totale Europese begroting (2003-2006)

Jaar	Europese begroting	landbouwwitgaven	Aandeel van de landbouwwitgaven
2003	92.524.837.098	44.780.450.000	48,40%
2004	101.806.602.380	43.993.285.000	43,21%
2005	105.684.048.940	48.464.850.000	45,85%
2006	111.969.607.449	50.991.020.000	45,54%

Bron: <http://europa.eu.int/eur-lex/budget/www/index-en.htm>

3.3 Uitvoering van het EU-landbouwbeleid

Zoals eerder al werd aangegeven, moet de Vlaamse overheid het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaan implementeren op het Vlaamse niveau. In dit deel bespreken we dan ook de impact van dat GLB op de Vlaamse landbouw. We zullen ons hier beperken tot de maatregelen die betrekking hebben op de rundveeteelt.

3.3.1 Melkquota

Door het prijssteunbeleid, dat gevoerd werd door het oorspronkelijke GLB, nam het aanbod van melk voortdurend toe. Tegen het einde van de jaren zeventig was de melkproductie dan ook groter dan het verbruik. Om dit een halt toe te roepen, besloot men om voor iedere lidstaat een nationaal quotum vast te stellen. Dit quotum kwam er zowel in de categorie "leveringen" als in de categorie "rechtstreekse verkopen". De lidstaten verdelen de hoeveelheden over de individuele producenten door middel van individuele quota.

- *Superheffing*

Om het evenwicht op de markt te herstellen, besloot men ook een superheffing in te voeren wanneer het nationale quotum wordt overschreden. De superheffing wordt berekend per categorie en geïnd bij de producenten die hun individuele quota hebben overschreden.

Uit gegevens¹⁹ van de Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie (BCZ) blijkt dat men het nationaal quotum in 2004 heeft overschreden met 0,16%. Hierdoor hebben er 951 producenten een superheffing moeten betalen van 0,37 euro per liter die men te veel had geleverd.

Een correcte uitvoering van het quotastelsel vereist controle. Zo controleert men de aangiften van leveringen en rechtstreekse verkopen van melk en zuivelproducten. Naast deze administratieve controle, gaat men ook bij de landbouwer ter plaatse inspecties uitvoeren.

- *Bewegingen van quota*²⁰

Vanaf de invoering van het quotastelsel hebben de lidstaten verschillende stelsels gebruikt om ongebruikte of nieuwe quota te herverdelen of te verdelen. Zo hebben sommige lidstaten ervoor gekozen om te vertrouwen op de marktwerking. In tegenstelling tot lidstaten die zelf het quota gaan beheren of zelfs quotumveilingen organiseren.

Ook in Vlaanderen kende men verschillende systemen om de quota over te dragen. Tot 1996 kon het melkquotum vrij verhandeld worden tussen melkveehouders. Dit had echter zware financiële gevolgen voor de landbouwers. Zij moesten namelijk gigantisch hoge prijzen betalen bij de aankoop van melkquotum. Hierdoor heeft de overheid beslist om de vrije overdracht sterk te beperken. Verder heeft men ook nog het quotumfonds opgericht.

Landbouwers die wensen hun activiteiten stop te zetten, kunnen hun melkquotum verkopen tegen een vaste prijs aan het quotumfonds. Melkveehouders die willen uitbreiden, kunnen hierop inschrijven aan diezelfde vaste prijs. De huidige reglementering maakt het ook mogelijk dat de melkveehouders een gedeelte van hun melkquotum vrij verhandelen. In de praktijk betekent dit 40% van het aangeboden melkquotum overgeheveld wordt naar het quotumfonds. De resterende 60% kunnen de melkveehouders vrij verkopen op de markt.

¹⁹ Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie, jaarverslag 2005 – werkingsjaar 2004, 2005

²⁰ <http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/info/steun/melkquotum.html>

Het quotumfonds zal ook in de toekomst een belangrijke rol blijven spelen. Voor de herverdeling van de vrijgemaakte liters via het quotumfonds worden de producentenovernemers ondergebracht in drie categorieën:

- de jonge starters (producenten, jonger dan 40 jaar, die zich door een overname van een bedrijf daadwerkelijk voor de eerste keer hebben geïnstalleerd tijdens het lopende of de vier voorgaande tijdsvakken) met een quotum van maximum 300.000 liter;
- de jonge starters met een quotum tussen de 300.000 en de 400.000 liter;
- alle andere producenten.

De melkveehouders uit de eerste categorie krijgen drie maal de hoeveelheid voorzien voor alle andere producenten. De tweede categorie producenten krijgen twee maal deze hoeveelheid. Ook melkveehouders waarvan de partner meewerkt op het bedrijf kunnen een hoger plafond melkquotum aankopen.

Een melkveehouder kan ook een gedeelte van zijn melkquotum dat hij niet van plan is te gebruiken, tijdelijk overdragen aan een andere producent. Deze leasing kan zowel voor het quotum leveringen als voor het quotum rechtstreekse verkopen. Deze tijdelijke overdracht beslaat de duur van een tijdvak.

Een laatste beweging die het quota kan maken is de tijdelijke of definitieve overdracht tussen de categorieën. Een melkveehouder kan vragen om quotum over te dragen van de ene naar de andere categorie. Deze omzetting wordt in de praktijk ook wel osmose genoemd.

3.3.2 Steun voor rundveehouders²¹

De Europese Unie hanteert een systeem waarbij de rundveehouders rechtstreeks worden ondersteunt via dierpremies. Deze premies maken deel uit van het markt- en

²¹ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, *Premies in de dierlijke sector*, s.d., p 3-27

inkomensbeleid, de eerste pijler van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Zoals eerder al vermeld, heeft Vlaanderen ervoor gekozen om de slachtpremies voor runderen en de stierenpremies volledig te ontkoppelen. Dit betekent dat zij nu zullen worden toegekend in de vorm van één enkele bedrijfstoelage. Bijgevolg kunnen deze premies niet meer worden aangevraagd. De zoogkoeienpremie en de slachtpremie voor kalveren blijven gekoppeld en kunnen dus bijgevolg nog steeds worden aangevraagd.

- *Zoogkoeienpremie*

De zoogkoeienpremie is grondgebonden. Dit betekent dat het totaal aantal runderen waarvoor men premies toekent, beperkt wordt door het veebezettingsgetal. Het veebezettingsgetal geeft de verhouding weer tussen het aantal grootvee-eenheden (GVE) en het areaal voedergewassen van het bedrijf.

Tot 2001 was de maximale veebezetting 2 grootvee-eenheden per hectare voedergewassen. Voor 2002 bedroeg dit 1,9 GVE/ha. Het huidige veebezettingsgetal mag maximaal 1,8 GVE/ha bedragen.

De volgende elementen bepalen de veebezetting:

- melkquotum: Men bepaalt hoeveel melkkoeien er nodig zijn om het melkquotum te produceren. Een melkkoe wordt geteld aan 1 GVE;
- vrouwelijke runderen: Hier maakt men een onderscheidt tussen zoogkoeien en vaarsen. Een vaars van ten hoogste 1 jaar wordt geteld aan 0,6 GVE. Een vaars van meer dan 2 jaar aan 1 GVE. Een zoogkoe wordt eveneens geteld aan 1 GVE.

Op basis van deze gegevens berekent men hoeveel GVE beschikbaar zijn voor zoogkoeienpremie. Vervolgend bekijkt men hoeveel GVE er nodig zijn voor de zoogkoeienpremie. Wanneer nu blijkt dat een rundveehouder minder GVE beschikbaar heeft dan nodig, zal hij niet voor alle dieren een premie ontvangen.

De zoogkoeienpremie wordt toegekend aan rundveehouders die op hun bedrijf een zoogkoeienbestand aanhouden en indien ze over premierechten voor zoogkoeien beschikken. Voor deze premie komen zowel vaarzen als zoogkoeien in aanmerking voor zover aan volgende definities is voldaan.

Zoogkoe: een vrouwelijk rund van een vleesras of geboren uit de kruising met een vleesras, dat behoort tot een veebeslag bestemd voor de opfok van kalveren voor de vleesproductie en dat minstens één kalf heeft voortgebracht dat geormerkt en geregistreerd werd in Sanitel.

Vaars: een vrouwelijk rund van tenminste 8 maanden oud, van een vleesras of geboren uit een kruising met een vleesras, dat behoort tot het veebeslag bestemd voor de opfok van kalveren voor de vleesproductie en dat nog géén enkel kalf heeft voortgebracht dat geregistreerd is in Sanitel.

Enkel zoogkoeien en vaarzen die in Sanitel, dit is een geïnformatiseerd identificatie- en registratiesysteem voor o.a. runderen, geregistreerd zijn met vleesrastype (rastype 2) of gemengd type (rastype 3) komen voor deze premie in aanmerking. Vrouwelijke runderen van het melkrastype (rastype 1) worden dus van deze premie uitgesloten.

De premie kan slechts worden toegestaan indien de rundveehouder gedurende zes maanden het aantal zoogkoeien en vaarzen aanhoudt als waarvoor hij de premie heeft aangevraagd. Tijdens deze zes maanden is de vervanging van zoogkoeien en vaarzen toegestaan.

Het premiebedrag dat een producent ontvangt per dier is sterk verhoogd. Sinds Agenda 2000 beschikt België immers over een nationale enveloppe waarvan 80% gebruikt wordt als aanvulling op de zoogkoeienpremie. Momenteel bedraagt de premie voor een zoogkoe 350€.

- *Slachtpremie voor kalveren*²²

De slachtpremie voor kalveren is niet grondgebonden. Voor de aanvraag van deze premie moet men dus geen rekening houden met het veebezettingsgetal.

Om van deze premie te kunnen genieten, moet de veehouder de nodige slachtbewijzen en een kopie van het volledige paspoort van het aangegeven kalf afleveren. De slachting moet ook in een erkend slachthuis gebeuren (bijlage 7). In geval het kalf levend uitgevoerd wordt buiten de EU, moet men ook bijkomend de exportbewijzen bezorgen. Dit kalf mag bij uitvoer echter niet meer wegen dan 290 kg.

Om voor de slachtpremie in aanmerking te komen, moeten de kalveren aan de volgende voorwaarden voldoen:

- ouder zijn dan 1 maand en jonger zijn dan 7 maanden op het moment van slachting;
- gedurende meer dan 1 maand aanwezig zijn geweest op het bedrijf van de veehouder wanneer de kalveren jonger zijn dan 3 maanden op slachtdatum;
- gedurende meer dan 2 maanden aanwezig zijn geweest op het bedrijf van de producent wanneer de kalveren 3 maanden of ouder zijn op slachtdatum;
- geslacht zijn in België binnen één maand na vertrek bij de producent;
- geslacht zijn binnen twee maanden na vertrek bij de veehouder wanneer de kalveren verzonden zijn naar een slachthuis in een andere EU-lidstaat;
- een koud gewicht hebben van minder dan 156,5 kg

3.4 Het Vlaamse landbouwbeleid

Naar aanleiding van het Lambermontakkoord (2001) zijn alle landbouwbevoegdheden toegewezen aan de gewesten. Zo is Vlaanderen nu bevoegd voor o.a. het landbouwbeleid.

²² <http://favv-afsc.fgov.be/nl/arch/pers/23-12-99n.html>

Om alles vlot te laten verlopen zijn er natuurlijk samenwerkingsakkoorden afgesloten tussen zowel de federale overheid en de gewesten, als tussen de gewesten onderling. Zo blijven er nog steeds enkele gedeelde bevoegdheden bestaan tussen de federale overheid en het gewest.

Naast de richtlijnen die men moet volgen op Europees vlak, voert Vlaanderen dus ook een eigen beleid. De Vlaamse overheid gaat haar beleid vooral richten op de kwaliteit van de landbouwproducten, het leefmilieu en de biologische landbouw.

3.4.1 Kwaliteit

De steeds kritischer wordende consument gaat steeds meer eisen stellen aan de landbouwproducten. Tot in de jaren negentig legde de consument de nadruk op gezonde, voedzame en smakelijke producten. Nadien is het accent zich gaan verleggen naar producten die verder ook op milieu- en diervriendelijke wijze (zie 2.4.3) worden geproduceerd. Een belangrijk begrip hierbij is kwaliteit. Dit is echter een concept dat zich in verschillende facetten uit.

Volgens een internationale definitie²³ is kwaliteit *“het geheel van de eigenschappen en kenmerken van een product die van invloed zijn op het vermogen ervan om aan vastgestelde behoeften te voldoen”*. Dit betekent dan ook dat er verschillende aspecten zijn voor landbouwproducent en consument. Voor de landbouwer zijn er twee aspecten. Een eerste aspect heeft betrekking op het wettelijk verplichte kwaliteitselement, zoals voedselveiligheid, milieu en dierenwelzijn. Het tweede aspect heeft betrekking op het facultatieve kwaliteitselement. Hierbij speelt de voorkeur van de consument met betrekking tot smaak, voedingswaarde, kleur, geur en uiterlijk een belangrijke rol.

Deze kwaliteitsaspecten zijn een voorbeeld van de al eerder aangehaalde gedeelde bevoegdheden tussen de federale overheid en de regionale overheid. Algemeen kan men

²³ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Landbouwbeleidsrapport 2003, p 109

zeggen dat de federale overheid instaat voor de controle op de voedselveiligheid en bepaalde aspecten van dierenwelzijn.

De Vlaamse bevoegdheden worden hieronder besproken. We beperken ons hierbij tot de bevoegdheden die betrekking hebben op de rundveehouderij.

- *Kwaliteitsvol uitgangsmateriaal*

Om aan de wettelijke kwaliteitseisen te voldoen, moet een landbouwer beschikken over uitgangsmateriaal dat voldoet aan bepaalde kwaliteitscriteria. Zo zal het genetisch materiaal van de vader- en moederdieren de kwaliteit van het gefokte dier bepalen. Hierdoor heeft men bepaalde normen en standaarden opgelegd aan de fokkerijen van landbouwhuisdieren zodat de gefokte dieren voldoen aan de eisen van de producenten (rentabiliteit) en de consumenten.

a) Erkenning van huisdierenrassen

De Vlaamse regering zorgt ervoor dat de landbouwers altijd kunnen beschikken over een ras dat aan hun eisen voldoet met betrekking tot groei, weerstand, voederomzet, melkgift, slachtkwaliteit, vorm en andere exterieurkenmerken. Deze erkenning gebeurt door het erkennen van verenigingen die de stamboeken bijhouden.

b) Erkenning van spermaverdeelcentra

De spermaverdeelcentra, die hun sperma bekomen bij een erkend productiecentrum in binnen- of buitenland, worden door de Vlaamse overheid ook erkend. De kwaliteit van de gefokte dieren is namelijk afhankelijk van de genetische waarde van dat sperma of de foktechnische waarde van de stier. Verder zijn er ook de sanitaire vereisten die aan het sperma gesteld worden en de criteria met betrekking tot de mate van beschikbaarheid (grootte van de genetische pool).

Momenteel zijn er 28 erkende centra (bijlage 8) die op Vlaams grondgebied sperma mogen verhandelen, leveren en insemineren. De Vlaamse regering gaat deze centra regelmatig controleren. Op deze manier garandeert de overheid de sanitaire en de foktechnische kwaliteit van het sperma.

c) Normering en controle op de handel in fokdieren en fokkerijproducten

De Vlaamse overheid heeft in 2002 een Vlaams fokkerijbeleid opgesteld. Dit ondersteuningsbeleid is erop gericht om de betoelaagbare activiteiten onder te brengen bij één koepelvereniging per diersoort. Dit is noodzakelijk voor een maximale benutting van de overheidssteun. Voor de diersoort "rundvee", "varkens" en "paarden" is deze koepelvereniging intussen een feit.

Daarnaast heeft men ook werk gemaakt van de oprichting van een Vlaams Fokkerijcentrum. Dit centrum gaat in eerste instantie fungeren als een samenwerkingsplatform tussen de verschillende koepelverenigingen. De bedoeling is om het kwaliteitsbeleid inzake fokkerij te promoten door deel te nemen aan landbouwbeurzen en de fokkerij te optimaliseren.

- *Kwaliteit van de productiemethoden*

De kwaliteit van een product is ook afhankelijk van de manier waarop het geproduceerd werd. Ook hier gaat de Vlaamse overheid bepaalde normen en standaarden opleggen. De Vlaamse overheid gaat voor bepaalde aspecten samenwerken met de federale overheid.

a) Melkkwaliteit

De bevoegdheid voor verschillende stappen in het melkproductieproces (dierengeneesmiddelen, diervoeder,...) ligt bij de federale overheid. De Vlaamse overheid gaat andere aspecten binnen dit proces voor haar rekening nemen. Zo moet de

melkveehouder de melk leveren aan een melkinrichting die door het Federaal Agentschap voor de veiligheid van de Voedselketen (FAVV) is erkend.

Ook de vzw Melkcontrolecentrum-Vlaanderen speelt een belangrijke rol. Dit centrum werd door de Vlaamse overheid erkend om de samenstelling van de melk in het Vlaams gewest te bepalen. De criteria voor deze bepaling zijn het vet- en eiwitgehalte. De producent wordt uitbetaald op basis van 'standaardmelk'. Dit is melk met een vetgehalte van 38 g/l en een eiwitgehalte van 33,5 g/l.

b) Karkasclassificatie²⁴

De indeling van karkassen gebeurt in de slachthuizen voor runderen, varkens en schapen. De karkassen worden ingedeeld in verschillende klassen. Deze klassen delen de graad van conformatie en vetgraad mee, twee elementen die een aspect van kwaliteit uitdrukken.

Momenteel steunt de indeling van geslachte runderen op een visuele beoordeling van de classificeerder. De classificeerder beoordeelt de beveleedheid en de vetheidsgraad van het karkas. De indeling gebeurt in zes klassen (S, E, U, R, O, P) naargelang de beveleedheid en in vijf klassen (1, 2, 3, 4, 5) naargelang de vetheid van het karkas.

Deze indeling is interessant voor alle betrokken partijen. Zo wordt de veehouder beloond voor de geleverde kwaliteit. Verder is de klasse ook een belangrijke indicatie van de kwaliteit van zijn dieren. Ook de consument (juiste prijsvorming), de overheid (kennis van de aard van eigen binnenlands product), de koper,... plukt de voordelen van de classificatie.

c) Etikettering

Door de BSE-crisis daalde het vertrouwen van de consument in de kwaliteit en de veiligheid van rundvlees en rundvleesproducten. Het gevolg was een destabilisering van de markt.

²⁴ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, *Karkasclassificatie*, s.d., p 27-44

Hierdoor heeft men een regelgeving uitgevaardigd tot vaststelling van een identificatie- en registratieregeling voor runderen en een etikettering van rundvlees en rundvleesproducten.

Deze regelgeving maakt het mogelijk om de oorsprong van het rundvlees en de rundvleesproducten aan de consument kenbaar te maken, te traceren en hem veilige producten aan te bieden. Dit zou het vertrouwen van de consument in rundvlees en rundvleesproducten herstellen.

De etikettering, die uitgevoerd wordt door het slachthuis, omvat de volgende aanduidingen:

- het officieel (Sanitel) nummer van het rund vermeld op het oormerk van dier, opgelegd door de identificatieregeling;
- het erkenningnummer van het slachthuis;
- de slachtdatum;
- de indeling van het karkas;
- het erkenningnummer van de classificeerder;
- het weegnummer;
- het warm geslacht gewicht.

d) Kwaliteitslabels

Het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserij Marketing (VLAM) heeft voor een groot aantal sectoren kwaliteitslabels opgesteld. Enkel de producten die volgens een strikt lastenboek zijn geproduceerd, komen in aanmerking voor een label.

Als kwaliteitssysteem heeft men in de zuivelsector de Integrale Kwaliteitszorg Melk (IKM). Dit kwaliteitssysteem stelt hoge eisen aan dierengezondheid, dierenwelzijn, melkwinning, reiniging en het milieu. Ook gelden er strenge criteria voor de melkophaling, het transport en de ontvangst van de melk.

In de rundvleessector zijn er twee labels die door de VLAM beheerd worden²⁵. Het betreft hier het label Meritus en het label Belgian Controlled Veal (BCV). Het Meritus-label wordt toegekend aan rundvlees waarvan de productie voldoet aan specifieke eisen. Het vlees mag enkel van specifieke vleesrassen komen en de dieren moeten op een natuurlijke en diervriendelijke manier gehouden worden. Verder mogen er ook geen dierlijke grondstoffen en antibiotica in het veevoeder vermengd zitten. Bovenop de wettelijke controles worden de dieren ook gecontroleerd op hormonen, aanwezigheid van residuen van geneesmiddelen en contaminanten.

Het BCV is het kwaliteitslabel voor de kalfsvleessector. Hier geldt een absoluut verbod op antibiotica. Ook zijn er veelvuldige controles op residuen van groeibevorderaars. Enkel GMP-voeders (kwaliteitslabels voor veevoeders) zijn toegelaten en de bedrijfsdierenartsen moeten werken volgens de Goede Veearts Praktijk. Dit laatste is een erkenning voor dierenartsen. Verder gelden er ook strenge huisvestingsvoorwaarden en transportnormen.

3.4.2 Het Vlaamse mestbeleid²⁶

Het mestbeleid heeft natuurlijk ook zijn invloed op de rundveehouderij. In Vlaanderen steunt dit beleid op het Mestdecreet en de bepalingen in het Vlaams Reglement betreffende de Milieuvergunning (VLAREM). In dit deel zullen we een kort overzicht geven van de veranderingen die het mestbeleid de laatste jaren heeft ondergaan. Vervolgens zullen we ook aangeven op welke manieren men het mestoverschot gaat terugdringen.

²⁵ <http://www.vlam.be/index.php?item=kwaliteitslabels&productid=5>

²⁶ Gebaseerd op de volgende bronnen:

- Vlaamse landmaatschappij, *De Mestbank- wegwijzer*, s.d., p 4-11
- X, *Milieurecht in kort bestek*, 2005, p 57-60
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, *Het drie-sporenbeleid: evaluatie en toekomstverkenning*, 2004, p 1-2 en p 39-42

- *Evolutie van het mestprobleem*

In eerste instantie had het Mestdecreet (1991-1995) het doel om de regionale mestoverschotten te transporteren naar gebieden met afzetmogelijkheden en om dierlijke mestoverschotten te vermijden door het opleggen van bemestingsnormen. Om dit te bereiken ging men o.a. mestuitrijbepalingen instellen, regelingen voor mesttransporten treffen en een systeem van heffingen invoeren op mestoverschotten.

Dit Mestdecreet viel samen met de Europese nitraatrichtlijn (1991). Door deze richtlijn zijn de lidstaten van de EU verplicht om maatregelen te nemen om het stikstofgehalte in gewassen opnieuw in evenwicht te brengen. Het doel van deze richtlijn is om de waterverontreiniging te verminderen en in de toekomst te voorkomen. De Europese Unie stelde dat tegen 2002 alle lidstaten de basiskwaliteitsnorm van maximum 50mg/l nitraat in grond- en oppervlaktewater moet bereiken.

Om deze norm te bereiken, moet elke lidstaat bepalen welke wateren verontreinigd zijn en welke een risico op verontreiniging lopen. Op basis van deze gegevens moet iedere lidstaat de kwetsbare gebieden in kaart brengen en meetpunten installeren om de nitraatconcentraties te meten. Tenslotte moet elke lidstaat een programma opstellen om de vooropgestelde basisnorm te bereiken.

Toen bleek dat het oorspronkelijke Mestdecreet niet voldoende was om de doelen te bereiken, ging men de bemestingsnormen verstrengen. Zo ging men indicatieve eindbemestingsnormen vastleggen. Deze tweede fase (1995-1999) binnen het mestbeleid staat ook wel bekend als Mestactieplan 1 (MAP1).

Ook MAP1 leidde niet tot de gewenste resultaten waardoor men het beleid opnieuw moest aanpassen. Zo kwam men tot het (voorlopig) huidige beleid, MAP2bis. Dit beleid gaat uit van een driesporenbeleid. Dit houdt in dat men drie sporen gaat volgen om de mestoverschotten weg te werken.

Deze drie sporen zijn:

- maatregelen aan de bron;
- verbeterd meststoffengebruik;
- mestverwerking- en export.

De overheid stelt tot doel dat zowel het eerste als het tweede spoor 25% van het mestoverschot wegwerkt. Het laatste spoor, mestverwerking- en export, moet 50% van het mestoverschot doen verdwijnen.

Normaal moest op 1 januari 2006 MAP3 in werking treden. Dit is echter nog niet het geval doordat het nieuwe mestbeleid nog steeds niet is goedgekeurd door het Vlaams Parlement. Dit nieuwe mestactieplan gaat een grote impact hebben op de landbouw doordat Vlaanderen (waarschijnlijk) volledig wordt ingekleurd als kwetsbaar gebied.

- *Instrumenten om het mestbeleid terug te dringen*

In dit onderdeel zullen we bespreken van welke instrumenten het huidige driesporenbeleid gebruik maakt om de mestoverschotten weg te werken.

a) Nutriëntengehalte

De overheid stelde in 2000 een nutriëntengehalte in. Deze maatregel is van kracht tot 31 december 2006. Tot deze datum worden er geen vergunningen meer toegekend aan nieuwe veehouderijen. Ook bestaande bedrijven krijgen geen toestemming om verder uit te breiden. Men kan echter wel nog, onder bepaalde voorwaarden, landbouwbedrijven samenvoegen of verplaatsen.

b) Stopzettingsdecreet

Om de veestapel af te bouwen, ging in 2001 het Stopzettingsdecreet van kracht. Concreet hield dit in dat wanneer men vrijwillig zijn veeteeltbedrijf stopzette, men hiervoor een vergoeding kreeg van de overheid. Men moet hiervoor een aanvraag voor de stopzetting van het veeteeltbedrijf indienen bij de overheid.

c) Maatregelen op vlak van veevoeders

Ook veranderingen op het vlak van veevoeders kunnen bijdragen tot een vermindering van het mestoverschot. Door gebruik te maken van fosforarme veevoeders en het toepassen van voederreconversie, kan men zowel het fosfor- als nitraatgehalte terugdringen.

d) bemestingsnormen en mestuitrijbepalingen

Voor elk gebied zijn er bemestingsnormen van kracht. Zo zijn er strengere normen in de kwetsbare gebieden maar ook de gewasgroep (gras, maïs,...) speelt een rol. In tabel 3.2 ziet men een overzicht van de algemene bemestingsnormen.

Tabel 3.2: Algemene bemestingsnormen in Vlaanderen

Gewasgroep	P₂O₅ kg/ha	Totale N kg/ha	N uit dierlijk en andere meststoffen kg/ha	N uit chemisch kg/ha
Grasland	130	450	250	350
Maïs	100	275	250	150
Lage N beh.- gewas	100	125	125	100
Andere gewassen	100	275	200	200

Bron: Vlaams Landmaatschappij (VLM)

Verder heeft men ook de periodes vastgelegd waarin men mest mag uitrijden. De verbodsperiodes vallen in de winter en ook hier spelen de gewassen een rol. Een overzicht van de verbodsperiodes vindt men terug in tabel 3.3.

Tabel 3.3: Overzicht van de mestuitrijbepalingen

Gebied	Uitrijverbodsperiode	
	Grasland	Akkerteelten
Algemeen	15/09 t.e.m. 31/01	15/09 t.e.m. 15/02
Kwetsbaar gebied 'Fosfaatverzadigd'	15/09 t.e.m. 31/01	15/09 t.e.m. 15/02
Kwetsbaar gebied 'Water'	01/09 t.e.m. 15/02	01/09 t.e.m. 15/02
Kwetsbaar gebied 'Ecologisch waardevol agrarisch gebied'	01/09 t.e.m. 15/02	01/09 t.e.m. 15/02
Kwetsbaar gebied 'Natuur'	01/09 t.e.m. 15/02	01/09 t.e.m. 15/02

Bron: VLM

e) Heffingen

Verder heeft de overheid ook een systeem van heffingen ingevoerd. Zo zal men een heffing gaan opleggen aan een landbouwer die meer dieren heeft gehouden dan zijn nutriëntengehalte toeliet. Ook bedrijven die geen gevolg hebben gegeven aan de mestverwerkingsplicht, krijgen een boete opgelegd.

f) Mestverwerkingsplicht

Dit houdt in dat men de grote veeteeltbedrijven gaat verplichten een gedeelte van hun bedrijfsmatige mestoverschotten te verwerken. Zo zullen bedrijven met een jaarlijkse mestproductie van omgerekend 10.000 kg fosfaat, 90% van hun mestoverschot moeten verwerken. Deze verwerking gebeurt meestal door een compostering of een verbranding.

3.4.3 Biologische landbouw²⁷

De samenhang tussen plant, dier, mens en omgeving staan centraal in de biologische landbouw. De aandacht gaat hierbij vooral naar het behoud van de bodemvruchtbaarheid. Kenmerkend hiervoor zijn een ruimere vruchtwisseling, gebruik van groenbemesters en organische bemesting. Chemische bestrijdingsmiddelen, kunstmest, veevoeders met

²⁷ <http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/bio/actieplanbio.html>

groeistimulators of antibiotica en GGO's zijn verboden. De veeteelt gaat de nadruk leggen op dierenwelzijn, preventieve gezondheidszorg en biologisch geteeld veevoeder.

Sinds 1994 kunnen biologische landbouwers gedurende 5 jaar genieten van hectaresteen. Deze maatregel heeft zijn effect niet gemist want de biologische landbouw heeft sindsdien een grote toename gekend (tabel 3.4). Zo ging het biologisch landbouwareaal ten opzichte van 1998 meer dan verdubbelen in 1999. In 2004 zijn er 231 landbouwbedrijven die aan biologische landbouwdoen met een gemiddelde oppervlakte van 14,6 ha.

Tabel 3.4: Evolutie van het biologische landbouwareaal in België (1991-2004)

	1991	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Vlaams Gewest									
Aantal bedrijven	85	107	128	172	231	253	251	233	231
Oppervlakte (ha)	493	820	1.126	2.723	3.393	4.026	3.879	3.426	3.381

Bron: Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS)

Vanaf 2001 gingen er een aantal nieuwe maatregelen van kracht. Het ging hier om maatregelen met betrekking tot ondersteuning, het laten opmaken van een bedrijfsomschakelingsplan en het verkrijgen van bedrijfsbegeleiding in de biologische landbouw. Sinds 2002 gaat men ook de afzet van biologische producten op projectmatige basis ondersteunen.

In 2003 voorzag men extra steun voor de Biotheek, het infoloket van de biologische sector dat gericht is naar landbouwers. Ook werd er een nieuwe hectaresteenregeling uitgewerkt. De nadruk in deze regeling ligt nog steeds op de eerste jaren na omschakeling, maar deze steun wordt permanent in plaats van na 5 jaar te stoppen.

Door deze maatregelen hoopt men op een uitbreiding van het bio-areaal zodat de groeiende vraag naar bio-producten door de Vlaamse landbouwers kan ingevuld worden. Zo hoopt de Vlaamse overheid op een biologisch areaal van 10% in 2010. De vraag is of men dit wel zal bereiken. We zien immers een terugval van de biologische landbouw sinds 2002 (tabel 3.4).

Een mogelijke verklaring hiervoor is dat sommige landbouwers opnieuw overschakelen op de traditionele landbouw omwille van tegenvallende resultaten in de biologische landbouw.

3.5 Conclusie en kritische bemerkingen

Het beleid van de overheid heeft een zeer grote invloed op de landbouw. In eerste instantie was het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid gericht op zelfvoorziening. Maar door het welvarender worden van Europa, is men zijn doelstellingen gaan verleggen. Momenteel is het beleid meer gericht op milieu en dierenwelzijn. Verder gaat men de landbouwsubsidies steeds meer terugdringen. We willen hierbij opmerken dat door de nieuwe eisen, met betrekking tot milieu en dierenwelzijn, de productiekosten stijgen. Indien de landbouwsteun helemaal zou wegvallen, is het onmogelijk te concurreren met landen in bijvoorbeeld Zuid-Amerika omdat deze landen niet zijn onderworpen aan deze richtlijnen.

4 Handel en consumptie binnen de melksector²⁸

4.1 Binnenlandse handel

Hier behandelen we de binnenlandse handel met betrekking tot de melksector over een periode van ongeveer twintig jaar. Dit onderdeel wordt gebaseerd op gegevens van de Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie (BCZ). We zullen zowel de productie- als prijsevolutie bespreken.

4.1.1 Melkproductie

Sinds de invoering van het melkquotum door de Europese Unie in 1984, wordt de melkproductie in België beperkt. Momenteel bedraagt het Belgische nationale quotum 4,9 miljoen liter per jaar. Wanneer deze limiet overschreden wordt, zal men een superheffing moeten betalen. Deze superheffing wordt geïnd bij de producenten die hun individuele quota hebben overschreden (zie 3.4.1).

Wanneer een melkveebedrijf wil groeien, moet men dus over de nodige quota beschikken. Deze kan men bekomen via tussenkomst van het quotumfonds of door quota af te kopen van een collega (zie 3.4.1). Ook andere maatregelen, zoals het nutriëntengehalte (zie 3.3.2), leiden tot een beperking van de groeimogelijkheden.

Voordat we de melkproductie bestuderen, geven we een kort overzicht (zie tabel 4.1) van de evolutie van het aantal koeien en melkveehouders in België. Uit dit overzicht blijkt dat over een periode van ongeveer twintig jaar (1984-2005) het aantal melkveehouders in België met maar liefst 67,74% is teruggelopen.

²⁸ Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie, *jaarverslag 2005 – werkingsjaar 2004, 2005*, p 47-63

Verder zien we in tabel 4.1 dat het gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf sterk gestegen is. In 1984 had een Belgische melkveebedrijf gemiddeld 21 koeien, nu bedraagt dit 34 koeien wat een grote stijging is.

Tabel 4.1: Evolutie van het aantal koeien en melkveehouders in België per gewest (1984-2005)

	1984	2001	2002	2003	2004	2005
BELGIE						
Melkkoeien	993.871	596.221	576.709	559.423	542.674	523.281
<u>Zoogkoeien</u>	<u>160.566</u>	<u>509.548</u>	<u>483.400</u>	<u>468.975</u>	<u>474.360</u>	<u>480.647</u>
TOTAAL	1.154.437	1.105.769	1.060.109	1.028.398	1.017.034	1.003.928
Melkveehouders	47.053	17.261	17.154	16.571	15.817	15.181
Bedrijven met zoogkoeien	14.729	22.910	22.814	21.895	21.255	20.756
VLAANDEREN						
Melkkoeien	533.875	329.728	319.074	311.939	303.515	292.842
<u>Zoogkoeien</u>	<u>43.438</u>	<u>186.623</u>	<u>174.740</u>	<u>172.271</u>	<u>173.367</u>	<u>174.217</u>
TOTAAL	577.313	516.351	493.814	484.210	476.882	467.059
Melkveehouders	27.663	9.856	9.874	9.560	9.197	8.862
Bedrijven met zoogkoeien	7.004	12.515	12.540	12.053	11.630	11.245
WALLONIE						
Melkkoeien	459.831	266.421	257.559	247.425	239.095	230.374
<u>Zoogkoeien</u>	<u>117.106</u>	<u>322.858</u>	<u>308.603</u>	<u>296.647</u>	<u>300.932</u>	<u>306.370</u>
TOTAAL	576.937	589.279	566.162	544.072	540.027	536.744
Melkveehouders	19.382	7.401	7.277	7.009	6.618	6.316
Bedrijven met zoogkoeien	7.722	10.391	10.270	9.838	9.620	9.507
BRUSSELS GEWEST						
Melkkoeien						
<u>Zoogkoeien</u>	165	72	76	59	64	65
TOTAAL	<u>22</u>	<u>67</u>	<u>57</u>	<u>57</u>	<u>61</u>	<u>60</u>
Melkveehouders	187	139	133	116	125	125
Bedrijven met zoogkoeien	10	4	3	2	2	3
	3	4	4	4	5	4

Bron: landbouwtellingen 2001 tot 2005

Wanneer we nu naar de evolutie van de melkleveringen kijken (tabel 4.2), stellen we vast dat deze over een periode van twintig jaar vrijwel stabiel bleven. Hieruit blijkt duidelijk de impact van het melkquotum. Door de beperking van de melkproductie is er geen groei mogelijk en blijft men op hetzelfde niveau produceren. Dit betekent ook dat wanneer een melkveehouder zijn activiteiten stopzet, het vrijgekomen quota onmiddellijk wordt ingenomen door een collega die zijn bedrijf wenst uit te breiden of op te starten.

Verder lijkt het ook niet logisch dat men met minder melkkoeien ongeveer dezelfde hoeveelheid melk kan produceren. Dit is te verklaren doordat de melkproductie per koe aanzienlijk is gestegen. Dit komt door verschillende factoren: een betere voeding, de genetische vooruitgang, een betere huisvesting, een beter bedrijfsmanagement en de holsteinisatie. Dit laatste betekent dat de landbouwer zijn rundveestapel gaat kruisen met het Holstein ras. Dit ras staat immers bekend om zijn hoge melkproductie (zie 2.3.2). Ten slotte mag men ook niet uit het oog verliezen dat de invoering van het melkquotum en het nutriëntengehalte ertoe geleid heeft dat de minst productieve koeien werden opgeruimd.

Tabel 4.2: Evolutie van de melkproductie in België (1984-2004)

	(1.000 l)	%		(1.000 l)	%
1984	2.999.419	-	1995	2.958.169	1,9
1985	3.054.893	1,8	1996	2.919.074	-1,3
1986	3.171.685	3,8	1997	2.883.155	-1,2
1987	3.040.941	-4,1	1998	2.939.022	1,9
1988	2.958.442	-2,7	1999	2.898.094	-1,4
1989	2.995.901	1,3	2000	2.945.392	1,6
1990	2.905.869	-3,0	2001	2.937.807	-0,3
1991	2.877.111	-1,0	2002	2.968.894	1,1
1992	2.870.287	-0,2	2003	2.956.094	-0,4
1993	2.863.430	-0,2	2004	2.968.838	0,4
1994	2.902.363	1,4			

Bron: BCZ jaarverslag 2005 – werkingsjaar 2004

We kunnen besluiten dat de melkproductie bepaald wordt door het nationale melkquotum en andere richtlijnen waaronder het nutriëntengehalte. Doordat er nog steeds veel vraag is naar melkquotum, zal de melkproductie in de nabije toekomst niet afnemen.

4.1.2 Zuivelproductie

In tabel 4.3 geven we een overzicht van de evolutie van de zuivelproductie in België. Op basis van deze tabel kunnen we voor de verschillende productgroepen de volgende vaststellingen doen:

- In 2004 is de totale productie van consumptiemelk met 2,2% gedaald. De productie van witte consumptiemelk is het meest gedaald. Sinds 1990 is deze

productie met ruim 22% afgenomen. De volle melk volgt de daling van de laatste jaren niet. Het aandeel van volle melk is licht gestegen. Dit is toe te schrijven aan een vooruitgang van de gewone volle melk.

- De stijgende trend van de verse zuivelproducten zet zich ook in 2004 verder. De productie is met maar liefst 44 miljoen liter gestegen in 2004. De toename van deze productgroep is groter dan het verlies bij de consumptiemelk. Desserten en gefermenteerde melk zijn de koplopers. Ook room zet zijn opmars verder. Yoghurt daarentegen kent een forse daling.
- De totale boterproductie kent in 2004 een lichte stijging. Dit is vooral te wijten aan de herbewerkte boter want de melkerijboter gaat er duidelijk op achteruit.
- Voor de Belgische melkpoederproductie zien we een daling in 2004. Enkel het volle melkpoeder kent een lichte stijging.
- De kaasproductie in België laat een duidelijke groei optekenen. Gouda kent een groei van meer dan 12% en de cheddar neemt toe met ruim 50%. Dit terwijl de productie van de andere kazen ook toenemen.
- De zomer van 2004 was minder mooi dan deze van 2003. Hierdoor valt de productie van melk- en roomijs terug tot op het niveau van 2002.

Tabel 4.3: Evolutie van de zuivelproductie in België (1990-2004)

(in 1.000 liter of ton)	1990	2000	2002	2003	2004	04 /03 %
CONSUMPTIEMELK (1000 l)						
WITTE MELK	806.168	671.165	638.551	635.136	620.939	-2,2
- volle melk	366.695	206.457	172.460	156.154	161.097	3,2
° AA	62.499	26.428	22.974	20.029	19.740	-1,4
° gewone	304.196	180.029	149.486	136.125	141.357	3,8
- halfvolle melk (incl. AA)	329.114	359.775	383.088	393.005	377.680	-3,9
- magere melk	91.769	76.093	50.658	51.239	51.524	0,6
- karnemelk	18.590	28.840	32.345	34.738	30.638	-11,8
MELKDRANKEN	59.169	96.851	90.785	104.067	102.100	-1,9
° chocolademelk	59.169	89.152	77.458	86.744	89.577	3,3
° met vitamines	—	7.699	13.327	17.323	12.523	-27,7
TOTAAL	865.337	768.016	729.336	739.203	723.039	-2,2

VERSE ZUIVELPRODUCTEN (1000 l)						
- yoghurt	—	64.582	60.786	65.970	51.725	-21,6
° natuur	—	35.145	22.837	23.609	21.400	-9,4
° andere (+ vruchten, ...)	—	29.437	37.949	42.361	30.325	-28,4
- gefermenteerde melk	—	157.357	191.663	221.708	261.188	17,8
° natuur	—	55.590	75.848	79.473	93.506	17,7
° andere (+ vruchten, ...)	—	101.767	115.815	142.235	167.682	17,9
- consumptieroom	48.938	94.612	95.776	98.006	107.195	9,4
- desserts (pap, vla, ...)	52.321	81.195	72.242	73.158	87.514	19,6
TOTAAL	—	397.746	420.467	458.842	507.622	10,6
BOTER (ton)						
- melkerijboter	55.050	35.505	37.960	44.010	39.700	-9,8
- herbewerkt	—	30.002	37.759	38.848	46.018	18,5
- > 90 % vet	—	75.199	71.730	77.403	76.806	-0,8
TOTAAL	—	140.706	147.449	160.261	162.524	1,4
MELKPOEDER (ton)						
- niet-magere	34.625	67.459	74.540	72.195	72.821	0,9
- magere	84.893	75.799	86.701	86.680	75.761	-12,6
- andere (karnemelk + wei)	5.446	14.464	15.413	13.363	9.273	-30,6
TOTAAL	124.964	157.722	176.654	172.238	157.855	-8,4
KAAS (ton)						
- verse kaas	23.480	9.415	10.910	10.325	10.651	3,2
- natuurkaas	39.539	49.275	48.619	46.740	52.062	11,4
° Gouda	8.399	5.186	2.778	2.942	3.309	12,5
° Cheddar	8.565	8.256	5.116	5.320	8.344	56,8
° andere harde en halfharde	19.677	26.210	24.455	21.953	24.314	10,8
° Herve	993	510	551	535	435	-18,7
° Italiaans (Mozzarella, ...)	1.905	9.113	15.719	15.990	15.660	-2,1
- smeltkaas	42.797	55.407	42.086	42.256	44.314	4,9
TOTAAL	105.816	114.097	101.615	99.321	107.027	7,8
TOTAAL (excl. smeltkaas)	63.019	58.690	59.529	57.065	62.713	9,9
EVAP + CONDENS	27.906	68.345	71.278	69.044	92.209	33,6
ROOM- EN MELKIJS	111.732	98.811	107.523	113.431	107.947	-4,8

— : niet beschikbaar.

Bron: BCZ jaarverslag 2005 - werkingsjaar 2004

4.1.3 Melkprijs

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid speelt een belangrijke rol bij de prijsvorming van landbouwproducten, waaronder melk. Een belangrijke doelstelling van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid is de landbouwers een redelijk en vast inkomen te garanderen (zie 3.2.2). Om deze doelstelling te realiseren voert de Europese Unie een prijsbeleid. Om dit te financieren werd in 1962 het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL) opgericht²⁹.

De afdeling Garantie van het EOGFL is ermee belast de Europese landbouwprijzen te regelen. Het systeem van prijsbeleid is gebaseerd op richtprijzen en interventieprijzen. Zo gaat de Raad van Landbouwministers elk jaar een niveau vaststellen waarop de marktprijzen zich moeten bevinden om de landbouwers van een voldoende inkomen te voorzien. Dit niveau noemt men ook de richtprijs. Het is met andere woorden de prijs die men tracht te bereiken voor alle melk die tijdens dat jaar wordt verkocht.

Vervolgens gaat men ook een interventieprijs vastleggen. Deze prijs ligt lager dan de richtprijs. Wanneer de marktprijs nu onder de interventieprijs zakt, treden interventiebureaus op als koper. Deze bureaus kopen bepaalde landbouwproducten op tegen de interventieprijs. De producten worden opgeslagen of weggeschonken om zo de markt te stabiliseren. Voor de melksector is deze interventieprijs van toepassing voor de boter en het magere melkpoeder.

In tabel 4.4 vindt men een overzicht terug van de evolutie van de melkrijzen van 1982 tot 2004. Naast de vastgestelde richtprijs vindt men er ook de effectief betaalde prijs terug. Zo ziet men dat de melkprijs in 2004 met meer dan 1% gestegen is ten opzichte van 2003. Dit heeft de Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie (BCZ) vastgesteld aan de hand van de cijfers in de jaarlijkse melkrijzenquête.

²⁹ Cypers, S., De Europese Unie en haar landbouwbeleid, LUC, 2003, p 16-27

Volgens deze enquête is de effectief uitbetaalde prijs voor melk met 38g vet per liter gestegen tot 28,66 euro per 100 liter in 2004. Dit is een toename van 1,1% tegenover 2003 toen men 28,34 euro uitbetaald kreeg voor 100 liter melk.

Wanneer we deze effectief uitbetaalde prijs vermeerderen met de melkpremie van 1,22 euro per 100 liter, dan bedragen de bruto-opbrengsten uit melk 29,88 euro per 100 liter melk in 2004. Dit is de tweede beste melkprijs van de laatste tien jaar. Alleen in 2001 werd er een betere prijs verkregen en dit door een zeer goed zuiveljaar.

Tabel 4.4: Evolutie van de melkprijs in België (1982-2004)

Melkprijs (melk met 38 g vet), nabetalings inbegrepen, exclusief BTW					
Jaar	Richtprijs (1)		Effectief betaald		%
	(BEF/l)	(€/100 l)	(BEF/l)	(€/100 l)	
1982	10,52		10,24		97,34
1983	11,72		11,09		94,62
1984	12,31		11,34		92,12
1985	12,52		11,54		92,17
1986	12,75		11,76		92,24
1987	12,94		11,87		91,73
1988	13,04		12,55		96,24
1989	13,12		13,40		102,13
1990	12,81		12,03		93,91
op 1 juli					
1990 - 38 g vet	13,33		12,35		92,65
1991 - 38 g vet	13,41		11,86		88,44
1992 - 38 g vet	13,41		12,14		90,53
1993 - 38 g vet	13,03		11,98		91,94
1994 - 38 g vet	13,10		11,52		87,94
1995 - 38 g vet	12,61		11,60		91,99
1996 - 38 g vet	12,61		11,47		90,96
1997 - 38 g vet	12,90		11,77		91,24
1998 - 38 g vet	13,06		12,02		92,04
1999 - 38 g vet	12,87	30,98	11,08	27,47	86,09
2000 - 38 g vet	12,87	30,98	11,97	29,67	93,01
2001 - 38 g vet	12,87	30,98	12,49	30,96	97,05
2002 - 38 g vet	-	30,98	-	28,30	91,35
2003 - 38 g vet	-	30,98	-	28,34	91,48
2004 - 38 g vet	-	28,93 (2)	-	28,66	99,07 (2)

(1) Tussen 1982 en 1990 : 'afgeleide' richtprijs.

(2) Geen richtprijs meer sinds 2004, simulatie op basis van de nieuwe interventieprijzen op 1 juli.

Bron: BCZ jaarverslag 2005 - werkingsjaar 2004

4.1.4 Omzet en investeringen

Wanneer we de evolutie van de omzet en de investeringen van de Belgische zuivelindustrie bekijken, zien we een stijging van zowel omzet als investeringen (zie tabel 4.5). De omzet bereikt een hoogtepunt met 3,5 miljard euro in 2004. Deze stijging is opnieuw beter dan de algemeen stijgende trend van 2% die geldt voor de volledige Belgische voedingsindustrie. Het aandeel van de zuivelindustrie binnen de voedingsindustrie is ook in 2004 weer lichtjes toegenomen en bedraagt nu 11,3%.

Ook de investeringsomvang binnen de Belgische zuivelindustrie is sterk gestegen. Door deze stijging van 16% bereiken de investeringen een recordbedrag van bijna 95 miljard euro. Dit terwijl de investeringen binnen de voedingsindustrie nagenoeg stabiel bleven.

Tabel 4.5: Evolutie van de omzet en investeringen binnen de zuivelindustrie

	1990	2000	2002	2003	2004
OMZET (mio euro)					
Zuivelindustrie	3.025	3.344	3.272	3.366	3.501
Voedingsindustrie	18.913	27.252	29.950	30.429	31.029
Aandeel zuivel (%)	16,0	12,3	10,9	11,1	11,3
Investerings (1.000 euro)					
Zuivelindustrie	62.692	84.424	82.590	81.590	94.930
Voedingsindustrie	1.000.771	1.036.043	1.079.364	1.035.858	1.038.900
Aandeel zuivel (%)	6,3	8,1	7,9	7,9	9,1

Bron: BCZ jaarverslag 2005 - werkingsjaar 2004

4.2 Internationale handel

In dit onderdeel bekijken we de internationale handel van de Belgische melksector. We zullen zowel de import- als exportgegevens bekijken. Hierna zullen we deze gegevens met elkaar relateren in de handelsbalans. Deze analyse baseren we op cijfers van de Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie (BCZ).

4.2.1 Import melk- en zuivelproducten

Wanneer we de importgegevens bekijken (tabel 4.6), zien we dat België in 2004 minder heeft ingevoerd dan in 2003. De totale invoer is lichtjes gedaald met 1,7%. De totale invoer komt overeen met een waarde van ongeveer 2,1 miljard euro (tabel 4.7).

Deze daling is toe te schrijven aan een verminderde invoer van melk, room en boter. Voor alle andere melkproducten is de invoer gestegen. Zo is de invoer van melkpoeder en wei met ongeveer 16% gestegen.

Tabel 4.6: Evolutie van de Belgische invoer van melk- en zuivelproducten (x 1.000 ton)

(1.000 ton)	2000	2001	2002	2003	2004
Melk en room	799,1	839,6	947,4	994,5	928,4
Melkpoeder	171,4	128,2	125,4	117,4	137,1
Gefermenteerde producten	120,3	119,1	125,0	141,4	143,8
Wei	117,3	124,9	102,6	103,6	120,5
Boter	111,2	101,9	89,9	101,8	112,9
Kaas	209,2	229,4	233,0	253,6	240,1
Totaal	1.528,5	1.543,1	1.623,3	1.712,3	1.682,8

Bron: BCZ jaarverslag 2005 - werkingsjaar 2004

Tabel 4.7: Evolutie van de Belgische invoer van melk- en zuivelproducten (x 1 miljoen euro)

(mio euro)	2000	2001	2002	2003	2004
Melk en room	426,24	481,01	500,60	535,60	504,74
Melkpoeder	345,15	279,31	230,30	228,16	281,58
Gefermenteerde producten	112,50	115,64	122,50	136,07	134,01
Wei	52,92	62,85	55,60	47,93	52,57
Boter	328,40	317,51	270,70	307,99	334,84
Kaas	735,23	817,96	831,60	868,19	814,88
Totaal	2.000,45	2.074,28	2.011,10	2.123,94	2.122,62

Bron: BCZ jaarverslag 2005 - werkingsjaar 2004

4.2.2 Export melk- en zuivelproducten

De export van melk- en zuivelproducten is gestegen met 6,7% tot 1,69 miljoen ton (tabel 4.8). Deze toename is uitsluitend toe te schrijven aan de uitvoer naar derde landen. In 2004 bedroeg de totale waarde van de uitvoer 1,91 miljard euro (tabel 4.9).

Tabel 4.8: Evolutie van de Belgische uitvoer van melk- en zuivelproducten (x 1.000 ton)

(1.000 ton)	2000	2001	2002	2003	2004
Melk en room	788,7	835,0	810,5	743,5	760,3
Melkpoeder	274,9	219,6	224,0	205,9	256,0
Gefermenteerde producten	228,4	251,0	257,6	306,2	328,8
Wei	82,2	87,2	57,1	65,1	89,9
Boter	117,7	111,8	117,7	128,5	127,4
Kaas	126,7	129,2	127,9	137,9	131,6
Totaal	1.618,6	1.633,8	1.594,8	1.587,1	1694,0

Bron: BCZ jaarverslag 2005 - werkingsjaar 2004

Tabel 4.9: Evolutie van de Belgische uitvoer van melk- en zuivelproducten (x 1 miljoen euro)

(mio euro)	2000	2001	2002	2003	2004
Melk en room	350,42	405,98	394,60	369,04	354,38
Melkpoeder	526,55	473,90	365,00	365,43	449,82
Gefermenteerde producten	199,00	230,74	216,50	254,85	265,04
Wei	26,60	35,33	39,70	30,16	34,34
Boter	340,65	335,88	322,30	328,77	345,29
Kaas	417,82	469,41	445,70	442,75	458,30
Totaal	1.861,04	1.951,24	1.783,80	1.791,00	1.907,17

Bron: BCZ jaarverslag 2005 - werkingsjaar 2004

4.2.3 Handelsbalans van melk- en zuivelproducten

Tabel 4.10: Evolutie van de Belgische handelsbalans van melk- en zuivelproducten (x 1 miljoen euro)

(mio euro)	Uitvoer	Invoer	Saldo
1970	76,92	150,50	-73,57
1980	611,11	660,76	-49,65
1990	1.116,34	1.136,49	-20,15
1995	1.799,36	2.077,27	-277,91
1996	1.689,39	1.747,35	-57,96
1997	1.700,52	1.757,14	-56,62
1998	1.718,70	1.857,49	-138,80
1999	1.664,56	1.813,07	-148,51
2000	1.861,04	2.000,45	-139,42
2001	1.951,24	2.074,28	-123,04
2002	1.783,80	2.011,10	-227,30
2003	1.791,00	2.123,94	-332,94
2004	1.907,17	2.122,62	-215,46

Bron: BCZ jaarverslag 2005 - werkingsjaar 2004

Uit tabel 4.10 blijkt dat België meer blijft importeren dan exporteren. De handelsbalans is immers negatief en bedroeg – 215 miljoen euro in 2004. Dit negatieve saldo is echter in 2004 teruggedrongen tot het niveau van 2002. Het negatieve uitvoersaldo vloeit voort uit drie categorieën: kaas, melk en room en wei.

De uitvoer naar zowel lidstaten van de Europese Unie als Derde Landen is in 2004 gestegen (zie tabel 4.11). De uitvoer naar Derde Landen bereikt zelfs een recordniveau van 1,9 miljard euro. Deze sterke stijging is vooral toe te schrijven door een grotere uitvoer van melkpoeder, boter en kaas (tabel 4.12).

Tabel 4.11: Evolutie van de Belgische uitvoer van melk- en zuivelproducten naar EU en Derde Landen (x 1 miljoen euro)

(mio euro)	EU	Derde Landen	Totaal
1998	1.544,83	173,87	1.718,70
1999	1.533,84	130,73	1.664,56
2000	1.620,96	240,08	1.861,04
2001	1.678,40	272,84	1.951,24
2002	1.622,10	161,70	1.783,80
2003	1.553,60	237,40	1.791,00
2004	1.570,30	336,80	1.907,17

Bron: BCZ jaarverslag 2005 - werkingsjaar 2004

Tabel 4.12: Evolutie van de verdeling van de Belgische uitvoer van melk- en zuivelproducten tussen de EU en Derde Landen (% van de waarde)

(% van de waarde)	2000		2002		2003		2004	
	EU	DL	EU	DL	EU	DL	EU	DL
Melk en room	99,7	0,3	99,6	0,4	99,1	0,9	99,0	1,0
Melkpoeder	62,6	37,4	77,0	23,0	61,6	38,4	51,8	48,2
Gefermenteerde producten	94,4	4,6	95,4	4,6	95,7	4,3	95,2	4,8
Wei	75,2	24,8	62,0	38,0	64,0	36,0	69,7	30,3
Boter	96,2	3,8	86,9	13,1	79,9	20,1	76,9	23,1
Kaas	97,1	2,9	98,0	2,0	98,7	1,3	96,9	3,1
Totaal	87,1	12,9	90,9	9,1	86,8	13,2	82,3	17,7

Bron: BCZ jaarverslag 2005 - werkingsjaar 2004

4.3 Consumptie

In dit deel gaan we dieper in op de eigenlijke consumptie van melk- en zuivelproducten. We baseren ons hiervoor op gegevens van de Belgische Confederatie van de Zuivelindustrie (BCZ).

Tabel 4.13 geeft een overzicht van de evolutie van het gezinsverbruik van zuivelproducten in België. Uit dit overzicht kunnen we de volgende trends afleiden inzake het verbruik van melk- en zuivelproducten:

- Het melkverbruik blijft verder dalen. In 2004 bereiken we een dieptepunt met net geen 56 liter per hoofd en per jaar. De daling is wel minder sterk dan in 2003. Vooral de karnemelk krijgt een zware daling te verwerken.
- Het verbruik van yoghurt gaat er lichtjes op vooruit. In 2004 stijgt het yoghurtverbruik opnieuw tot het niveau van 2002.
- De room blijft ook in 2004 erop vooruit te gaan. Deze groei is vooral toe te schrijven aan de light versies.
- In 2004 kent het boterverbruik een daling. Ook hier kunnen we opmerking dat deze daling minder sterk is als het jaar voordien.

- Het kaasverbruik in België blijkt toenemen. Procentueel gezien kent de smeltkaas de grootste stijging.

Tabel 4.13: Gezins aankopen van melk- en zuivelproducten

(l of kg per hoofd)	1980	2000	2002	2003	2004
Totaal melk	76,3	64,2	57,8	56,7	55,8
Karnemelk	4,0	1,4	1,3	1,3	1,0
Chocolademelk	1,8	3,2	3,0	3,0	3,0
Yoghourt	4,8	10,4	10,7	10,3	10,7
Room	0,7	1,9	2,0	2,1	2,2
Boter	6,5	3,2	2,9	2,6	2,5
Kaas	10,2	14,9	15,8	16,1	16,7
Verse witte kaas	-	4,0	4,5	5,0	5,1
Smeltkaas	1,0	1,2	1,2	1,2	1,3
Andere kaas	-	9,7	10,1	9,9	10,3

Bron: BCZ jaarverslag 2005 - werkingsjaar 2004

4.4 Conclusie en kritische bemerkingen

Het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid heeft een grote invloed gehad op de melksector. Zo is de melkproductie sinds 1984 ongeveer gelijk gebleven door de invoering van het melkquotum. Ook de prijzen kennen geen grote schommelingen door de invoering van een richtprijs. Zoals eerder al werd aangehaald heeft het GLB ook een invloed gehad op andere vlakken binnen de melksector. Zo wordt een bedrijfsovername bemoeilijkt door o.a. de prijzen van het melkquotum en het nutriëntengehalte. Zoals eerder al werd aangehaald, schrikken deze hoge overnameprijzen potentiële overnemers af (zie 2.5).

5 Handel en consumptie binnen de vleessector

5.1 Binnenlandse handel

In dit deel behandelen we de binnenlandse handel met betrekking tot de vleessector over een periode van tien jaar. Voor deze analyse baseren we ons ondermeer op gegevens van het Belgian Meat Office (BMO) en het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM).

5.1.1 Vleesproductie³⁰

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid heeft ook een invloed op de vleesproductie. Men gaat de vleesproductie niet rechtstreeks beperken door het invoeren van quota, maar de andere richtlijnen waaronder het nutriëntengehalte (zie 3.3.2) leggen wel een beperking op.

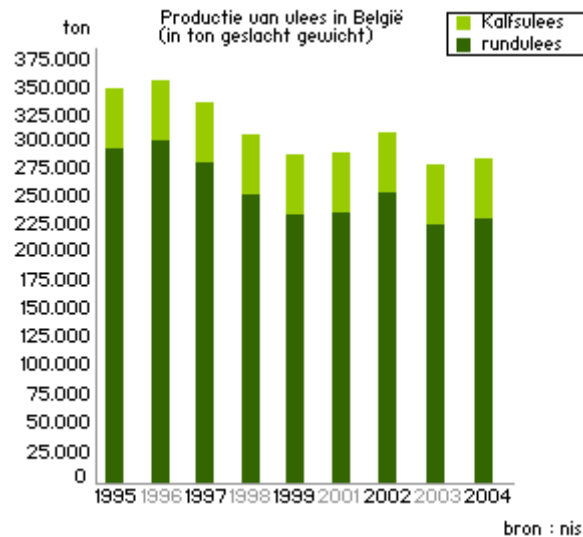
Verder is het ook zo dat de rundveepremies grondgebonden zijn. Dit betekent dat men het totaal aantal runderen waarvoor men premies toekent, beperkt tot het veebezettingsgetal. Het veebezettingsgetal geeft de verhouding weer tussen het aantal grootvee-eenheden (GVE) en het areaal voedergewassen van het bedrijf. Tegenwoordig mag het veebezettingsgetal maximaal 1,8 GVE/ ha bedragen (zie 3.4.2).

Momenteel beschikt België over 2,2 miljoen runderen die uitsluitend voor de vleesproductie gekweekt worden. Vlaanderen neemt hiervan ongeveer 1,4 miljoen voor zijn rekening. De totale rundveestapel binnen de Europese Unie bestaat voor 3,6% uit Belgische runderen. Deze Belgische runderen behoren bijna allemaal tot het Belgisch Witblauwe ras. Dit ras staat bekend om zijn hoog slachtpercentage en het magere en malse vlees (zie 6.2).

³⁰ Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing, *Vleesbarometer*, 2005, s.p.

In figuur 5.1 zien we een overzicht van de totale vleesproductie in België voor de periode van 1995 tot 2004. De algemene trend over deze periode is dalend. Dit is te verklaren doordat veel bedrijven hun activiteiten hebben stopgezet. Verder is de sector niet meer aantrekkelijk waardoor er nog maar weinig nieuwe bedrijven opstarten (zie 2.1).

Figuur 4.1: Evolutie van de vleesproductie in België (1995-2004)

Bron: www.rundvlees.be/html/frameset.htm

Verder zien we dat er in 2004 in België 550.699 runderen en 291.886 kalveren geslacht werden. Dit bracht in het totaal 224.750 ton rundvlees en 50.421 ton kalfsvlees op. Zoals reeds werd aangehaald in hoofdstuk 2, heeft Vlaanderen bijna de volledige kalfsvleesproductie in handen. Zo vindt men maar liefst 70% van de vleeskalveren terug in Antwerpen (zie 2.2.1).

5.1.2 Vleesprijzen³¹

In bijlage 9 vindt men een gedetailleerd overzicht terug van de evolutie van de vleesprijzen in België (2002-2005). Op basis van dit overzicht zullen we hier de algemene trend van de vleesprijzen bespreken.

³¹ Gebaseerd op cijfers van het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS)

Zoals de grafieken (bijlage 10) aangeven, kennen de vleesprijzen in 2002 een algemene groei. Deze toename van de vleesprijzen is toe te schrijven aan het herstel van de vleesmarkt na de crisissen veroorzaakt door mond- en klauwzeer (MKZ) en bovine spongiforme encephalopathie (BSE). Door deze crisissen had de vleesprijs immers een dieptepunt bereikt.

Door deze forse stijging in 2002 en het herstel van de vleesmarkt, leek ook 2003 een gunstig jaar voor de vleesveehouders te worden. Dit was echter niet zó. Door de politieke onzekerheden, zoals de oorlog in Irak en de stijging van de olieprijs, ging de totale Belgische economie erop achteruit. Dit had ook zijn weerslag op de vleesmarkt waardoor de prijzen opnieuw gingen dalen. We merken echter op dat dit niet opgaat voor de dikbilrunderen. Deze bleven ook in 2003 een stijging van de prijs kennen. Dit kwam doordat de BSE-crisis en de MKZ-crisis een grotere impact had op de dikbilrunderen. Voor deze runderen was de prijs zo laag gezakt, dat de markt zich in 2003 verder ging normaliseren ondanks de politieke spanningen.

In 2004 zet de vermindering van de prijs zich verder. We zien wel dat de goedgevormde vaarzen en de gewone koeien het beter doen en dit ten koste van de dikbilrunderen. Dit komt door een grotere vraag op de markt naar deze runderen. Door de mindere vraag naar de dikbilrunderen, begint hun prijs nu te zakken.

De economie, en dus ook de vleesmarkt, herstelt zich in 2005. De vleesprijzen bereiken terug het niveau van einde 2002. Enkel de kalveren, zowel de gewone als de goedgevormde, bereiken een niveau ver boven dat van hun hoogste prijs begin 2004. Dit komt doordat er nog maar weinig kalveren op de markt worden aangeboden, hierdoor gaat de prijs voor kalveren stijgen.

Een rondvraag op de veemarkten leerde ons dat de prijzen zich begin 2006 min of meer gestabiliseerd hebben. Zelfs de prijzen voor de kalveren blijven gehandhaafd en dit door het nog steeds lage aanbod.

5.2 Buitenlandse handel³²

In dit onderdeel bekijken we de international handel van de Belgische vleessector. We zullen zowel de import- als exportgegevens bekijken. Hierna zullen we deze gegevens met elkaar relateren in de handelsbalans. Deze analyse baseren we op cijfers van het Belgian Meat Office (BMO) en het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM).

5.2.1 Import van vlees

Wanneer we de evolutie van de importgegevens bekijken (tabel 5.1), zien we dat België in 2005 minder heeft ingevoerd dan in 2004. De totale invoer is gedaald met 7,1%. De totale invoer komt overeen met een waarde van ongeveer 151 miljoen euro (tabel 5.2).

Tabel 5.1: Evolutie van de Belgische import van rund- en kalfsvlees (x ton)

Belgische import van rund- en kalfsvlees (in ton)	
1995	22.953
1996	27.785
1997	35.936
1998	24.832
1999	28.939
2000	29.394
2001	27.093
2002	31.276
2003	42.600
2004	46.686
2005	43.382

Bron: VLAM

³² Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing, *Vleesbarometer*, 2005, s.p.

Tabel 5.2 Evolutie van de Belgische import van rund- en kalfsvlees (x 1.000 euro)

Belgische import van rund- en kalfsvlees (in 1.000 euro)	
1995	78.782
1996	87.901
1997	105.301
1998	91.132
1999	104.603
2000	102.875
2001	84.931
2002	95.047
2003	123.566
2004	139.623
2005	151.311

Bron: VLAM

5.2.2 Export van vlees

Samen met de import is ook de export van rund- en kalfsvlees gedaald (tabel 5.3). In 2005 voerde men 106.512 ton rund- en kalfsvlees uit met een totale waarde van ongeveer 405,6 miljoen euro (tabel 5.4).

Tabel 5.3: Evolutie van de Belgische export van rund- en kalfsvlees (x ton)

Belgische export van rund- en kalfsvlees (in ton)	
1995	137.373
1996	145.055
1997	139.401
1998	112.773
1999	93.768
2000	102.706
2001	97.424
2002	122.537
2003	111.810
2004	113.482
2005	106.512

Bron: VLAM

Tabel 5.4: Evolutie van de Belgische export van rund- en kalfsvlees (X 1.000 euro)

Belgische export van rund- en kalfsvlees (in 1.000 euro)	
1995	392.711
1996	350.948
1997	379.287
1998	355.295
1999	314.156
2000	344.504
2001	318.238
2002	388.109
2003	378.465
2004	396.630
2005	405.633

Bron: VLAM

De belangrijkste afnemers van het Belgische rund- en kalfsvlees zijn Frankrijk, Duitsland en Nederland. Maar liefst 69,33% van de Belgische export gaat naar deze drie landen (zie tabel 5.5). Verder zien we ook dat de Derde Landen geen rol van betekenis spelen binnen de Belgische export van rund- en kalfsvlees. Zij nemen slechts 3,1% van totale export af.

Tabel 5.5: : Evolutie van de Belgische export van rund- en kalfsvlees naar EU en Derde Landen (x ton)

BELGISCHE EXPORT VAN VERS EN BEVROREN RUND- EN KALFSVLEES (in ton)									
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Nederland	40.406	31.848	30.209	36.534	39.369	48.249	42.225	40.809	34.331
Duitsland	13.445	9.171	11.313	12.381	9.388	14.013	14.409	17.099	17.255
Frankrijk	28.607	25.510	22.143	23.197	21.853	22.147	18.069	19.843	22.259
Italië	10.387	13.519	10.204	10.045	10.362	13.689	13.997	13.203	14.590
andere EU-15-landen	54.158	43.728	40.942	48.609	50.329	64.521	55.422	55.184	48.943
Totaal EU-15	106.597	91.929	84.602	94.232	91.933	114.370	101.897	105.329	103.047
10 NLS	153	351	88	1	15	69	97	255	129
Totaal EU-25	106.750	92.280	84.690	94.233	91.948	114.439	101.994	105.584	103.176
3de landen	32.651	20.493	9.077	8.473	5.476	8.097	9.817	7.898	3.336
TOTAAL	139.401	112.773	93.768	102.706	97.424	122.537	111.810	113.482	106.512

Bron: VLAM

5.2.3 Handelsbalans van rund- en kalfsvleesproducten

Tabel 5.6: Evolutie van het Belgisch handelssaldo voor rund- en kalfsvlees (x ton)

Belgische handelssaldo voor rund- en kalfsvlees (in ton)	
1995	114.420
1996	117.270
1997	103.465
1998	87.941
1999	64.829
2000	73.312
2001	70.331
2002	91.261
2003	69.210
2004	66.796
2005	63.130

Bron: VLAM

Tabel 5.7: Evolutie van het Belgisch handelssaldo voor rund- en kalfsvlees (1.000 euro)

Belgische handelssaldo voor rund- en kalfsvlees(in 1.000 euro)	
1995	313.929
1996	263.047
1997	273.986
1998	264.163
1999	209.553
2000	241.629
2001	233.307
2002	293.062
2003	254.899
2004	257.008
2005	254.321

Bron: VLAM

Uit tabel 5.6 blijkt dat België meer exporteert dan importeert. Momenteel bedraagt het Belgisch handelssaldo 63.130 ton rundvlees. De totale waarde bedraagt ongeveer 254 miljoen euro (tabel 5.7).

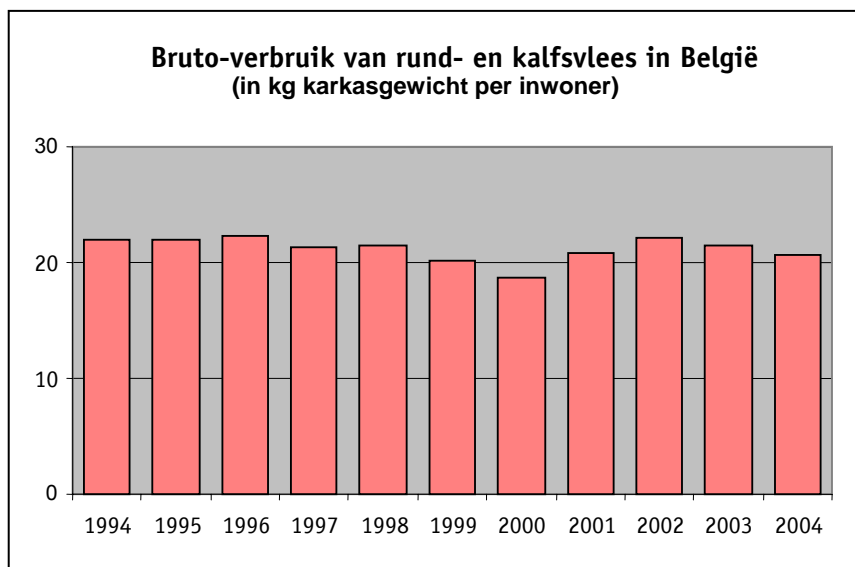
5.3 Consumptie³³

In dit deel gaan we dieper in op de eigenlijke consumptie van melk- en zuivelproducten. We baseren ons hiervoor op gegevens van van het Belgian Meat Office (BMO) en het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM).

5.3.1 Consumptie in België

Uit figuur 5.2 kunnen we afleiden dat over een periode van tien jaar het bruto-verbruik van rund- en kalfsvlees in België nagenoeg constant is gebleven. Het bruto-verbruik schommelt rond de 21 kg.

Figuur 5.2: Evolutie van het bruto-verbruik van rund- en kalfsvlees in België per inwoner
(x 1 kg karkasgewicht)

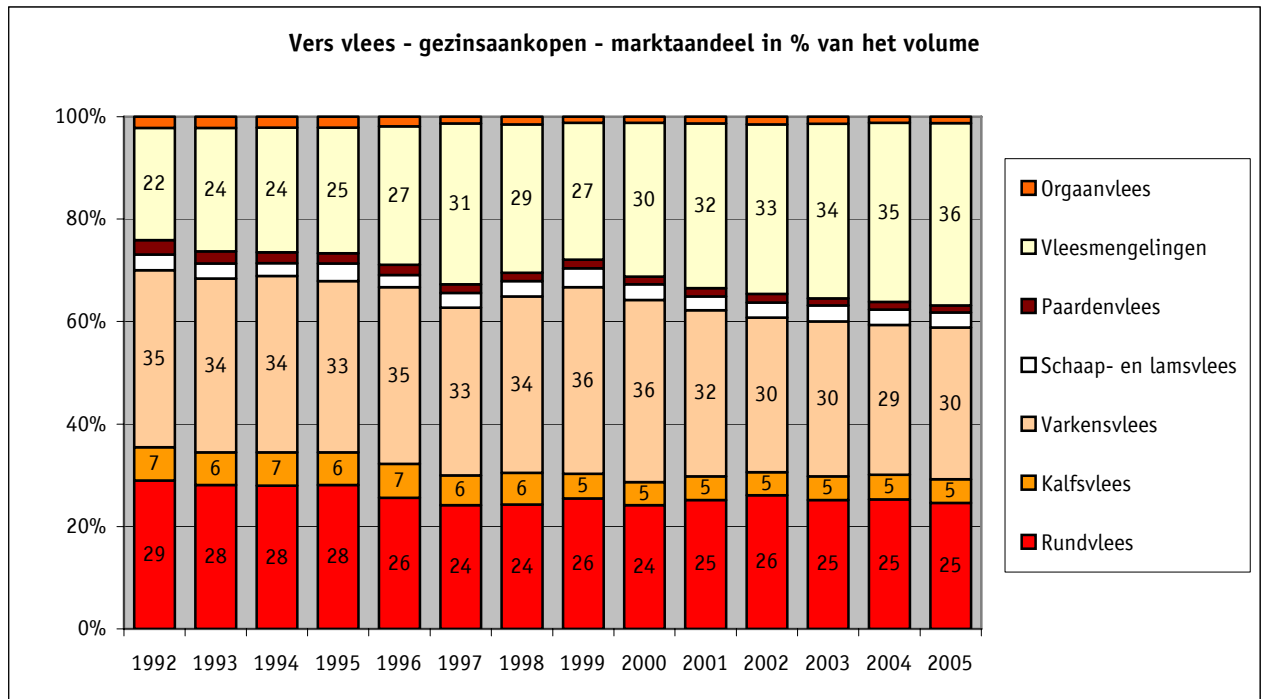

Bron: VLAM

³³ Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing, *Thuisverbruik van vlees in 2005, 2004*, s.p.

Dit kan men ook afleiden uit figuur 5.3. Uit deze figuur blijkt dat het marktaandeel van rund- en kalfsvlees, dat rond de 30% schommelt, sinds 1992 vrij stabiel is gebleven. Dit betekent dat de gezinnen dezelfde hoeveelheid rund- en kalfsvlees blijven consumeren.

Figuur 5.3: Evolutie van de gezins aankopen van vers vlees in België (% volume)

Bron: VLAM

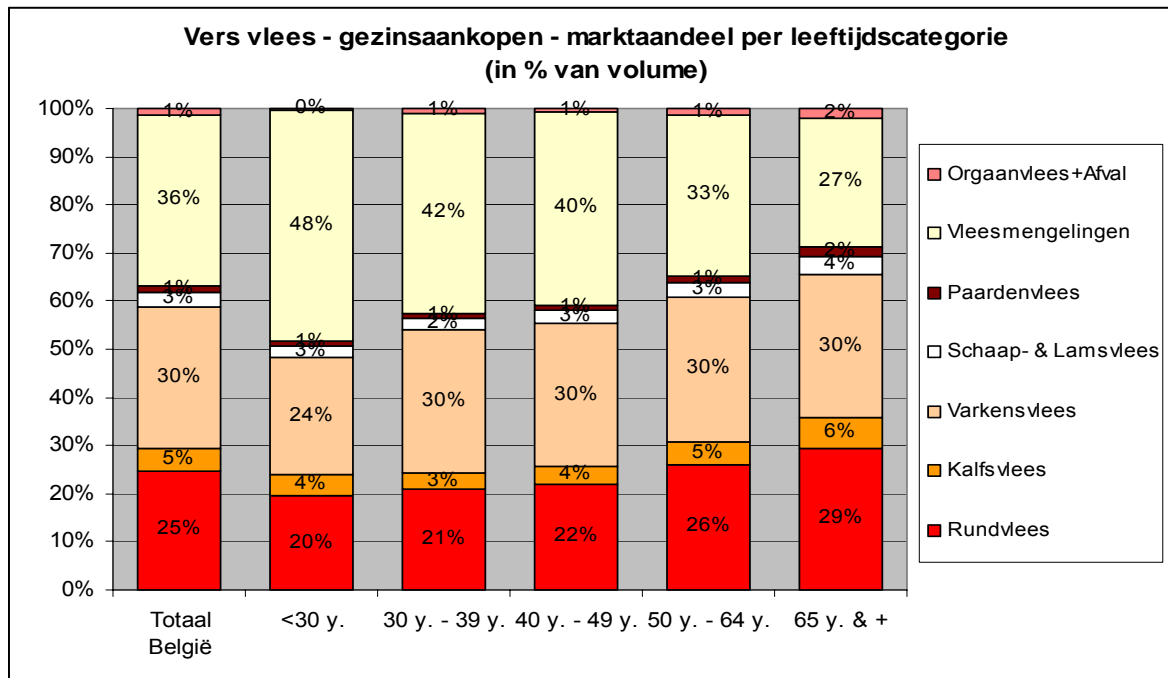
Uit de gegevens van VLAM blijkt ook dat in 2005 de gemiddelde Belg 269 euro besteed aan vlees. Van deze 269 euro wordt er 31% besteed aan rundvlees en 6% aan kalfsvlees. Dit betekent dat er in 2005 in het totaal ongeveer 100 euro wordt uitgegeven aan rund- en kalfsvlees.

5.3.2 Profiel van de vleesverbruikers

Op basis van gegevens uit een marktonderzoek, heeft men het profiel van de vleesverbruikers in België kunnen opstellen. Uit deze gegevens blijkt dat de gemiddelde Waal ongeveer 6,3 kg meer vlees eet dan de gemiddelde Vlaming. Verder kan men ook een groot verschil merken in het vleesverbruik naargelang leeftijdscategorie. Zo blijken de oudere gezinnen de voorkeur te geven aan de eerder pure vleessoorten, waaronder rund- en

kalfsvlees (figuur 5.4). Dit in tegenstelling tot de jongere gezinnen. Zij opteren voor vleesmengelingen. Ten slotte blijkt ook uit de gegevens van VLAM dat de jongere gezinnen minder vlees consumeren dan de oudere gezinnen.

Figuur 5.4: Evolutie van de gezinsaankopen van vers vlees in België per leeftijdscategorie (% volume)

Bron: VLAM

5.4 Conclusie en kritische bemerkingen

De vleessector heeft geen grote wijzigingen gekend de afgelopen jaar. De productie van rund- en kalfsvlees is over een periode van ongeveer tien jaar (1995-2004) wel lichtjes gedaald, maar dit hangt natuurlijk samen met de daling van het aantal rundveebedrijven. Ook de prijzen hebben zich na de moeilijke periodes in 2001 en 2003 opnieuw hersteld.

Verder zien we ook dat het verbruik van rund- en kalfsvlees ongeveer stabiel is gebleven. Toch kan hier het gevaar schuilen voor de toekomst. Uit het profiel van de vleesverbruikers blijkt dat het voornamelijk oudere gezinnen zijn die rund- en kalfsvlees verbruiken. De jongeren van nu zijn dan ook de verbruikers in de toekomst. Zij kiezen minder voor het rund- en kalfsvlees. Om deze trend tegen te gaan, kan VLAM misschien een campagne

voeren die gericht is op jongeren, om zo het rund- en kalfsvlees aantrekkelijker te maken bij hen.

6 Het Belgische Witblauwe ras onder de loep

In dit deel gaan we één specifiek ras van naderbij bekijken. We kozen voor een typische Belgisch ras, het Witblauwe ras. Dit vleesras staat bekend voor zijn superieure kwaliteitsvlees.

6.1 Historie en evolutie van het Witblauwe ras³⁴

Het Witblauwe ras van België stamt af van de Engelse Shorthorn runderen. Deze is men vanaf 1845 beginnen invoeren om te kruisen met de Belgische veestapel. Deze kruisingen leidden echter tot ontgoochelende resultaten. Hierdoor ontstond de behoefte om aan veeverbetering te doen. Men ging de runderen selecteren op basis van bevruchting, zonder rekening te houden met afstamming.

In de periode die daarop volgt, werkt de overheid een veeverbeteringsplan uit. Dit plan liet nog maar een beperkt aantal rassen toe:

- het Vlaams rood ras;
- het Kempisch roodbont ras;
- het Blauwe ras met zwart, wit, witblauw of roodbont haarkleed;
- het Zwartbont ras van Herve;
- het Zwartbont Friese ras.

Een volgende stap in het plan was het definiëren van geografische raszones. Binnen deze zones mocht enkel het toegewezen ras voor selectie in aanmerking komen. Het Blauwe ras werd toegewezen aan de provincies Brabant, Henegouwen, Namen, het zuiden van Limburg (Haspengouw), de Condrozstreek in Luik en de provincie Luxemburg met uitzondering van

³⁴ X, .De kampioenen van het Belgische Witblauwe ras. Een historisch overzicht, Ministerie van Landbouw, s.d., p 17- 21

het syndicaat Vielsalm. Op dat ogenblik telde het Blauwe ras ongeveer 928.000 runderen. Ondanks de betere belevings, was het Blauwe ras nog steeds een dubbeldoelras. Dit was zo voor alle erkende rassen in België.

Deze veeverbeteringspolitiek werd gevoerd tot aan de Tweede Wereldoorlog. Intussen had de fokkerij geopteerd voor een witte haarkleur en werd de benaming van het ras gewijzigd tot Witrassen van Midden- en Hoog-België.

Na de Tweede Wereldoorlog waren de economische omstandigheden grondig gewijzigd. Doordat de melkprijzen laag waren en er een grotere vraag was naar rundvlees, gingen de landbouwers overschakelen op vleesproductie. Dit was het begin van het Witblauwe ras zoals we het nu kennen. Vanaf nu gaat men de runderen selecteren op basis van bespiering.

In 1973 werd de huidige naam, het Witblauwe ras van België, vastgelegd. Dit was ook het jaar waarin men het Belgische stamboek ging oprichten. Dit stamboek, dat instaat voor de promotie, de selectie en de registratie van het ras, speelt een belangrijke rol binnen de fokkerij van het Witblauwe ras.

Het Witblauwe ras van België is nu een echt vleesras geworden. Het staat bekend om zijn buitengewone ontwikkeling van de bespiering en de kwaliteit (malsheid) van het vlees. Ook in het buitenland kent het ras steeds meer succes. Hier zullen we later nog op terug komen (zie 6.3).

6.2 Kenmerken van het Belgische Witblauwe rund³⁵

6.2.1 Formaat

Een volwassen stier heeft een schofthoogte van 1,45 m tot 1,50 m. Zijn gewicht schommelt dan ook tussen 1.000 kg en 1.250 kg. Toch zijn er regelmatig stieren met een gewicht van meer dan 1.300 kg.

Het gemiddeld gewicht van een volwassen koe bedraagt 700 tot 750 kg. Zij heeft een schofthoogte van 132 tot 134 cm. Toch zijn er ook hier weer uitzonderingen. Sommige koeien met een schofthoogte van 140 cm halen een gewicht van 850 tot 900 kg.

In de tabellen 6.1 en 6.2 vindt men gegevens over het gewicht en de schofthoogte op verschillende leeftijden voor zowel fokstieren als koeien en vaarzen. Deze gegevens zijn officiële metingen verricht door het stamboek van het Witblauwe ras.

Tabel 6.1 : Gewicht en gestalten op diverse leeftijden van fokstieren van het Belgische Witblauwe ras

Fokstieren					
Leeftijd (in maanden)	12	24	36	48	60
Gewicht in kg					
Gemiddelde van het ras	438,7	731,3	940,8	1.067,2	1.110
Stieren 1 ^{ste} Cat.	454,2	748,3	953,6	1.071	1.110
Stieren 1 ^{ste} Cat. (IA)	530,3	819,7	1.032,8	1.169,6	1.230
Hoogtemaat in cm					
Gemiddelde van het ras	117,7	132,7	141,4	144	
Stieren 1 ^{ste} Cat.	118,9	133,3	141,5	144,2	
Stieren 1 ^{ste} Cat. (IA)		121,5	136,6	145,4	148

(bron: stamboek Belgische Witblauwe ras)

³⁵ BBB herdbook: het ras blanc-bleu belge, Herd-Book BBW, 2000, p 4 - 6

Tabel 6.2 : Gewicht en gestalten op diverse leeftijden van vaarzen en koeien van het Belgische Witblauwe ras

Vaarzen en koeien							
Leeftijd (in maanden)	12	18	24	36	48	60	72
Gewicht in kg							
Gemidd. van het ras	370,2	435,4	493,7	589,7	658	698,7	711,7
Koeien 1 ^{ste} Cat.	379,9	444,8	502,9	598,7	667,2	708,5	722,5
Hoogtemaat in cm							
Gemidd. van het ras	114,8	118,8	122,4	128	131,9	133,5	
Koeien 1 ^{ste} cat.	115,3	119,2	122,7	128,2	131,1	133,6	

(bron: stamboek Belgische Witblauwe ras)

6.2.2 Vacht

Bij de runderen van het Witblauwe ras treffen we drie types van kleuring aan:

- volledig wit;
- blauw (bontblauw);
- zwart (bont-zwart).

Deze drie fenotypes van de vacht zijn afkomstig van een paar genen die zijn overgeërfd van de Shorthorn runderen. Van deze drie types wordt het zwart het minst op prijs gesteld door de fokker. Dit verklaart waarom deze kleur het minst voorkomt onder de Witblauwe runderen.

In tabel 6.3 wordt een overzicht gegeven van de erfelijkheid wat betreft kleur bij het Witblauwe ras. De samenstelling bij de nakomelingen wordt opgegeven voor alle mogelijke combinaties bij de ouders.

Tabel 6.3 : Erfelijkheid wat betreft kleur bij het Belgische Witblauwe ras

Combinaties bij de ouders	Samenstelling bij de nakomelingen		
	Wit	Blauw	zwart
Wit x Wit	100%		
Wit x Blauw	50%	50%	
Wit x Zwart		100%	
Blauw x Blauw	25%	50%	25%
Blauw x Zwart		50%	50%
Zwart x Zwart			100%

(bron: stamboek Belgische Witblauwe ras)

6.2.3 Slachtrendement

Een ander belangrijk kenmerk van het Belgisch Witblauwe ras is het rendement bij de slachting. Geen enkel ander rund heeft zo een hoog slachtrendement als het Witblauwe rund.

Momenteel heeft het Belgisch Witblauwe ras een gemiddeld slachtrendement van 70%. Wanneer runderen bijvoorbeeld een slachtrendement halen van 82%, betekent dit dat zij 100 kg vlees méér opbrengen dan runderen met een zelfde levend gewicht waarvan het rendement bij slachting 60% bedraagt. Het leidt dan ook geen twijfel dat het slachtrendement een belangrijke troef is van het Witblauwe ras.

6.2.4 Vruchtbaarheid

Een laatste belangrijke eigenschap van het Witblauwe ras is de vroegrijpheid van de vrouwelijke runderen. Dit betekent dat zij vroeger vruchtbaar zijn dan de vrouwelijke runderen van andere vleesrassen.

Een Witblauwe vaars zal voor de eerste keer kalven op een leeftijd van 24 maanden. Dit is veel vroeger dan het gemiddelde van 30 maanden van de andere vleesrassen. Voor de fokkerij is dit een belangrijk pluspunt aangezien een witblauwe vaars sneller begint te renderen.

6.3 Het Belgisch Witblauwe ras in het buitenland³⁶

Ook in het buitenland hebben ze het Belgisch Witblauwe ras ontdekt. Ze maken hoofdzakelijk gebruik van het Witblauwe ras voor kruisingen. Zo kan men bij een kruising met Holstein-Frisonne melkkoeien, het slachtrendement van deze koeien verhogen met 8%.

Momenteel bestaan er zestien stamboeken van het Witblauwe ras in het buitenland. Deze werken volledig volgens de Belgische richtlijnen wat betreft promotie, selectie en registratie van de runderen. Nu gaan we dieper in op de landen die gebruik maken van het Belgisch Witblauwe ras.

6.3.1 Frankrijk

In Frankrijk is de vraag naar het Witblauwe ras het grootst. Momenteel zijn er 25.000 runderen officieel geregistreerd. Het betreft hier allemaal zuivere runderen, dus geen kruisingen. Verder zijn er ook nog Witblauwe runderen die niet bij het stamboek zijn geregistreerd. Uit de Franse landbouwtelling bleek dat er 125.000 runderen van het Witblauwe ras aanwezig waren.

³⁶ Interview met Ing. Pierre Mallieu, algemeen secretaris van het stamboek van het Belgisch Witblauw ras, 8 december 2005, Brussel

6.3.2 Groot-Brittannië

Er zijn ongeveer 700 fokkers van het Belgische Witblauwe ras aanwezig in Groot-Brittannië. Dit aantal is te vergelijken met Vlaanderen (in België zijn er 2.400 fokkers van het Witblauwe ras en 669 hiervan bevinden zich in Vlaanderen). Men moet hierbij opmerken dat de grootte van de Britse kuddes niet te vergelijken is met Vlaanderen. In Groot-Brittannië betreft het kuddes van drie à tien stuks, terwijl in Vlaanderen de kuddes in het algemeen beginnen vanaf ongeveer honderd stuks.

Deze fokkers in Groot-Brittannië produceren zelf geen vlees. Zij leveren fokmateriaal, stieren of sperma, af aan de commerciële landbouwers. Deze landbouwers zullen het fokmateriaal inzetten voor kruisingen met de inlandse veestapel om zo het slachtrendement te verhogen.

6.3.3 Italië

In Italië is er geen stamboek opgericht. Dit komt doordat de Italianen geen goede fokkers zijn. Ze zijn echter wel uitstekende vetmesters. Hierdoor worden er jaarlijks ongeveer 50.000 kalveren van ongeveer 5 maanden geëxporteerd naar het noorden van Italië. Er is vooral een sterke concentratie rond de grote steden waar de meeste verbruikers wonen. Dit betekent dan ook dat het Witblauwe ras een belangrijke rol speelt op de vleesmarkt in Italië.

6.3.4 Nederland

Ook in Nederland is er vraag naar het Witblauwe ras. Momenteel zijn er 18.000 zuivere runderen geregistreerd bij het stamboek. Maar de invloed van het Witblauwe ras is nog groter wanneer men naar de kruisingen gaat kijken. Deze kruisingen zijn ook hier bedoeld om het slachtrendement van de inlandse runderen te verhogen.

6.3.5 Ierland

De Ierse fokkers werken ook volgens de richtlijnen van het stamboek. Hier is het zo dat het fokmateriaal hoofdzakelijk wordt aangevoerd vanuit België. Men kan stellen dat 100% van de vleesproductie in Ierland wordt beïnvloed door het Belgische Witblauwe ras.

6.3.6 Overige landen

Verder zijn er nog stamboeken opgericht in Denemarken, Spanje, Portugal, Tsjechië, Canada, Verenigde Staten, Mexico, Brazilië, Australië en Nieuw-Zeeland. Ten slotte zijn er ook nog andere landen, vooral in Zuid-Amerika, die gebruik maken van het Belgische Witblauwe ras. Deze runderen worden wel niet geregistreerd.

6.4 Kostprijsberekening van het Witblauwe ras

In dit deel gaan we dieper in op de economische kant van het Belgische Witblauwe ras. We gaan hier uit van een commercieel landbouwbedrijf. Dit betekent dat men de vrouwelijke runderen zal inzetten in het kweekprogramma, terwijl de mannelijke runderen worden vetgemest ter consumptie. We zullen dus de kosten berekenen die gepaard gaan met de bevruchting tot aan de verkoop van de vetgemeste stier.

6.4.1 Kostprijs van een dracht

- *Kunstmatige inseminatie*

Wanneer een landbouwbedrijf gebruik maakt van kunstmatige inseminatie, kan men uit verschillende stieren kiezen. Het is belangrijk dat men de juiste keuze maakt, rekening

houdend met graad van inteelt, afstamming en economische elementen zoals gewicht en grootte van de stier.

Om tot een juiste gemiddelde kostprijs te komen, zullen we bij de berekening gebruik maken van alle stieren die er momenteel aangeboden worden. Als richtprijs voor een rietje nemen we het gemiddelde van de prijzen van één rietje van alle fokstieren. Dit gemiddelde is 14,33 euro per rietje.

Hieronder vindt men de kostprijsberekening van een dracht door kunstmatige inseminatie.

-	Gemiddeld aantal inseminaties per drachtige koe:	1,5
-	Gemiddelde spermaprijs:	14,33€/rietje
-	Kosten van insemineren:	14,25€
-	Kostprijs per dracht (voeder):	2€/dag

- =>
- gemiddeld aantal inseminaties x gemiddelde spermaprijs: $1,5 \times 14,33\text{€} = 21,459\text{€}$
 - kosten van insemineren: $1,5 \times 14,25 = 21,375\text{€}$
 - kostprijs per dracht: $278 \text{ dagen} \times 2 = 556\text{€}$

 - **Totaal: $21,459 + 21,37 + 556 = 598,83\text{€}$**

- *Embryotransplantatie*

Bij embryotransplantatie wordt de kostprijs bepaald door de volgende factoren:

- natuurlijke bronst of gestimuleerde bronst;
- direct of indirect inplanten van de embryo's.

Wanneer men de bronst gaat stimuleren, dit is meestal het geval wanneer men de embryo's onmiddellijk wil inplanten, heeft men zowel extra kosten bij de donorkoe als kosten bij de receptor. Deze kosten worden veroorzaakt doordat men moet zorgen voor een synchronisatie van de vruchtbaarheidscyclus van zowel donorkoe als receptor. Zo krijgt de donorkoe een

Sprid spiraal ingeplant en wordt de receptor behandeld met hormonen en een oorinplant om zo de juiste dag van bronst te bekomen. Zeven dag na de bronst worden dan de embryo's ingeplant bij de receptoren.

Wanneer men met een natuurlijk bronst gaat werken, gaat men de embryo's meestal na verloop van tijd inplanten. Hier vallen dus de extra kosten van het Sprid spiraal en de kosten voor de receptor weg. Men moet hier echter wel rekening houden met extra kosten voor het invriezen en het inplanten van de embryo's op een latere datum.

a) Stimulatie van de bronst en onmiddellijk inplanten van de embryo

kosten donorkoe:		590,04€
Prid spiraal:	17,44€	
prostaglandin:	5,75€	
FSH	86,76€	
Spoelen	257,1€	
Gemiddelde spermaprijs x 3:	42,99€	
Voeder: 90 dagen x 2€:	180€	
 Kosten receptor:		610,61€
Oorinplant:	8,86€	
Prostaglandin:	5,75€	
Inplanten van de embryo:	40€	
Voeder: 278 x 2€:	556€	
Totaal		1.200,65€

b) natuurlijke bronst en inplanten van de embryo na verloop van tijd

kosten donorkoe:		597,39€
prostaglandin:	5,75€	
FSH	86,76€	
Spoelen	257,1€	
Gemiddelde spermaprijs x 3:	42,99€	
Invriezen embryo:	24,79€	
Voeder: 90 dagen x 2€:	180€	
 Kosten receptor:		630,75€
Inplanten van de embryo:	74,75€	
Voeder: 278 x 2€:	556€	
Totaal		<hr/> 1.228,14€

Aangezien men op een landbouwbedrijf een gemiddelde heeft van 3,8 embryo's per koe, kloppen deze berekeningen niet helemaal. De kosten voor de donorkoe moeten dus toegewezen worden aan 3,8 embryo's.

Dit betekent dat een dracht met stimulatie van de bronst en het onmiddellijk inplanten van de embryo $(590,04\text{€}/3,8) + 610,61\text{€} = 765,88\text{€}$ kost. Een dracht met natuurlijk bronst en het inplanten van de embryo na verloop van tijd kost $(597,39\text{€}/3,8) + 630,75\text{€} = 787,96\text{€}$

- *Natuurlijke bevruchting*

Bij een natuurlijke bevruchting gaat de landbouwer een fokstier van een andere bloedlijn kopen om zijn koeien en vaarzen te laten dekken. Bij deze berekening gaan we uit van de volgende veronderstellingen:

- gemiddelde aankoopprijs van 2.750€;

- hij wordt gedurende 4 jaar ingezet op het landbouwbedrijf voor de bevruchting van 25 runderen;
- na deze 4 jaar heeft hij nog een waarde van 2.479€.

Nu volgt de kostprijs van een dracht bij een natuurlijke bevruchting:

- (gemiddelde aankoopprijs / 4 jaar) / 25 runderen:	27,5€
- Voederkosten vrouwelijk rund: 278 x 2€:	556€
- Voederkosten fokstier: (365 x 1,70€) / 25 runderen	24,82€
- Vetmestkosten na 4 jaar: ((100 dagen x 1,84€) / 4) / 25	1,84€
- <u>de eindwaarde bij verkoop na 4 jaar: (2355 / 4) / 25</u>	<u>- 23,55€</u>
Totaal	586,61€

6.4.2 Kostprijs van geboorte

Doordat een kalf van het Belgisch Witblauwe ras zelden zonder keizersnede geboren wordt, moet men deze kosten ook in rekening brengen. De gemiddelde kostprijs voor een keizersnede bedraagt **90€**

In deze prijs zit zowel de operatie, de geneesmiddelen als de nazorg begrepen. Sommige landbouwers verkiezen om de nazorg zelf te doen. Ze doen dit niet uit kostenoverwegingen maar om zo weinig mogelijk derden, in dit geval de veearts, in hun stallen te laten. Dit om zo veel mogelijk ziektes buiten te houden.

6.4.3 Zuigen versus drinken

De vier eerste dagen na de geboorte krijgt een kalfje biestmelk. Dit is de eerste melk die een koe na de geboorte van het kalf produceert. Deze biestmelk zit vol belangrijke antistoffen.

Na deze korte periode van biestmelk moet de landbouwer een belangrijke keuze maken: ofwel laat hij het kalf zogen bij de koe ofwel schakelt hij over op moederloze opfok. Bij moederloze opfok maakt men gebruik van kunstmelk. Dit is melk in de vorm van poeder dat men moet oplossen in water. Men kan ook gebruik maken van koemelk bij moederloze opfok. Meestal koopt men dan enkele melkkoeien waarvan de melk naar de kalfjes gaat.

De kostprijs van deze twee methoden, gaat natuurlijk ook weer verschillen. Hierna volgt de kostprijs berekening voor zowel een zuigkalf als een drinkkalf.

- *Zuigkalveren*

Op het eerste zicht zou men denken dat wanneer men een kalf laat zuigen bij de moeder dat dit niets kost. Dit is echter niet zo. Wanneer men een kalf bij zijn moeder laat zogen, gaat de tussenkalftijd verhogen. Dit betekent dat de periode tussen twee kalvingen verhoogt. Hiermee moet men dus ook rekening houden bij de kostprijsberekening.

Onderzoek³⁷ heeft uitwezen dat de gemiddelde tussenkalftijd van landbouwbedrijven met een moederloze opfok 370 dagen bedraagt. Dit is 28 dagen minder dan de 398 dagen van de bedrijven met zuigkalveren. Doordat de tussenkalftijd bij deze koeien hoger is, kosten deze ook meer voor de landbouwers.

Deze meerkost wordt gesteld op 1,64 euro per koe. Dit betekent dan ook dat een zuigkalf de landbouwer het volgende kost: $(398 - 370) \times 1,64 = 45,92\text{€}$

³⁷ Wouters, R.: Zuigkalveren versus drinkkalveren binnen het Witblauw ras, PHL, 2004, p 36-39

- *Drinkkalveren*

a) Kunstmelk

Deze kalveren krijgen over een periode van 3 maanden gemiddeld 5 liter melk per dag. Dit betekent dat ze over de hele periode zo een 450 liter melk opdrinken. Nu volgt de kostprijs voor de kunstmelk:

- per liter heeft men 110 g melkpoeder nodig: $450 \text{ l} \times 110 \text{ g} = 49,5 \text{ kg}$
- het melkpoeder kost gemiddeld 1,78€/kg: $49,5 \text{ kg} \times 1,78\text{€/kg} = 88,11\text{€}$

De kostprijs van de kunstmelk voor één kalf bedraagt dus **88,11€**.

b) Koemelk

Als we uitgaan van onze veronderstelling van 25 kalveren. Heeft men gemiddeld 4 melkkoeien nodig. Deze kosten gemiddeld 942€ het stuk. Na drie maanden kan men deze koeien verkopen tegen een gemiddelde waarde van 694€. De kostprijsberekening ziet er dus als volgt uit:

- 4 melkkoeien aan 942€:	3.768€
- Voederkosten: 90 dagen x 2,5:	225€
- <u>- verkoopwaarde: 4 x 694€:</u>	<u>- 2.776€</u>
Totaal voor 25 kalveren	1.217€

Dit betekent dat wanneer men de drinkkalveren van koemelk voorziet deze gemiddeld **48,68€** per stuk kosten.

6.4.4 Periode vanaf 4 maanden tot en met 15 maanden

Dit is de periode na de melk tot aan de periode waarin men de stier begint vet te mesten. Gesprekken met landbouwers leerden me dat de stier in deze periode het volgende kost:

- gemiddeld neemt een stier gedurende deze periode 15 kg maïs op tegen 0,03€/kg per dag;
- verder neemt hij ook nog iedere dag 2 kg krachtvoeder op tegen 0,20€/kg.

⇒ kostprijs maïs: (15 kg x 0,03) x 365 dagen:	164,25€
⇒ <u>kostprijs krachtvoeder : (2 kg x 0,20) x 365 dagen:</u>	<u>146€</u>
Totaal	310,25€

6.4.5 Periode van het vetmesten

In deze periode gaat men de stier vermesten met het oog op een slachting ter consumptie. Het voederrantsoen in deze periode bestaat uit maïs, perspulp en krachtvoer. De maïs en perspulp zal ad libitum worden verstrekt en het krachtvoer zal 1,5 kg per 100kg levend gewicht bedragen.

In tabel 6.4 vinden we de samenstelling van de gebruikt voedermiddelen tijdens de vetmestperiode.

Tabel 6.4: Samenstelling van de gebruikte voedermiddelen tijdens de vetmestperiode

	DS	VEVI	gDVE	OEB	Prijs/kg
Maïs	30%	952	60	- 44	0,03
Structa 3000	87	1080	105	25	0,21
Perspulp	22	1060	110	- 65	0,04

Bron: Analyse van de voedermiddelen

Nu volgen in tabel 6.5 de gewichten van 10 gevolgde stieren. Deze zijn drie keer gewogen. Bij het begin, in het midden en op het einde van de vetmestperiode.

Tabel 6.5: Overzicht gewicht van de stieren tijdens de vetmestperiode

Identificatienummer stier	Weging 20/10/2005	Weging 20/12/2005	Weging 10/03/2006	Groei/dag
0270	332	467	529	1,4812
0271	445	513	585	1,0526
0275	500	600	670	1,2782
0276	350	445	535	1,3909
0277	369	469	556	1,4060
0278	340	466	555	1,616
0280	384	470	549	1,2406
0281	385	482	566	1,3609
0282	370	480	563	1,4511
0285	350	467	580	1,729
Gemiddelde	382,5	486,8	568,8	1,401

Bron: Eigen metingen van het bedrijf Van Terbeck tijdens de vetmestperiode

Uit deze tabel kunnen we de **gemiddelde krachtvoeropname** per dier en per dag halen:

- 1,5 kg/100kg levend gewicht x gemiddeld gewicht 479,36 kg over heel de mestperiode =
 $1,5 \times 4,7936 = 7,2$ kg krachtvoeder (Structa 3000) per dag.
- $7,2 \times 87\% \text{ DS} = 6,26$ kg DS per dier per dag.

Nu kunnen we ook de **gemiddelde ruwvoederopname** per dier per dag berekenen.

Volgens de norm kan een oudere stier boven de 450 kg gemiddeld 1,8 kg DS per dag per 100 kg levend gewicht opnemen. Het gemiddelde gewicht van de stieren over heel de mestperiode is 479,36 kg.

Dit betekent: $479,36 \text{ kg}/100 \text{ kg} = 4,7936 \times 1,8 \text{ kg DS} = 8,62 \text{ kg DS}$

Een stier met een gewicht van 479,36 kg kan dus maximum 8,62 kg DS opnemen. Van deze 8,62 kg DS trekt men de 6,26 kg DS van de krachtvoer af en zo bekommt men 2,36 kg DS. Dit betekent dat de stier 1,18 kg DS opneemt van de maïs en 1,18 kg DS van de perspulp. Dit is 3,9 kg maïs en 5,4 kg perspulp van het verse product.

In tabel 6.6 ziet men de totale voederopname per dier en per dag gedurende de vetmestperiode.

Tabel 6.6: Totale voederopname per dier en per dag gedurende de vetmestperiode

Voeder	Kg	Prijs/kg	Kg/DS	VEVI	gDVE	Prijs
Structa 3000	7,2	0,21	6,26	6760	657	1,5
Maïs	3,9	0,03	1,18	1142	75	0,12
Perspulp	5,4	0,04	1,18	1272	132	0,22
totaal	16,5		8,7	9174	861	1,84

Bron: Berekningen op basis van tabel 5.4 en de gemiddelde voederopname

Uit deze tabel volgt dat de voederkostprijs per dag 1,84 bedraagt voor één stier. Vermits deze stieren over een periode van 142 dagen zijn vetgemest, bedraagt de totale kostprijs voor één stier **261,28€**

6.4.6 Overige werkingskosten

Natuurlijk moet men ook nog andere kosten in rekening brengen zoals de kosten van stro, gebouwen, geneesmiddelen,.... Deze werkingskosten worden als volgt berekend³⁸:

Gebouwen	64,80€
Arbeid	40,55€
Water	7,11€
Intrest levend kapitaal, veeartskosten, verzekering en slachten	63,90€
Totaal	176,36€

³⁸ Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Vetmesting van jonge Belgische Witblauwe dikbilstieren, p 62

6.4.7 Overzicht van de kosten

Wanneer we nu alle gegevens samen bekijken zien we dat een stier in de mogelijke situaties het volgende kost:

- natuurlijke bevruchting met een moederloze opfok met kunstmelk: 1.512,61€
- natuurlijke bevruchting met een moederloze opfok met koemelk: 1.473,18€
- natuurlijke bevruchting met zuigkalveren: 1.470,42€

- kunstmatige inseminatie met een moederloze opfok met kunstmelk: 1.524,83€
- kunstmatige inseminatie met een moederloze opfok met koemelk: 1.485,40€
- kunstmatige inseminatie met zuigkalveren: 1.482,64€

- embryotransplantatie met een natuurlijke bronst en een moederloze opfok met kunstmelk: 1.723,96€
- embryotransplantatie met een natuurlijke bronst en een moederloze opfok met koemelk: 1.684,53€
- embryotransplantatie met een natuurlijke bronst met zuigkalveren: 1.681,77€

- embryotransplantatie met stimulatie van de bronst en een moederloze opfok met kunstmelk: 1.701,88€
- embryotransplantatie met stimulatie van de bronst en een moederloze opfok met koemelk: 1.662,45€
- embryotransplantatie met stimulatie van de bronst en zuigkalveren: 1.659,69€

6.4.8 Kritische bemerkingen

Deze kostprijsberekeningen geven enkel een idee van de kosten. Er zijn veel meer factoren die een rol spelen bij de kostprijs. Er zijn ook ontelbare scenario's waarmee men rekening moet houden.

Zo lijkt een natuurlijke bevruchting op het eerste zicht het goedkoopste en dus ook het beste. Dit is echter niet zó. Zo kan een fokstier bijvoorbeeld een poot breken waardoor hij vroegtijdig uit het kweekprogramma moet worden genomen. In zulke situaties lopen de kosten dan ook weer hoger op. Ook de kunstmatige inseminatie, die slechts iets duurder is dan de natuurlijke bevruchting, is niet altijd een garantie op succes. Het waarnemen van de bronst bij runderen is zeer moeilijk. Wanneer een landbouwer hiermee problemen heeft, kan hij beter overschakelen op een andere fokmethode.

Ook bij het kiezen van een al dan niet moederloze opfok, spelen vele factoren een rol. Wanneer men kiest voor een moederloze opfok heeft men meer controle over de kalveren. Men weet bijvoorbeeld exact hoeveel een kalfje drinkt en men kan ook dichter op de bal spelen bij het opsporen van ziektes. Dit is een zeer belangrijk gegeven want het verlies van een kalfje weegt niet op tegen de extra kost van kunstmelk.

We denken dan ook dat het aan de hand van de vorige voorbeelden duidelijk is dat de kostprijs niet zo makkelijk te berekenen is. De hierboven berekende kostprijzen zijn dan ook enkel richtlijnen.

6.5 SWOT-analyse van het Belgische Witblauwe ras

In dit puntje gaan we een SWOT-analyse opstellen voor het Witblauwe ras. Deze analyse bestaat uit een interne analyse met een bespreking van de sterkten en de zwakten van het Witblauwe ras. Vervolgens komt er ook een externe analyse aan bod, dit is een bespreking

van de kansen en bedreigingen van het ras. Het opstellen van deze analyse wordt gebaseerd op de bevindingen van bevoorrechte getuigen³⁹ en literatuurstudie⁴⁰.

6.5.1 Interne analyse van het Belgische Witblauwe ras

Bij deze analyse hebben we aandacht voor de sterken of strenghts en de zwakten of weaknesses waarmee het Belgische Witblauwe ras te kampen heeft.

Sterkten:

- Het Belgische Witblauwe ras levert superieur vlees. Het staat bekend voor zijn malsheid en is zeer mager. Niet alleen de Belgische consument is hiervan op de hoogte, maar ook in het buitenland is er steeds meer vraag naar vlees van het Belgische Witblauwe ras.
- Dit ras zorgt voor een zeer hoog slachtrendement. Dit levert een hoger rendement op voor de landbouwers waardoor het Witblauwe ras aantrekkelijker wordt.
- Het Witblauwe ras is uiterst geschikt voor kruisingen. Dit is vooral voor de export van fokmateriaal zeer belangrijk. Wanneer men een inlands ras kruist met het Witblauwe ras, verkrijgt men een verhoging van het slachtrendement.
- Een vrouwelijk Witblauwe rund is vroegrijp. Dit is interessant voor de fokkers en commerciële landbouwers omdat dit een hoger rendement oplevert.
- Het bestaan van VLAM, het Vlaams promotiecentrum voor agro- en visserijmarketing, is een pluspunt voor het Witblauwe ras. Door verschillende promotiecampagnes via allerlei mediakanalen bereikt men de consument. Bovendien voert VLAM ook campagne in het buitenland.

³⁹ Gebaseerd op volgende interviews:

- Interview met Ing. Pierre Mallieu, algemeen secretaris stamboek BWB, 8 december 2005, Brussel
- Interview met Jan Roggen, geneticaverantwoordelijke Belgian Blue Group, 7 maart 2006, Ciney
- Interview met Peter Vercauteren, teamleider KI VRV, 3 februari 2006, Oosterzele

⁴⁰ X, The Belgian Blue, Casterman, s.d., p 29- 35

- De kwaliteitslabels Meritus (rundvlees) en bcv (kalfsvlees) bieden ook meerwaarde aan het Belgische Witblauwe ras. Deze labels bieden garanties voor kwaliteit en veiligheid van de producten.
- Door de organisatie van de landbouwbeurzen in onder andere Libramont en Brussel (Agribex) komen de verschillende fokkers met elkaar in contact. Dit is gunstig voor de verkoop van fokmateriaal. Ook de organisatie van veeprijskampen speelt hierbij een belangrijke rol.
- De oprichting van een stamboek in zowel binnen- als buitenland, zorgt ervoor dat het ras op dezelfde wijze wordt gepromoot, geselecteerd en geregistreerd. Dit zorgt voor transparantie en opvolging van de evolutie van het Witblauwe ras.

Zwakten:

- Het ras vereist veel en constant voeder. Een onderbreking van het voederen wordt duur betaald. Het betreffende rund loopt een groeiachterstand op en zal dit nooit meer goedmaken. Dit komt doordat het Belgische Witblauwe ras geen compenserende groei heeft, wat verloren is, blijft verloren. Dit is niet zo bij andere rassen. Deze hebben wel een compenserende groei.
- Het houden van het Witblauwe ras is zeer arbeidsintensief. Het ras vereist een goede opvolging. Zo moet men veel en constant voederen en wanneer een koe drachtig is, moet men deze nauwlettend in het oog houden.
- Door de vollere bespiegeling in de achterhand, wordt een kalf meestal geboren via een keizersnede. Dit zorgt voor extra kosten.
- De sterfte onder de Witblauwe kalveren ligt met een gemiddelde van 15% hoger dan bij de andere rassen. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn: verteringsstoornissen, afwijkingen en ademhalingsstoornissen.
- Het ras is gevoelig voor ademhalingsproblemen, vruchtbaarheidsproblemen en afwijkingen. Dit hangt samen met de hoge graad van inteelt waar het ras momenteel mee te kampen heeft.

6.5.2 Externe analyse van het Belgische Witblauwe ras

In dit deel gaan we de kansen of opportuniteiten en de bedreigingen of threats waarmee het Witblauwe ras te maken heeft, van naderbij bekijken.

Kansen:

- De steeds grotere belangstelling vanuit het buitenland voor het Belgische Witblauwe ras. De vraag naar fokmateriaal neemt ieder jaar toe. Dit kan nog verder toenemen door het oprichten van stamboeken in de betreffende landen.
- De huidige consument is steeds meer gericht op gezonde en veilige voeding. Hierdoor wordt het vlees van het Belgische Witblauwe ras met zijn kwaliteitslabels meer geapprecieerd.
- Door de KI centra wordt het fokmateriaal grondig gescreend. Momenteel zet men een systeem op om de inteelt binnen het ras te minimaliseren. Hierdoor kan de kwaliteit van de runderen nog meer verbeteren.

Bedreigingen:

- Volgens de bevoorrechte getuigen kunnen de bedreigingen voor het Belgische Witblauwe ras enkel vanuit België zelf komen. Dit komt door het Verdrag van Amsterdam (1999). Dit verdrag stelt dat geen enkele lidstaat zich kan bemoeien met de cultuur van de ander lidstaten. En vermits het Belgische Witblauwe ras tot het cultureel erfgoed van België wordt gerekend, kan enkel België inkomen tegen het Witblauwe ras. Nu is het wel zo dat Zweden het Belgische Witblauwe ras verboden heeft in hun land. Volgens onze bevoorrechte getuigen, is dit verbod enkel gestoeld op jaloezie en op angst voor concurrentie. Dit verbod wordt echter wel omzeild. Doordat er toch nog vraag is vanuit Zweden, verkopen toch nog enkele Belgische fokkers levende, niet geregistreerde, stieren aan de Zweedse landbouwers. Deze stieren worden gebruikt om te kruisen met het ras Herreford. Nu kan men misschien wel stellen dat als meerdere landen het ras gaan verbieden, dat dit een bedreiging

vormt. Deze kans is echter zo onwaarschijnlijk, dat men hier geen rekening mee houdt.

- Zoals eerder gesteld kan de bedreiging enkel vanuit België komen. Zo kunnen er bijvoorbeeld groeperingen tegen keizersneden, zoals Gaia, proberen druk uit te oefenen op de overheid om dit te verbieden. Dit zou betekenen dat men terug naar een mindere bespierung van het ras zou moeten gaan en dit is nu net waar het ras om bekend staat. De kans dat het echter ooit zo ver zou komen, acht men ook zeer klein.
- De enige echte bedreiging die men ziet voor het Belgische Witblauwe ras, en deze geldt eigenlijk voor de Belgische landbouw in het algemeen, is de vrijmaking van de wereldmarkt. Het is onmogelijk voor een Europese landbouwer om te concurreren met bijvoorbeeld Brazilië. De productiekosten in Brazilië liggen veel lager dan in België. Zo kost een kilogram Europees rundvlees 7 euro, terwijl een kilogram Braziliaans rundvlees slechts 3 euro kost. Enkel door het afschermen van de Europese markt met hoge heffingen en de overschotten aan Europees rundvlees met subsidie op de wereldmarkt te verkopen, is dit verschil houdbaar.

6.5.3 Conclusie en kritische bemerkingen

Volgens ons wegen de zwakten en bedreigingen van het Witblauwe ras niet op tegen de sterkten en de kansen van het ras. We kunnen dus besluiten dat het Belgische Witblauwe ras een goede toekomst tegemoet gaat. Een belangrijke factor die volgens ons hierbij een rol speelt, is de menselijke factor. Men moet nagaan en controleren wat de markt vraagt en vervolgens moet men hier zo snel mogelijk op inspelen.

Verder speelt deze menselijke factor ook een rol bij het terugdringen van de zwakten van het ras. Zo kan een landbouwer al heel wat ademhalingsproblemen voorkomen door de runderen een goed verluchte huisvesting te geven en door de capaciteit van deze huisvesting niet te overschrijden. Ook de afwijkingen kan men aanpakken door het

in teeltpercentage zo laag mogelijk te houden. Dit kan men door een analyse van de bloedlijnen te maken en op basis hiervan de geschikte fokstier te kiezen.

7 Besluit

De dalende trend binnen de rundveesector, zet zich ook in 2005 verder. Het aantal Belgische rundveebedrijven bedraagt 30.836 in 2005. Dit is een daling van 4,08% ten opzichte van 2004. Over een ruimere periode bekeken (1980-2005), daalde het aantal rundveebedrijven met 61,17%.

De rundveestapel kent ook een algemeen dalende trend. In 2005 daalde het aantal runderen verder met 1,46%. Momenteel wordt de Belgische veestapel overheerst door het Belgische Witblauwe ras (vleessector) en het Zwartbond van België (melksector).

De provincies waar men het meest aan rundveehouderij doet, zijn West-Vlaanderen (Vlaanderen) en Luxemburg (Wallonië). We merken op dat West-Vlaanderen zich meer gespecialiseerd is in melkvee, terwijl men in Luxemburg hoofdzakelijk vleesvee terugvindt.

Het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (1957) van de Europese Unie heeft ook een grote invloed gehad op de rundveeteelt. Met de voedseltekorten van de jaren vijftig in het achterhoofd, was dit beleid in eerste instantie gericht op zelfvoorziening. Doordat Europa steeds welvarender werd en de behoeften van de maatschappij wijzigden, heeft het GLB sinds 1957 grondige wijzigingen ondergaan. In het huidige beleid heeft men meer oog voor milieu en dierenwelzijn. Verder probeert men ook het aandeel van de landbouwuitgaven in de totale Europese begroting terug te dringen.

Ook België moet het GLB implementeren in zijn beleid. Binnen het huidige beleid heeft Vlaanderen ervoor gekozen om de stierenpremies en de slachtpremies voor runderen te ontkoppelen. De zoogkoeienpremie en de slachtpremie voor kalveren blijven gekoppeld. Deze maatregelen hebben vooral een invloed op de vleessector. De invoering van het melkquotum en de daarbij horende superheffing hebben dan weer gevolgen voor de melksector.

Naast het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid voert Vlaanderen ook een eigen beleid. Hier gaat de aandacht vooral naar de kwaliteit, het mestbeleid en de biologische landbouw. Zo heeft men tal van maatregelen genomen om de kwaliteit van het uitgangsmateriaal en de productiemethoden te verbeteren. Verder probeert men via tal van richtlijnen de

mestoverschotten terug te dringen. Tenslotte maakt men ook middelen vrij om de biologische landbouw te ondersteunen en te bevorderen.

De Belgische melkproductie bleef constant sinds de invoering van het melkquotum in 1984. Momenteel bedraagt het nationale quotum voor België 4,9 miljoen liter per jaar. In 2004 heeft men het nationale quotum overschreden met 0,16%. Hierdoor hebben er 951 producenten een superheffing moeten betalen van 0,37 euro op elke liter die men te veel had geleverd.

Door de invoering van een richtprijs, blijven de melkprijzen rond eenzelfde niveau schommelen. Toch is de prijs in 2004 gestegen met 1% ten opzichte van 2003. Dit was meteen de tweede beste melkprijs van de laatste tien jaar.

Wanneer we de Belgische handelsbalans van de melk- en zuivelproducten bekijken, zien we een negatief saldo. Dit betekent dat België meer melk- en zuivelproducten importeert dan exporteert. We merken wel op dat men in 2004 ongeveer 1,7% minder heeft geïmporteerd.

De consumptie van melk- en zuivelproducten is in 2004 ongeveer op hetzelfde niveau gebleven als de jaren voordien. Toch bereikt het verbruik van melk een dieptepunt in 2004. Deze daling wordt opgevangen door een stijging in de consumptie van kaas.

Wanneer we de vleesproductie in België bekijken voor de periode van 1995 tot 2004 zien we een algemeen dalende trend. Deze trend hangt samen met de daling van het aantal rundveebedrijven. Toch lijkt de vleesproductie zich sinds 1999 gestabiliseerd te hebben. In 2004 zijn er 550.699 runderen en 291.886 kalveren geslacht in België. Dit was een lichte stijging ten opzichte van 2003.

De Belgische vleesprijzen kennen de afgelopen jaren een zeer schommelend verloop. Ze werden vooral beïnvloed door crisissen binnen de landbouw (MKZ, BSE) en de algemene economische toestand. Zo kenden de prijzen, na het herstel van de crisissen, een nieuwe daling door politieke onzekerheden (stijging olieprijs). In 2005 kenden de vleesprijzen een nieuwe stijging en bereikt men opnieuw het niveau van einde 2002.

Het verbruik van rund- en kalfsvlees is sinds 1992 vrij stabiel gebleven. In 2005 bedroeg het marktaandeel van rund- en kalfsvlees 30%. Dit betekent dat de gemiddelde Belg ongeveer

100 euro uitgeeft aan rund- en kalfsvlees. Het zijn vooral de oudere gezinnen die de voorkeur geven aan rund- en kalfsvlees.

De Belgische vleessector wordt gedomineerd door het Belgische Witblauwe ras. Dit ras staat vooral bekend om de superieure vleeskwiteit, het hoge slachtrendement en de vroegrijpheid. Vooral het hoge slachtrendement en de vroegrijpheid maken het ras aantrekkelijk omdat deze elementen het rendement verhogen.

Doordat het Belgische Witblauwe ras ook geschikt is voor gebruikskruisingen met andere rassen, neemt zijn aandeel in het buitenland toe. De vraag naar het ras is het grootst in Frankrijk en Nederland. Maar ook in andere landen zoals Groot-Brittannië, Ierland, Verenigde Staten,... is het Belgische Witblauwe ras terug te vinden.

Bij de berekening van de kostprijs van het Belgische Witblauwe ras blijkt vooral de gebruikte fokmethode een doorslaggevende rol te spelen. De natuurlijke bevruchting is het goedkoopste, terwijl de embryotransplantatie de duurste fokmethode is. Elke fokmethode heeft zijn voor- en nadelen. Men moet dus, rekening houdend met de doelstelling van het bedrijf, een afweging maken van deze voor- en nadelen om zo de kosten te minimaliseren.

De zwakten en bedreigingen van het Belgisch Witblauwe ras wegen niet op tegen de sterkten en de kansen van het ras. Hierdoor heeft het ras goede vooruitzichten voor de toekomst. Toch moet men rekening blijven houden met de zwakten van het ras. Deze moet men in de toekomst proberen terug te dringen.

Lijst van geraadpleegde werken

- CLAUWERS, M., WILLEMS, W., 1998, *Rundvleesproductie - Resultaten projectbedrijven Vlaanderen - Deel 1*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 59 p
- CLAUWERS, M., WILLEMS, W., VANDENBERGHE, K., 1999, *Rundvleesproductie - Resultaten projectbedrijven Vlaanderen - Deel 2*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 72 p
- CUYPERS, S., 2001-2002, *De Europese Unie en haar landbouwbeleid*, 123 p
- DECUYPERE, E., s.d., *Grondslagen van de veeteelt*, Katholieke Universiteit Leuven, 112 p
- DECUYPERE, E., s.d., *Grondslagen van de veeteelt: practicum*, Katholieke Universiteit Leuven, s.p.
- GABRIELS, P., 2004, *Uitbreiding van de Europese Unie: inschatting van de gevolgen voor de Vlaamse landbouw*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 16 p
- NOELMANS, G., s.d., *Dierkunde deel 1*, Provinciale Hogeschool Limburg, 161 p
- NOELMANS, G., s.d., *Rundveeteelt*, Provinciale Hogeschool Limburg, 257 p
- RYCKAERT I., ANTHONISSEN, A., WINTERS, J., 2004, *Inkomensverschillen op melkveebedrijven - Verklarende parameters*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 94 p
- RYCKAERT, I., ANTHONISSEN, A., WINTERS, J., 2003, *Het arbeidsinkomen op het melkveebedrijf*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 23 p
- RYCKAERT, I., ANTHONISSEN, A., WINTERS, J., 2003, *Het vervangingsbeleid bij melkvee en zijn economische impact*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 24 p
- RYCKAERT, I., WINTERS, J., ANTHONISSEN, A., 2003, *De impact van melkproductie per koe op het arbeidsinkomen*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 40 p
- VAN DER ELST, H., 2002, *Rundvleesproductie - Belgische witblauwe vrouwelijke reformdieren van het dikbiltype*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 50 p
- VAN GELDEREN, C., 2000, *A food-lover's guide to the tasty treasures of Wallonia*, La Renaissance du Livre, 158 p
- VETTENBURG, N., s.d., *Karkasclassificatie*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 97 p

WILLEMS, W., VANDENBERGHE, K., HUBRECHT, L., 2005, *Rendabiliteit in de zoogkoeienhouderij: Belang van groei en vruchtbaarheid*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 72 p

WOUTERS, R., 2003-2004, *Zuigkalveren versus drinkkalveren binnen het Wit-Blauwe ras*, Provinciale Hogeschool Limburg, 40 p

X, 2003, *Mestproblematiek en verhandelbare emissierechten: verkennend onderzoek en discussie*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 31 p

X, 2004, *Het driesporen-mestbeleid: evaluatie en toekomstverkenning*, 51 p

X, 2004, *Steunregelingen in de rundveesector*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 32 p

X, 2005, *Land- en tuinbouw in Vlaanderen 2005*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 38 p

X, 2005, *Milieurecht in kort bestek*, die Keure, 225 p

X, 2006, *Mid Term Review*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 16 p

X, s.d., *De kampioenen van het Belgisch Witblauwe ras - een historisch overzicht*, Ministerie van Landbouw, 83 p

X, s.d., *Het ras Blanc-Bleu Belge*, BBB Herdbook, 16 p

X, s.d., *Premies in de dierlijke sector*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 31 p

X, s.d., *The Belgian Blue*, Casterman, 173 p

Lijst van geraadpleegde websites

http://www.statbel.fgov.be/pub/home_nl.asp#5

<http://landbouw.dotnet15.hostbasket.com/mtr/bedrijfstoeslag.html#wat3>

<http://www.vilt.be/imago/landbouweducatie/>

http://epp-ed.europarl.eu.int/Activities/PoliticalThemes/agriculture_nl.asp

<http://favv-afsca.fgov.be/nl/arch/pers/23-12-99n.html>

<http://landbouw.dotnet15.hostbasket.com/mtr/ontkoppeling.html>

http://www.bcz-cbl.be/ned/Set_home.asp?link=pag_dyn.asp?id=6

<http://www.diplomatie.be/nl/belgium/belgiumdetail.asp?textID=1594>

<http://www.hbbbb.be/>

<http://www.rundvlees.be/html/frameset.htm>

<http://www.vilt.be/>

[1http://www.vlam.be/index.php?item=kwaliteitslabels&productid=5](http://www.vlam.be/index.php?item=kwaliteitslabels&productid=5)

<http://www.vlam.be/index.php?taal=nl&home=true>

<http://www.vrv.be/>

<http://www.wallonie.be/fr/themes/home/statistiques.shtml>

<http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/bio/actieplanbio.html>

<http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/info/steun/melkquotum.html>

<http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/landbouw/nieuws/05/1125.html>

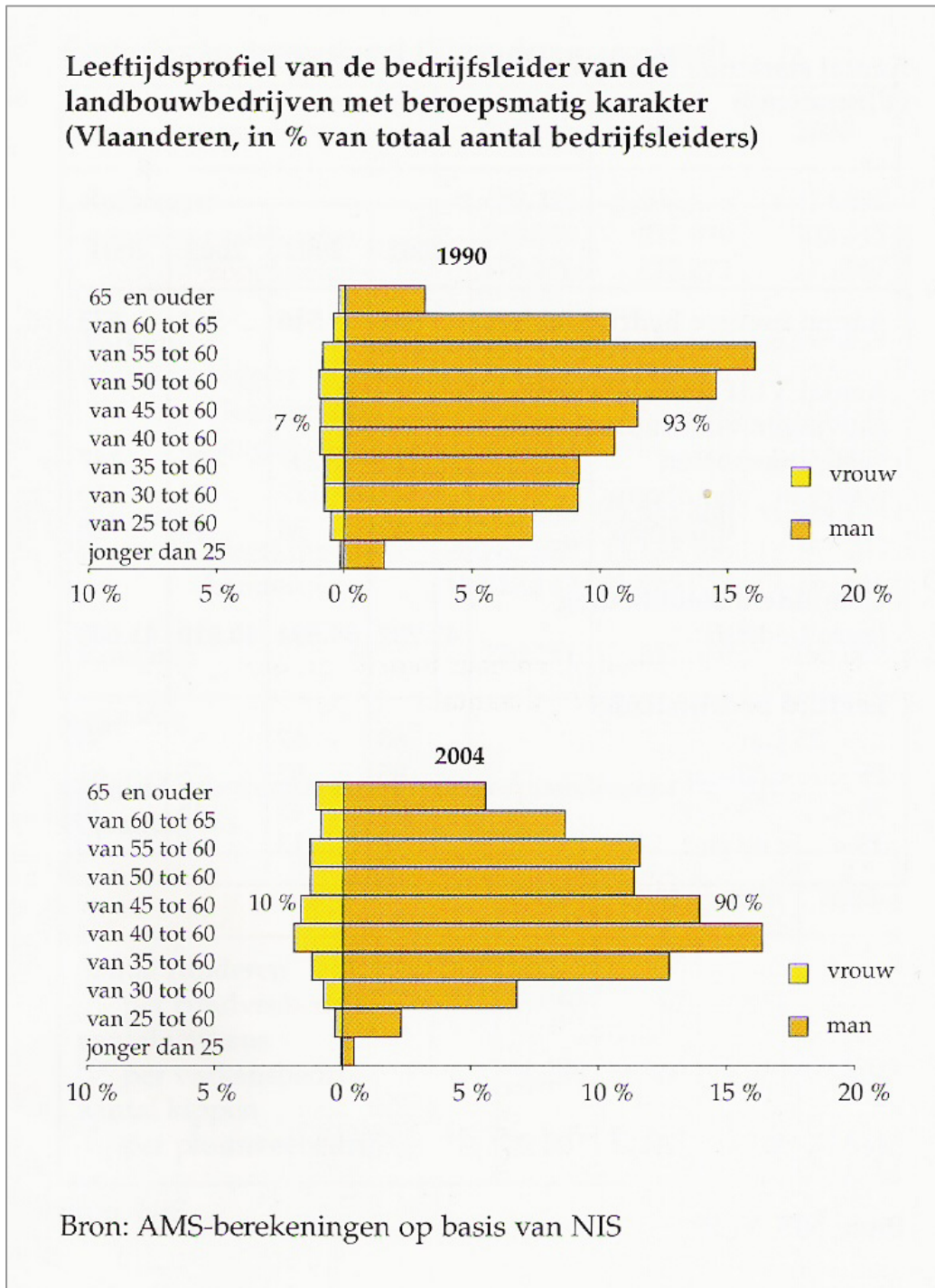
Bijlagen

1. Lijst van geïnterviewden (inclusief functie, datum en plaats van gesprek)
2. Leeftijdsprofiel van de bedrijfsleider van de landbouwbedrijven met beroepsmatig karakter (2005)
3. Kaart van de landbouwstreken in België
4. Kaart van het aantal runderen per ha cultuuroppervlakte in België
5. Evolutie van het aantal rundveebedrijven in België (2001-2005)
6. Evolutie van het aantal runderen in België (2001-2005)
7. Lijst van de erkende slachthuizen voor runderen in België
8. Lijst van de erkende spermaverdeelcentra in België
9. Evolutie van de vleesprijzen in België (2002-2006)

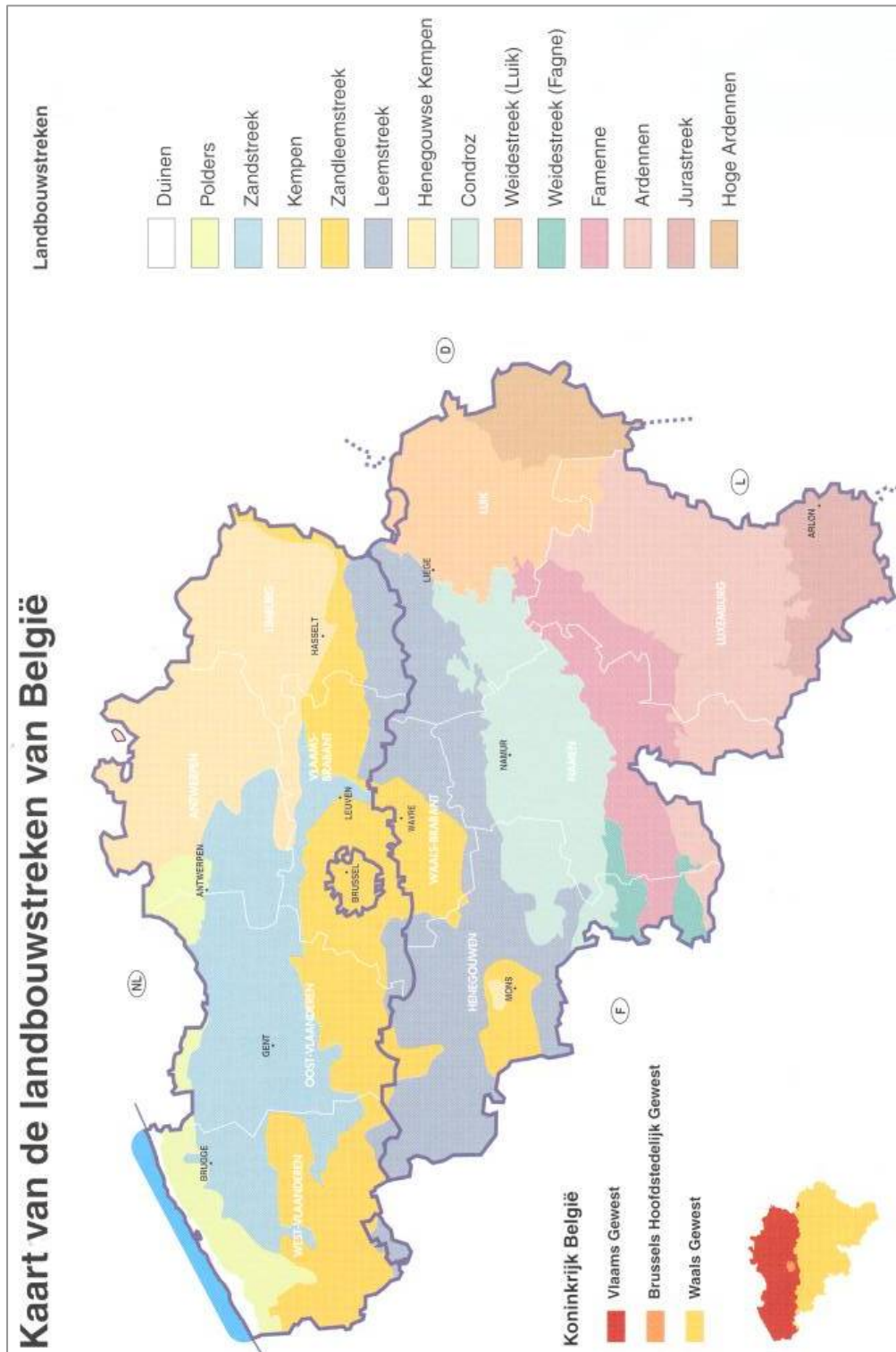
BIJLAGE 1: Lijst van geïnterviewden

1. Dhr. P. Mallieu Algemeen secretaris stamboek BWB (8 december 2005, Brussel)
2. Dhr. J. Roggen Genetisch verantwoordelijke Belgian Blue Group (7 maart 2006, Ciney)
3. Dhr. P. Vercauteren Teamleider KI VRV (3 februari 2006, Oosterzele)
4. Mevr. L. Schotsmans Bedrijfsleidster fokkerij Van Terbeck (30 november 2005, Kersbeek-Miskom)
5. Dhr. J de Keyser Sales & Marketing Manager VRV (8 december, Brussel)
6. Dhr. C. Wouters vleesveehouder (13 februari, Overrepen)
7. Dhr. F. Es melkveehouder (15 november, Rummen)
8. Mevr. C. Lenaerts productmanager VLAM (8 december 2006, Brussel)

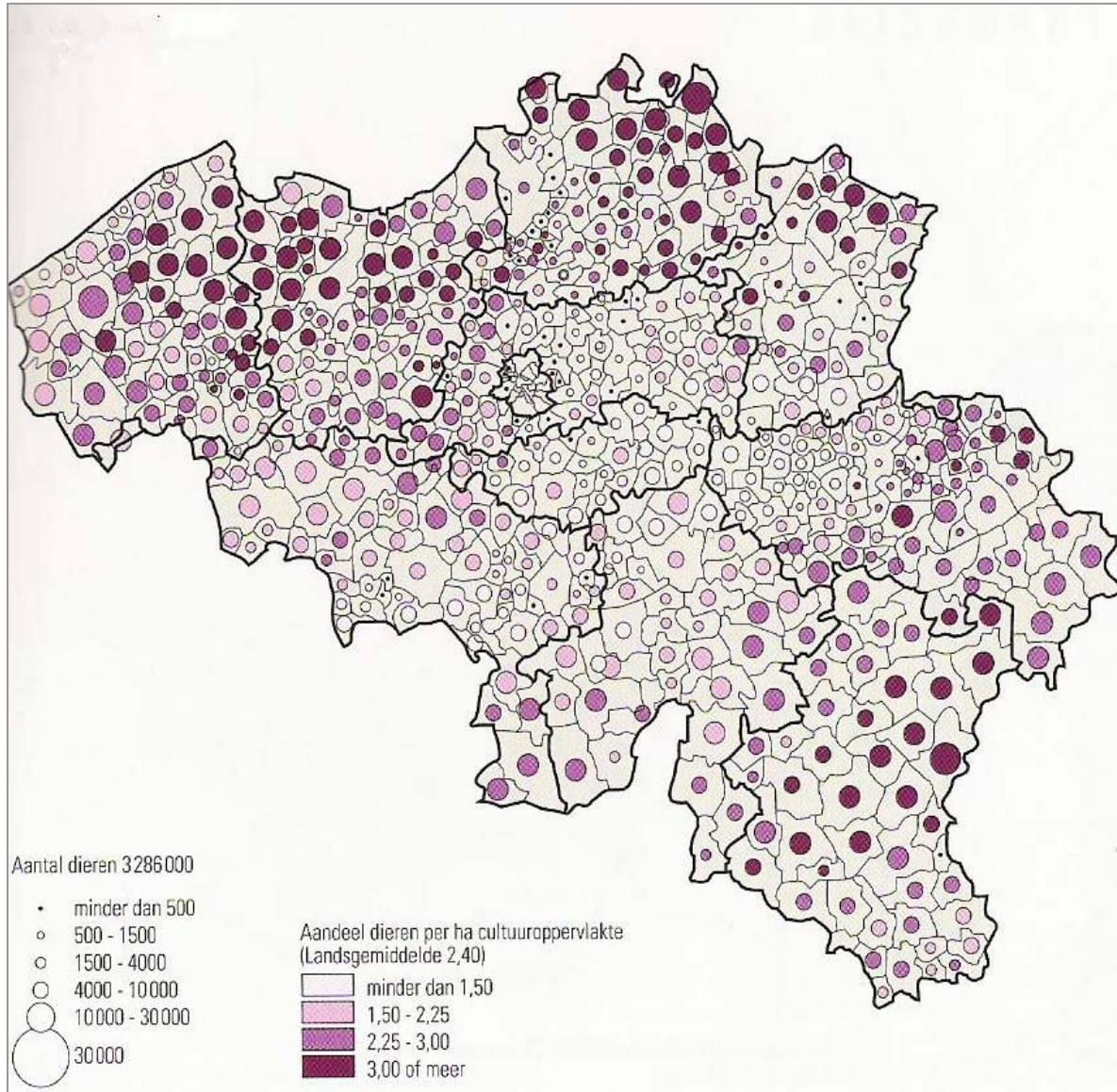
BIJLAGE 2: Leeftijdsprofiel van de bedrijfsleider van de landbouwbedrijven met beroepsmatig karakter (2005)

BIJLAGE 3: Kaart van de landbouwstreken in België

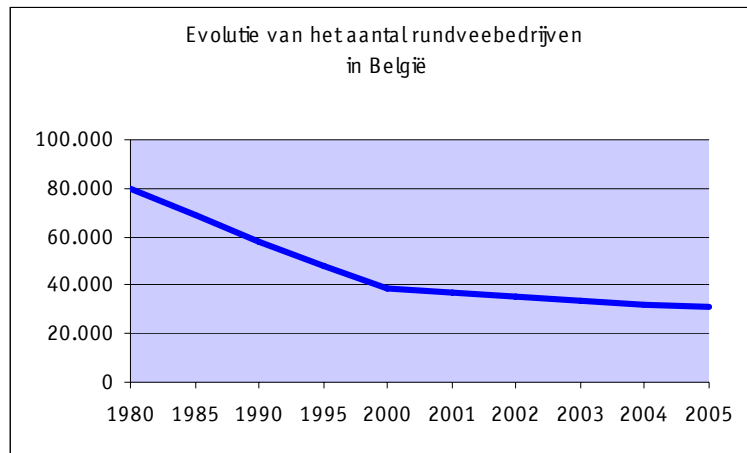

BIJLAGE 4: Kaart van het aantal runderen per ha cultuuroppervlakte in België

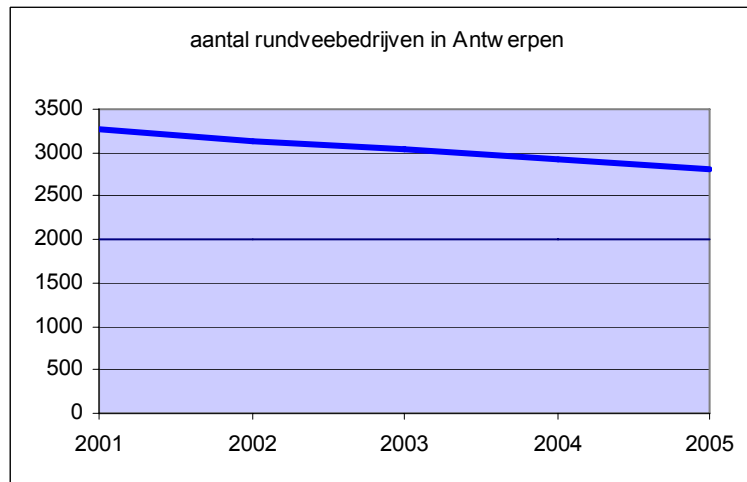

BIJLAGE 5: Evolutie van het aantal rundveebedrijven in België (2001-2005)

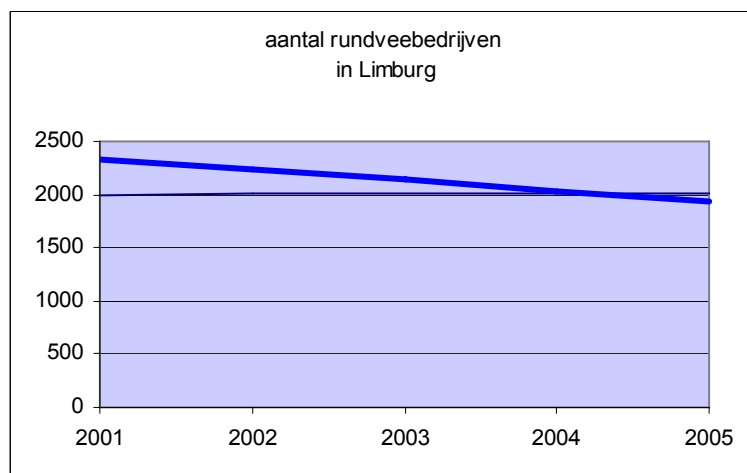
1980	79.415
1985	68.564
1990	58.205
1995	47.646
2000	38.369
2001	36.689
2002	35.090
2003	33.609
2004	32.146
2005	30.836

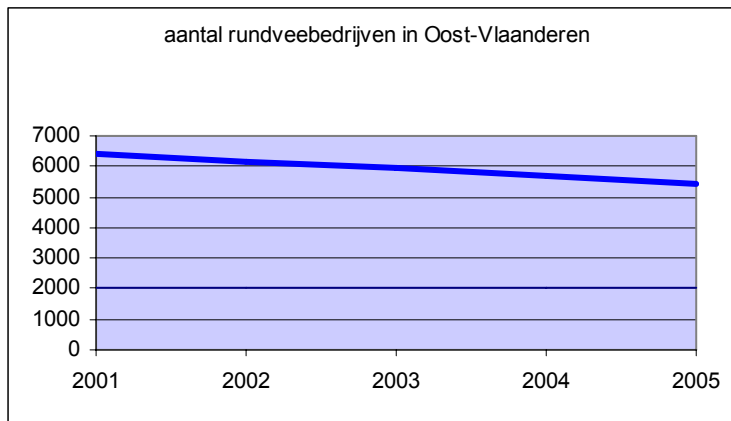
2001	3.266
2002	3.137
2003	3.040
2004	2.915
2005	2.806

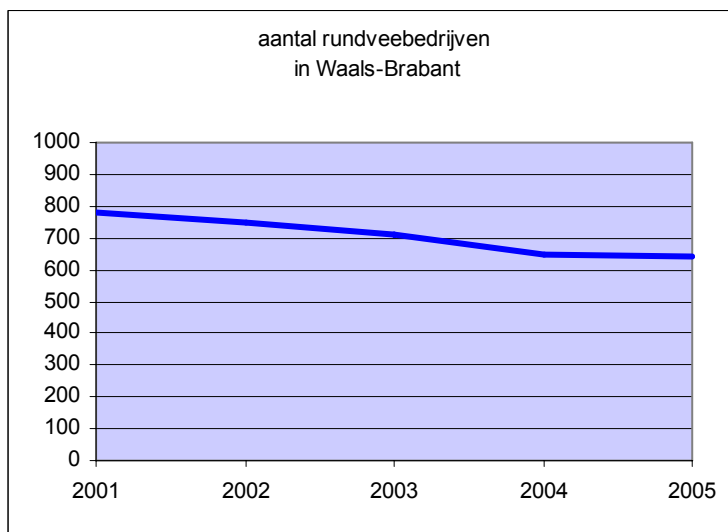
2001	2.335
2002	2.239
2003	2.137
2004	2.038
2005	1.941

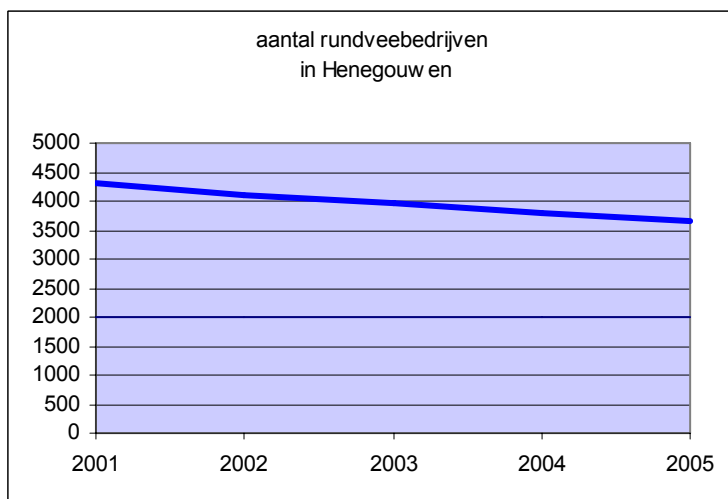
2001	6.425
2002	6.181
2003	5.929
2004	5.666
2005	5.438

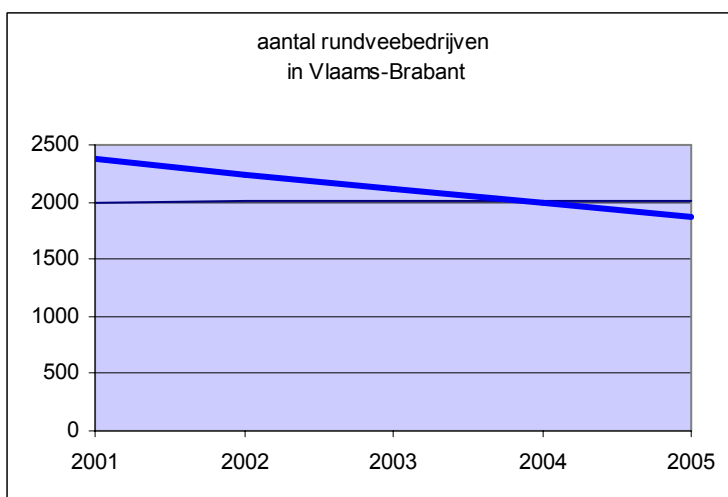
2001	778
2002	749
2003	710
2004	647
2005	642

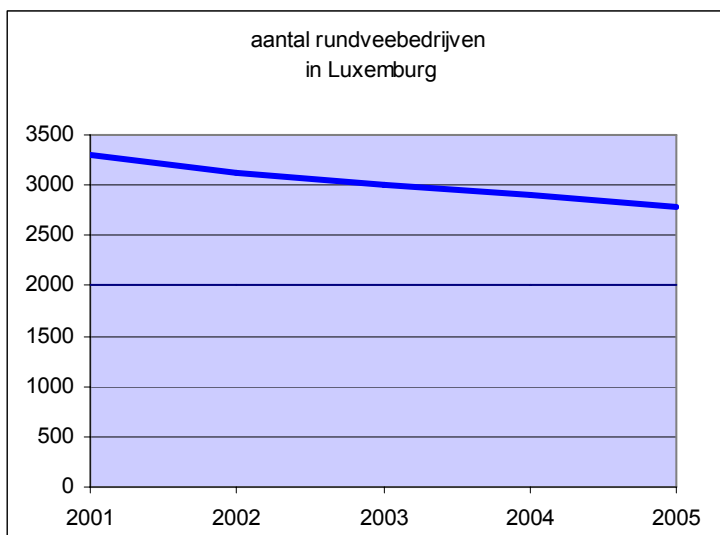
2001	4.315
2002	4.118
2003	3.955
2004	3.796
2005	3.667

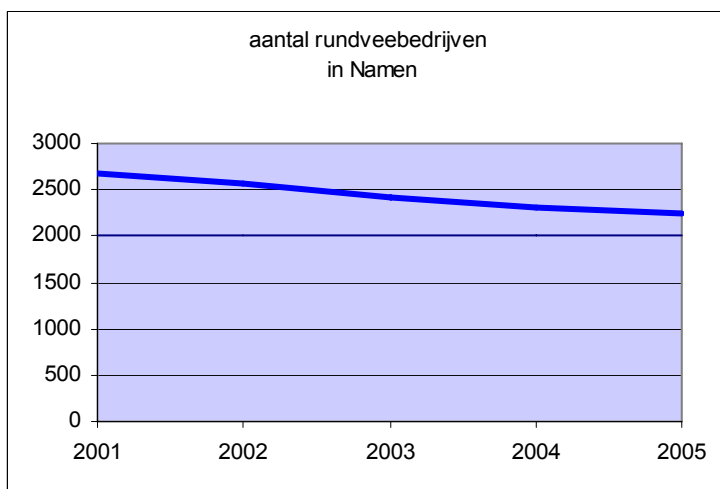
2001	2.380
2002	2.244
2003	2.118
2004	1.988
2005	1.863

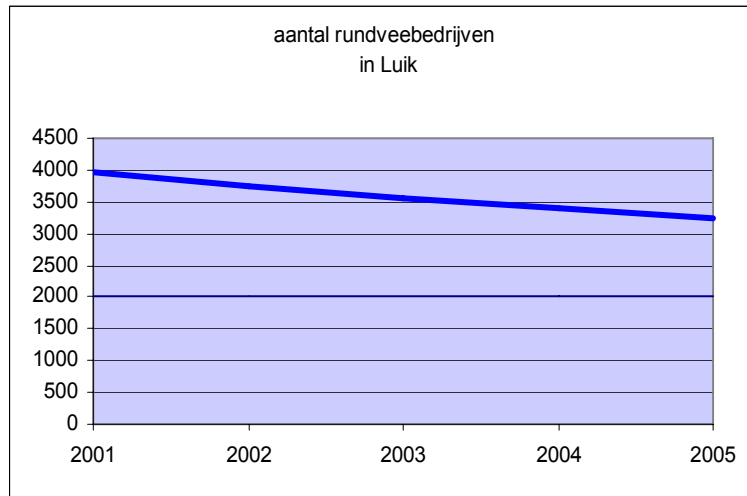
2001	3.292
2002	3.129
2003	3.006
2004	2.899
2005	2.792

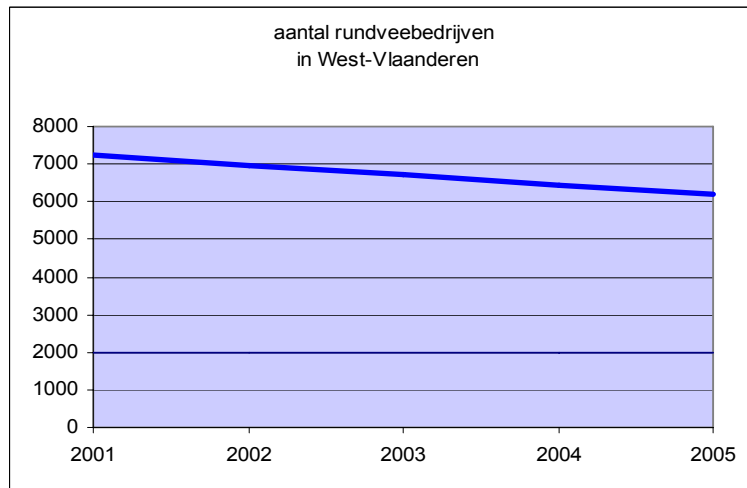
2001	2.673
2002	2.565
2003	2.428
2004	2.317
2005	2.246

2001	3.959
2002	3.742
2003	3.559
2004	3.411
2005	3.246

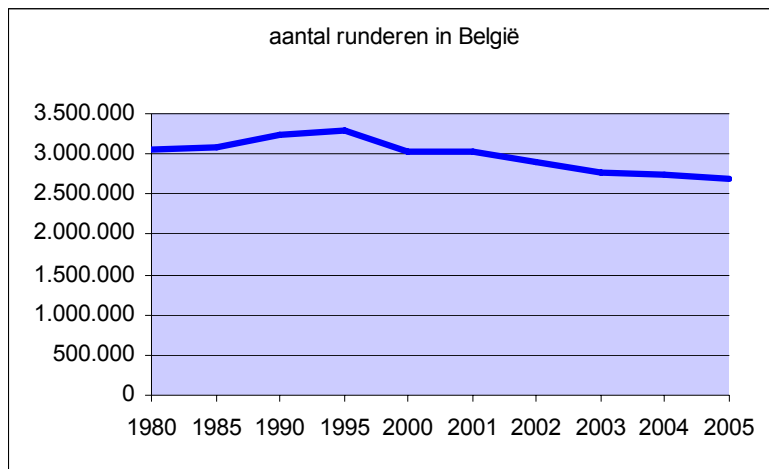

2001	7.257
2002	6.979
2003	6.720
2004	6.435
2005	6.189

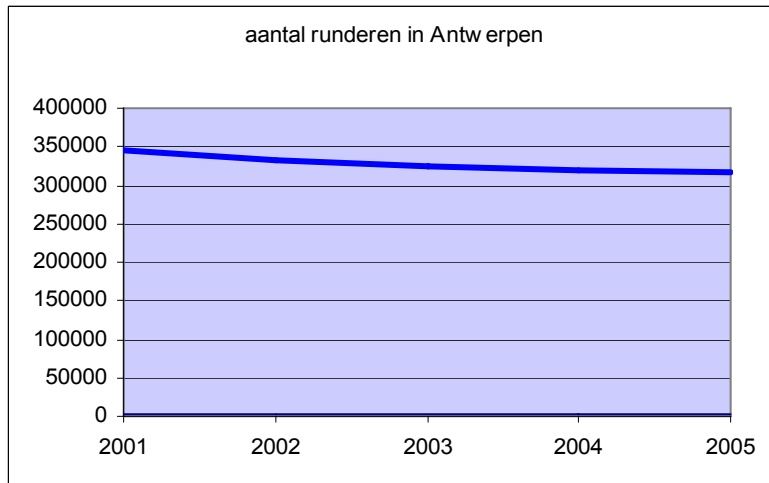

BIJLAGE 6: Evolutie van het aantal runderen in België (2001-2005)

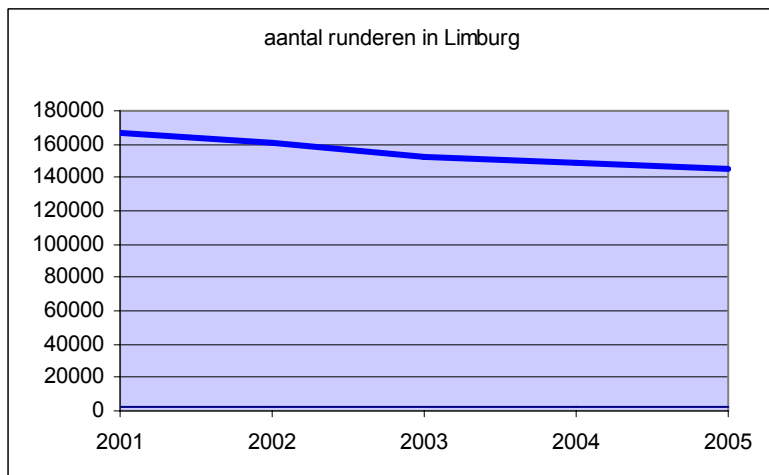
1980	3.053.593
1985	3.091.657
1990	3.248.780
1995	3.286.181
2000	3.041.565
2001	3.037.757
2002	2.891.262
2003	2.778.077
2004	2.738.648
2005	2.698.649

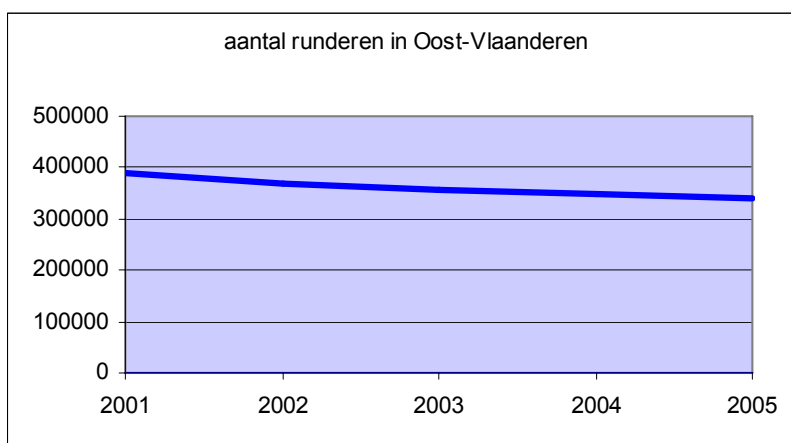
2001	346.571
2002	333.234
2003	325.920
2004	318.360
2005	316.891

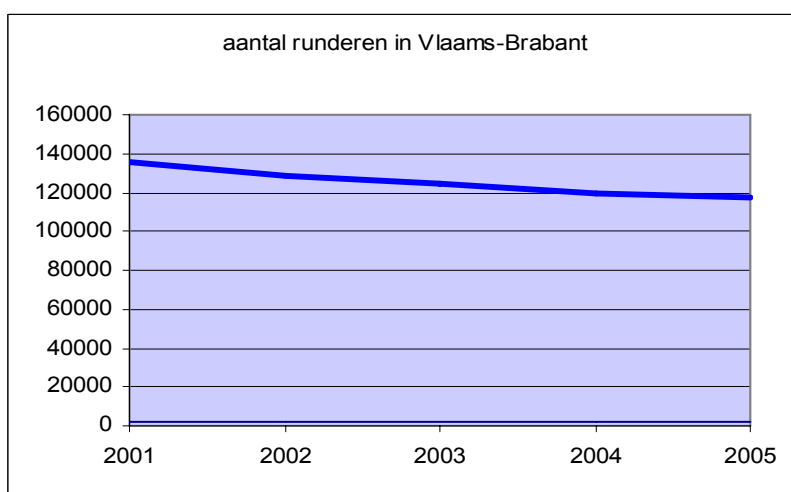
2001	166.757
2002	160.524
2003	152.556
2004	149.123
2005	145.671

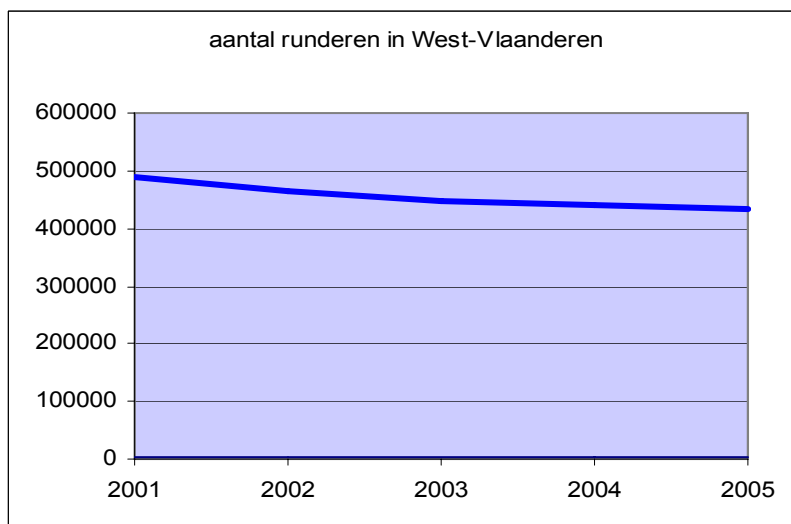
2001	388.305
2002	368.180
2003	355.958
2004	346.546
2005	338.192

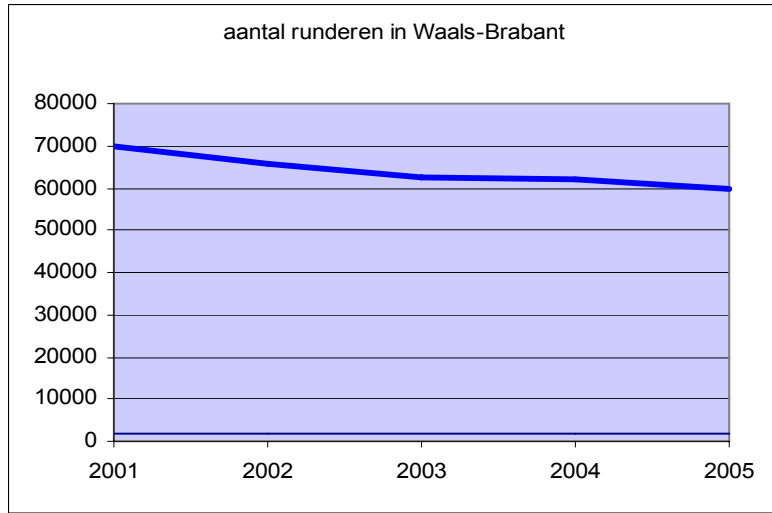
2001	135.666
2002	128.963
2003	124.147
2004	119.522
2005	117.462

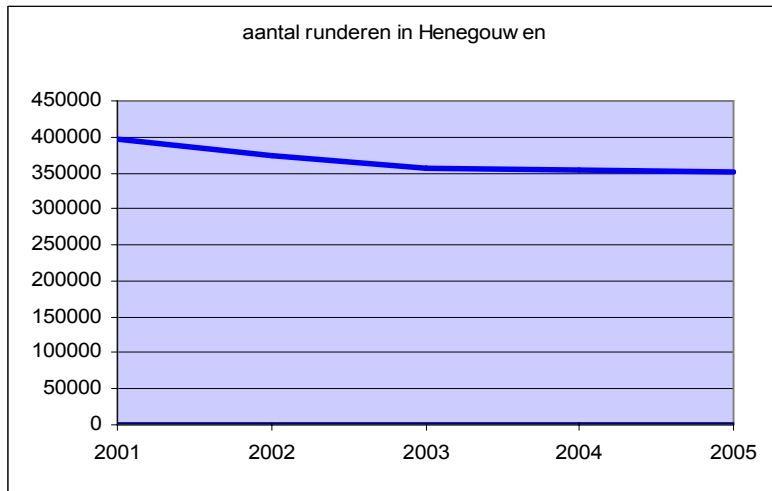
2001	489.922
2002	466.325
2003	447.094
2004	440.539
2005	432.088

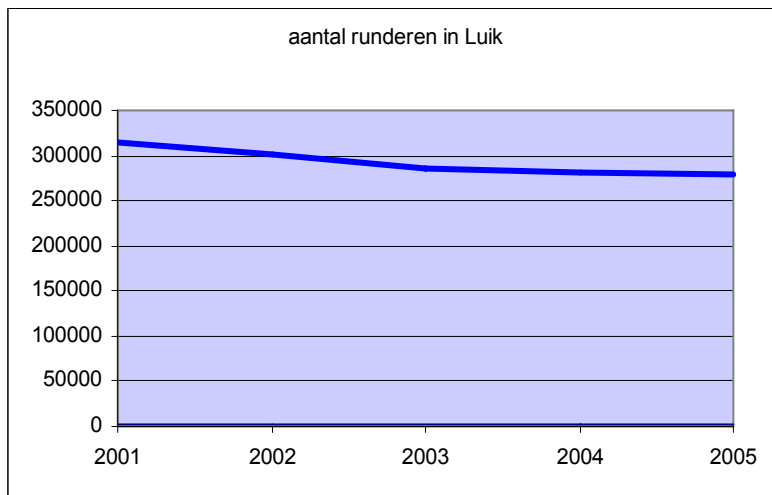
2001	69.893
2002	65.784
2003	62.391
2004	62.092
2005	59.796

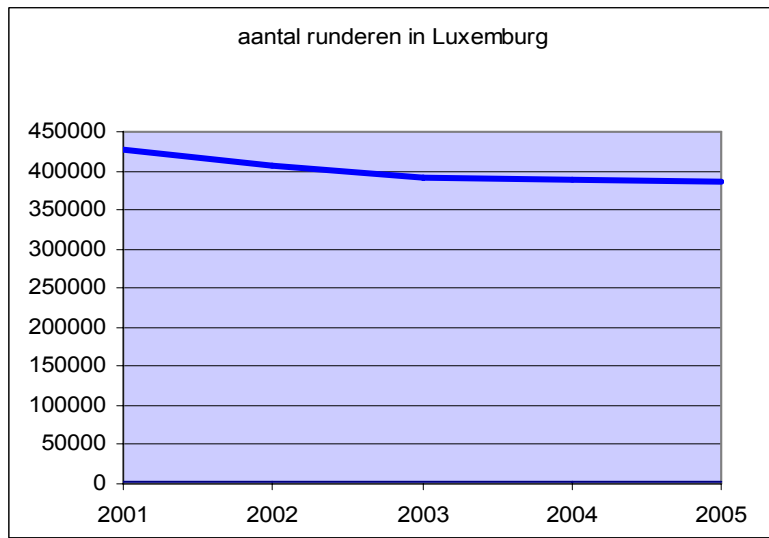
2001	396.390
2002	374.694
2003	357.063
2004	355.189
2005	350.737

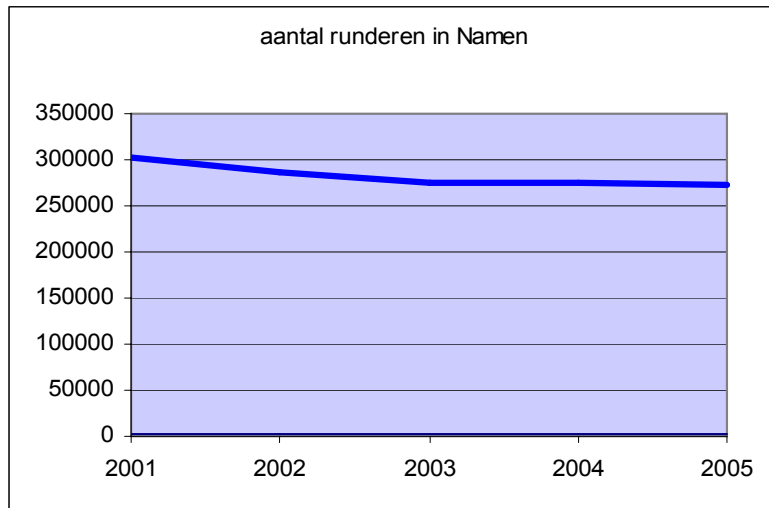
2001	314.598
2002	300.255
2003	286.343
2004	282.027
2005	278.798

2001	427.739
2002	406.967
2003	391.595
2004	389.289
2005	385.872

2001	301.510
2002	285.966
2003	274.686
2004	274.725
2005	272.829

BIJLAGE 7: Lijst van de erkende slachthuizen in België

Nr. EEG	Slachthuis	Gemeente
6	NV Slachthuis Swaegers	Hoogstraten
10	BVBA De Roeck Willy en zonen	Geraardsbergen
11	Van Hoornweder M. NV	Torhout
25	NV Groep Druwel	Antwerpen
36	BVBA Tampere	Lichtervelde
48	PVBA Exportslachthuis Appels	Westerlo
56	NV Groep Druwel	Zele
59	NV Etn. Adriaens	Zottegem-Velzeke
66	NV Verhelst	Dendermonde
67	NV EEG Slachthuis Verbist	Izegem
79	NV Openbaar Slachthuis	Heist-Op-Den-Berg
84	NV Slachthuis Eidsen	Maasmechelen
91	BVBA Slachthuis van Aartselaar	Aartselaar
107	NV Brugs Slachthuis	Brugge
118	NV EEG Slachthuizen LAR	Rekkem
130	Stedelijk Slachthuis Geel	Geel
131	Slachthuis M. Ryckaert NV	Eeklo
144	NV Slachthuis Genk	Genk
160	EEG Slachthuis Mechelen	Mechelen
169	NV Slachthuis Sint-Truiden	Sint-Truiden
185	BVBA Slachtgroep Leieland	Harelbeke

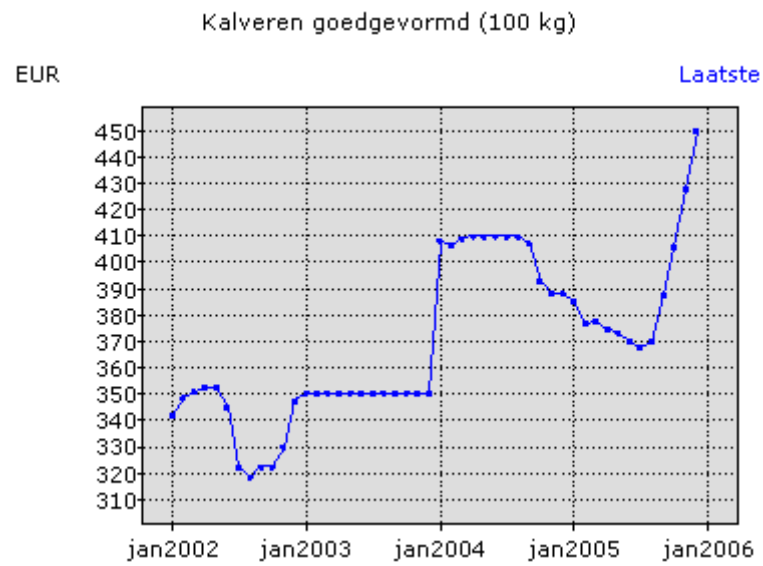
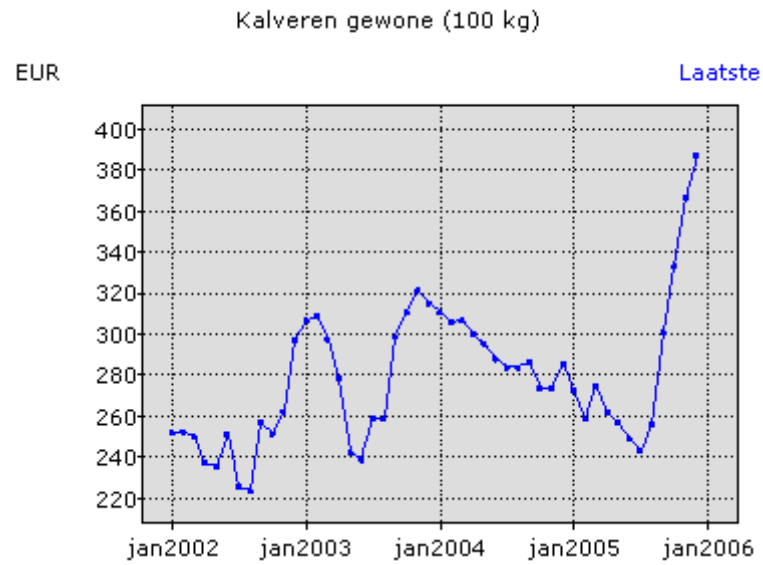
BIJLAGE 8: Lijst van de erkende spermaverdeelcentra voor runderen in België

N° Agrément sanitaire Nr. Sanitaire Erkenningen	Centre Centrum	Responsable Verantwoordelijke	Vétérinaire responsable Verantwoordelijke dierenarts
CDCS 02	OOST WEST Bergenstraat 8 8020 OOSTKAMP	Katrien VANHOVE Bergenstraat 8 8020 OOSTKAMP	Petrus De Swaef Eeckhoutstraat 36 9308 Hofstade
CDCS 03	O.B.S. s.p.r.l. OSNABRUCKER BREEDERS' SERVICE Weimsersstrasse 52 4701 KETTENIS	Karl MIESSEN Weimsersstrasse 52 4701 KETTENIS	Karl SCHOONBROODT Voie de Liège 142 4840 WELKENRAEDT
CDCS 04	ALTA BELGIE Koeweidestraat 12 1785 MERCHEM	ir. B. VERBEEK Antunierweg 5 9893 TA GARNWERD NEDERLAND	Filip DE BOSSCHER Kalkovenlaan 15 1785 MERCHEM
CDCS 05	LE TRIBOURIAU Tribouriau 40 7822 ISIERES	Pierre Paul SERVAIS Tribouriau 40 7822 ISIERES	Pierre Paul SERVAIS Tribouriau 40 7822 ISIERES
CDCS 06	FABROCA SPRL Benoit CASSART Ferme du Bois de Remont 1 5370 PORCHERESSE	Benoit CASSART Ferme du Bois de Remont 1 5370 PORCHERESSE	Christophe HAMPERT Rue d'Achet 76 5362 ACHET
CDCS 07	EURO-GENETICS Eeckhoutstraat 36 9308 HOFSTADE	Petrus DE SWAEF Eeckhoutstraat 36 9308 HOFSTADE	Petrus DE SWAEF Eeckhoutstraat 36 9308 HOFSTADE
CDCS 08	Demande annulée		
CDCS 09	COMIDI srl Route d'Obourg 65 7000 MONS	Philippe HORLAI Rue Main De Bois 13 7901 THIEULAIN	Philippe HORLAI Rue Main De Bois 13 7901 THIEULAIN
CDCS 10	ASSOCIATION PROVINCIALE DES ELEVEURS DU HAINAUT Route d'Obourg 65 7000 MONS	Claude LEDOUX Rue du Moustier 26 7050 JURBISE	Philippe HORLAI Rue Main De Bois 13 7901 THIEULAIN
CDCS 11	C.V. VRV Van Thorenburghlaan 14	Dr. I. MOYAERT Van Thorenburghlaan 14	P. VERCAUTEREN VRV - Van Thorenburghlaan 14

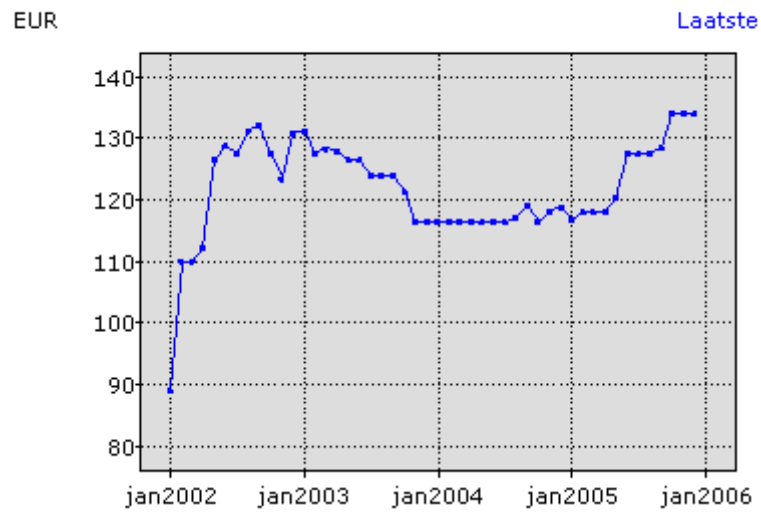
N° Agrément sanitaire Nr. Sanitaire Erkenningen	Centre Centrum	Responsable Verantwoordelijke	Vétérinaire responsable Verantwoordelijke dierenarts
	9860 OOSTERZELE	9860 OOSTERZELE	9860 OOSTERZELE
CDCS 12	Christiaene MOENAERT Burg Van Ackerstraat 1 8680 KOEKELARE	Christiaene MOENAERT Burg Van Ackerstraat 1 8680 KOEKELARE	Johan DEHAEMERS Beekstraat 31 8470 MOERE GISTEL
CDCS 13	André MERCHIE Brouwerijstraat 24 9630 DIKKELE	André MERCHIE Brouwerijstraat 24 9630 DIKKELE	Luc DE PAEPE Hondenbos 1 9620 ZOTTEGEM-STRJUPEN
CDCS 14	CIA HALIBA-VRV Route d'Obourg 65 7000 MONS	Marc SERVAIS Route d'Obourg 65 7000 MONS	Eric DERNELLE Route d'Obourg 65A 7000 MONS
CDCS 15	LINALUX AEDB asbl Rue des Champs Elysées 4 5590 CINEY	Marc BAUDOIN Rue des Champs Elysées 4 5590 CINEY	Philippe CHAPAUX Rue des Champs Elysées 4 5590 CINEY
CDCS 16	LINALUX AEDB asbl Rue des Champs Elysées 18 5590 CINEY	Marc BAUDOIN Rue des Champs Elysées 18 5590 CINEY	Christophe BOCCART Rue des Champs Elysées 4 5590 CINEY
CDCS 19	KI CENTRUM AAIGEM Opaaigem 76 9420 ERPE MERE (AAIGEM)	Thierry TORCK Opaaigem 76 9420 ERPE MERE (AAIGEM)	Thierry TORCK Opaaigem 76 9420 ERPE MERE
CDCS 20	K.I. SAMEN BELGIE b.v.b.a. Torhoutbaan 169 8480 ICHTEGEM	Ingrid DEVREKER Torhoutbaan 169 8480 ICHTEGEM	Peter DE SWAEF Eeckhoutstraat 36 9308 HOFSTADE
CDCS 21	SEMEX HOLLAND BV Sportstraat 1 8552 MOEN	Luc LIBBERECHT Sportstraat 1 8552 MOEN	Pascal LANNEAU Kerkstraat 21 8552 MOEN
CDCS 22	VANDEPUTTE – VAN ACKER Expresweg 4 8490 STALHILLE	Steven VAN ACKER Ernegmsweg 29 8490 SNELLELEM	Steven VAN ACKER Ernegmsweg 29 8490 SNELLELEM
CDCS 23	Patrick MAENHOUT Zandvoordsestraat 39 8902 ZILLEBEKE	Patrick MAENHOUT Zandvoordsestraat 39 8902 ZILLEBEKE	Patrick MAENHOUT Zandvoordsestraat 39 8902 ZILLEBEKE

N° Agrément sanitaire Nr. Sanitaire Erkenningen	Centre Centrum	Responsible Verantwoordelijke	Vétérinaire responsable Verantwoordelijke dierenarts
CDCS 24	SELECTA BELGISTAR Rue Bois Seigneur 53 1421 OPHAIN	Pierre SCOLAS Rue Bertinchamps 51 1421 OPHAIN	Jean Pierre RENAED Bv. Germain 139 1410 WATERLOO
CDCS 25	FRANSISCUS C.H.A. KLEIJNEN Chemin de Mussy 4 Baranzy 6750 MUSSON	FRANSISCUS C.H.A. KLEIJNEN Chemin de Mussy 4 Baranzy 6750 MUSSON	Christian DEOM Rue du Chalet 6792 HALANZY
CDCS 27	COTON VALLEY SPRL Deigné 13 4920 AYWAILLE	Guy DEPREAY Deigné 13 4920 AYWAILLE	Benoit EVRARD Deigné 13 4920 AYWAILLE
CDCS 28	COOL Passendalestraat 176 8980 PASSENDALE	Wim COOL 's Graventafelstraat 48 8980 PASSENDALE	Wim COOL Passendalestraat 176 8980 PASSENDALE
CDCS 29	Els WERBROUCK Kortrijksestraat 39 A 8860 LENDELEDE	Els WERBROUCK Kortrijksestraat 39 A 8860 LENDELEDE	Joos HANSENS Kortrijksestraat 39A 8860 LENDELEDE
CDCS 30	HEEMSKERK BELGIE Goirleweg 1F 2382 POPPEL	Ronny WUYTS Goirleweg 1F 2382 POPPEL	Guido BEIRINCKX Prinselaan 18 2381 WEELDE
CDCS 36	AWE SCRFLS Rue des Champs Elysées 18 5590 Ciney	Marc BAUDOIN & Jean VAN EYCK Rue des Champs Elysées 18 5590 CINEY	Eric DERNELLE Route d'Obourg 65A 7000 MONS
CDCS 37	GENETIQUE AVENIR Rue Wérihet 8 4681 HERMALLE SOUS ARGENTEAU	Henri BROERS Rue Wérihet 8 4681 HERMALLE SOUS ARGENTEAU	Serge BELLEFLAMME Rue Général Thys 12 4607 DALHEM
CDCS 39	BOVIGEN-BOVECO BVBA Broekstraat 34 3640 KINROOI	Karel RUTTEN Broekstraat 34 3640 KINROOI	Peter DIEREICKX Krauwelbosweg 1 3680 MAASEIK

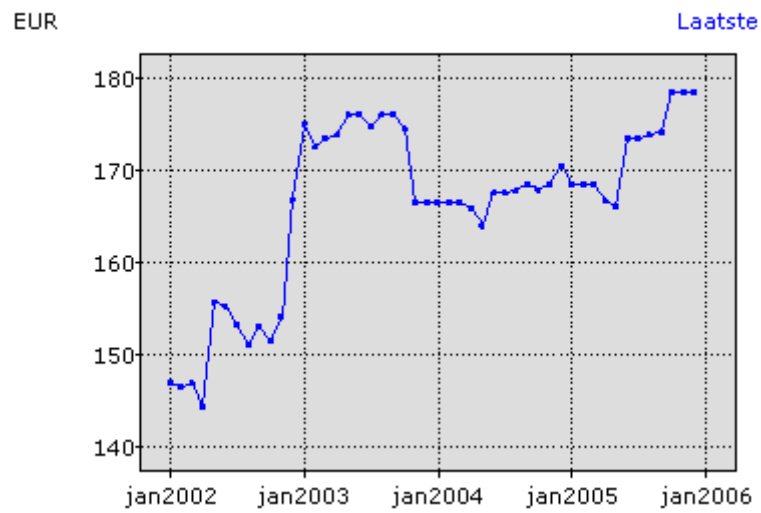
BIJLAGE 9: Evolutie van de vleesprijzen in België (2002-2006)

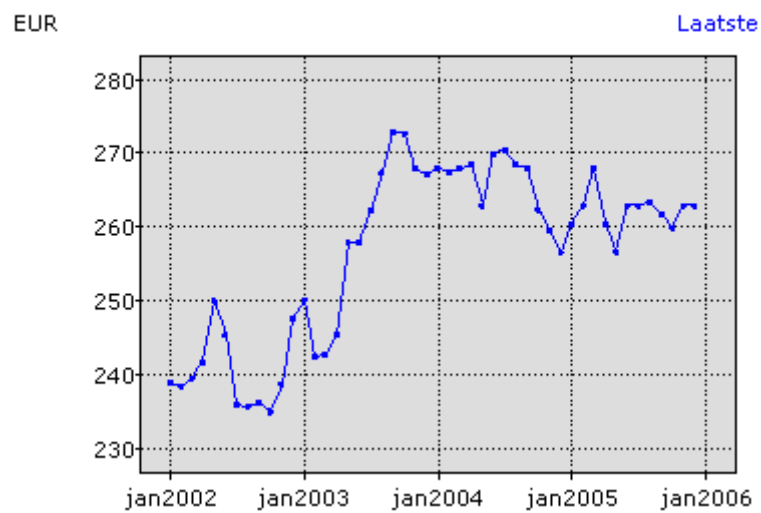
Vaarzen gewone (100 kg)

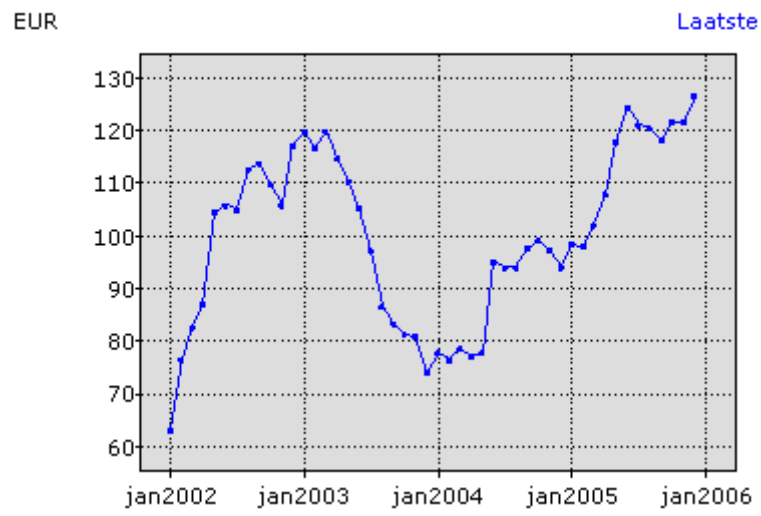
Vaarzen goedgevormd (100 kg)

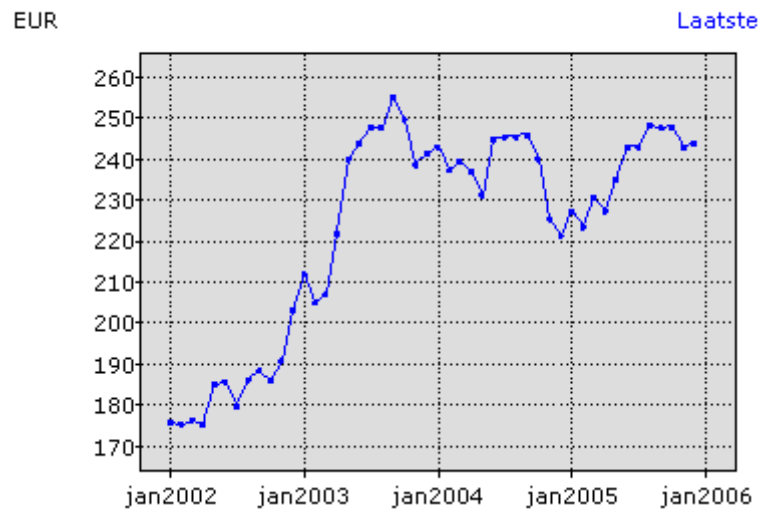
Vaarzen dikbil (100 kg)

Koeien 55% (100 kg)

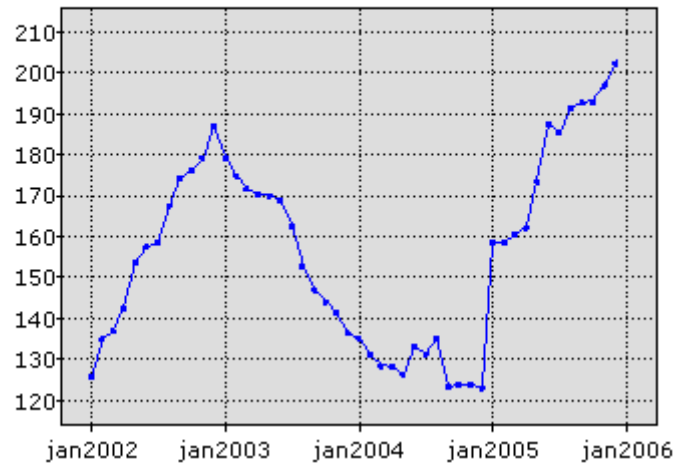
Koeien dikbil (100 kg)

Stieren 60% (100 kg)

EUR

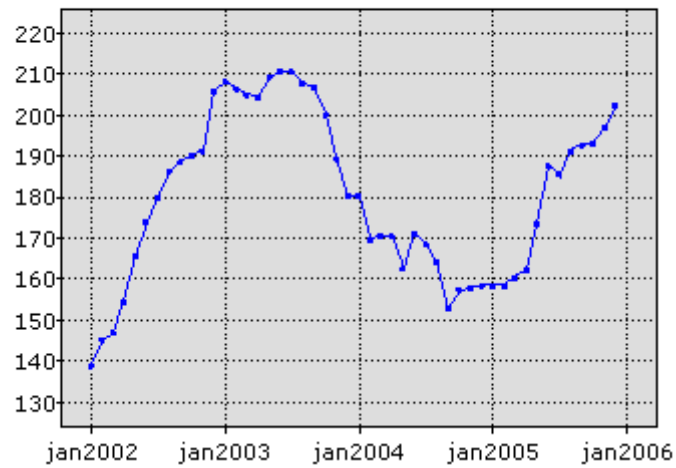
Laatste

Stieren goedgevormd (100 kg)

EUR

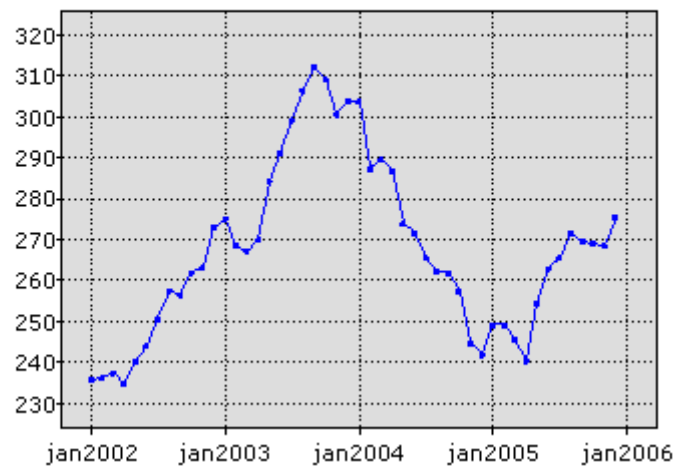
Laatste

Stieren dikbil (100 kg)

EUR

Laatste

Auteursrechterlijke overeenkomst

Opdat de Universiteit Hasselt uw eindverhandeling wereldwijd kan reproduceren, vertalen en distribueren is uw akkoord voor deze overeenkomst noodzakelijk. Gelieve de tijd te nemen om deze overeenkomst door te nemen en uw akkoord te verlenen.

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

Economisch-geografische analyse van de runderteelt in België

Richting: **Licentiaat in de toegepaste economische wetenschappen**

Jaar: **2006**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt houdt in dat ik/wij als auteur de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij kan reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

U bevestigt dat de eindverhandeling uw origineel werk is, en dat u het recht heeft om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. U verklaart tevens dat de eindverhandeling, naar uw weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

U verklaart tevens dat u voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen hebt verkregen zodat u deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal u als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze licentie

Ik ga akkoord,

Marijke NEVEN

Datum: